GİRESUN İLİ ESKİÇAĞ TARİHİ

Okay PEKŞEN

Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU
2012
Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Okay PEKŞEN

GİRESUN İLİ ESKİÇAĞ TARİHİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU

ERZURUM-2012

TEZ BİLDİRİM SAYFASI

14/08/2012

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **"Giresun İli Eskiçağ Tarihi"** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.08.2012

Okay PEKŞEN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd.Doç.Dr.Yasin TOPALOĞLU danışmanlığında, **Okay PEKŞEN** tarafından hazırlanan bu çalışma **14/08/2012** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. **Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı**'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN	İmza:
Jüri Üyesi	: Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ	İmza:
Jüri Üyesi	: Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU	İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

14/08/2012

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **V**
EKLER DİZİNİ ..... **VI**
ÖNSÖZ ..... **IX**

GİRİŞ
YÖNTEM ve İLGİLİ ÇALIŞMALAR
I. Konunun Niteliği, Amacı ve Önemi **1**
II. Uygulamanın Yöntemi ve Kullanılan Terimler **1**
III. İlgili Araştırmalar **3**

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRESUN İLİ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ
1.1. COĞRAFİ KONUM **5**
1.2. JEOMORFOLOJİK YAPISI **6**
1.3. İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ **7**
1.4. HİDROGRAFYA ÖZELLİKLERİ **8**
1.5. YOLLAR **9**

İKİNCİ BÖLÜM
TARİHİ ÇAĞLARDA GİRESUN VE ÇEVRESİ
2.1. "GİRESUN" ADI **18**
2.2. HAYAŞA – AZZİ HAKİMİYETİ **18**
2.3. KAŞKA HAKİMİYETİ **22**
2.3.1. Kaşka Kültürü **24**
2.4. MİLETOSLULAR HAKİMİYETİ **27**
2.5. KİMMER – İSKİT HAKİMİYETLERİ **28**
2.6. PERS HAKİMİYETİ VE PONT SATRAPLIĞI DÖNEMİ **31**

2.7. PONTOS KRALLIĞI HAKİMİYETİ 36
2.7.1. I. Mithradates Savaşı (M.Ö. 88 – 85 37
2.7.2. II. Mithradates Savaşı (M.Ö. 83 – 81)..... 38
2.7.2. III. Mithradates Savaşı (M.Ö. 74 – 64) 38
2.8. ROMA HÂKİMİYETİ 40
2.8.1. Karadeniz Bölgesinde Roma Hâkimiyeti 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ KALELER VE YERLEŞMELER

3.1. GİRESUN KALESİ 45
3.2. GİRESUN (ARETİAS) ADASI..... 46
3.3. DARI KÖYÜ KAYA NİŞLERİ 48
3.4. ÇATALTEPE YERLEŞMESİ 48
3.5. ERİKLİMAN KÖYÜ MEZAR KALINTISI..... 48
3.6. ANDOZ KALESİ 49
3.7. TİREBOLU (SAİNT – JEAN) KALESİ 49
3.8. BEDRAMA KALESİ..... 50
3.9. KORALLA (GÖRELE) KALESİ..... 50
3.10. ŞEBİNKARAHİSAR KALESİ 51
3.11. KIZLAR KALESİ..... 51
3.12. ARDA KALESİ 52
3.13. İKİZTEPE TÜMÜLÜSLERİ..... 52
3.14. SİVRİTEPE TÜMÜLÜSÜ 52
3.15. KALEDERE KÖYÜ KALESİ 53
3.16. HACIAHMETOĞLU KÖYÜ KALESİ 53
SONUÇ..... 54
KAYNAKÇA 56
EKLER..... 66
ÖZGEÇMİŞ..... 102

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
GİRESUN İLİ ESKİÇAĞ TARİHİ

Okay PEKŞEN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU

2012 – 102 + IX sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU (Danışman)
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN
Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ

Bir bölgenin yerleşimini belirleyen en önemli unsurların başında, hiç şüphesiz iklim, coğrafi yapı, su kaynakları, bitki örtüsü ve geçim kaynakları gelmektedir. Bu bakımdan çalışma alanımızı oluşturan ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Giresun İli, su kaynakları, bitki örtüsü, iklimi ve gerekse de geçim kaynakları bakımından çok uygun bir görünüm sergilemektedir.

Giresun İli yerleşim merkezlerini sahil ve iç kısım merkezleri olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sahil yerleşimleri tüm kıyı yerleşim merkezlerinde olduğu gibi aynı stratejik amaçla inşa edilmiştir. M.Ö. II. Binden itibaren yerleşim gördüğü anlaşılan Giresun'dan ilk olarak Antik Çağ yazarları Kerasous olarak bahsetmektedirler. M.Ö. 15. Yüzyılda Azzi, M.Ö. 7. Yüzyılda Miletoslar, M.Ö. 7. Yüzyılda Kimmer – İskitler, M.Ö. 6. Yüzyılda Persler, M.Ö.183'de Pontos Krallığı, M.Ö 172'de Roma İmparatorluğu M.S. 395'de Doğu Roma İmparatorluğu ve daha sonra sırasıyla Trabzon Rum Devleti, Çepni Türk Beyliği, Moğollar ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır. Bu bakımdan bölge gerek stratejik konumu gerekse yerleşime olan uygunluğu nedeniyle zengin bir tarihi geçmişe sahiptir .

Anahtar Kelimeler: Giresun, Azzi, Miletos, İskit, Kimmer, Pontos, Roma

ABSTRACT

MASTER THESIS

ANCIENT HISTORY of GİRESUN PROVINCE

Okay PEKŞEN

Advisor: Assistant Professor Yasin TOPALOĞLU

2012 – 102 + IX pages.

Jury: Assistant Professor Yasin TOPALOĞLU (Advisor)
Professor Alpaslan CEYLAN
Assistant Professor Zerrin KÖŞKLÜ

There are some important elements to make a region a settlement. It is certain that some of these elements are climate, river system, topograpy, vegetation and source of income. Such that Giresun, which constitutes our study field and takes place in Eastern Blacksea Region, has a suitable place with all these elements.

It is possible to divide Giresun into two as coastal and interior center of population. Coastal settlements have been built with the same purpose as in all coastal settlements. It is understood that Giresun had been settled 2th thousand B.C. The first ancient age authors have been mentioned about Giresun as Kerasous. Giresun was under the sway of Azzi in 15th century B.C, Miletus in 7th century B.C, Kimmer-Scythian in 7th century B.C, Persian in 6th Century B.C, Kingdom of Pontos in 183 B.C, Roman Empire in 172 B.C, East-Roman Empire in 395 A.D and later on respectively Trabzon Roman State, Çepni Turkish Beylik, Mongols and Ottoman Empire. In this respect, the region has a rich history with both its strategic position and suitability for settlement.

Key Words: Giresun, Azzi, Miletus,Scythian, Kimmer, Pontos, Roman

KISALTMALAR DİZİNİ

A.O.	: Der Alte Orientalia
An Ar	: Anadolu Araştırmaları
ARKSAN	: Arkeoloji ve Sanat
AS	: Anatolian Studies
AST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi
AÜFEFD	: Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
CAH	: Cambridge Ancient History
Çev	: Çeviren
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DTCFD	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
GV	: Giresun Valiliği
GVİÇOM	: Giresun Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
İÜEDFAK	: Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
JCS	: Journal of Cuneiform Studies, New Haven
JHS	: Journal Hellenic Studies
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
MDOG	: Mitteilungen der Deutschen Orient – Gesellschaft in Berlin.
RHA	: Revue Hittite et Asianique: Organe de la Societe des Etudes Hittites
SMEA	: Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici
TAD	: Türk Arkeoloji Dergisi
TCD	: Türk Coğrafya Dergisi
TTAED	: Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi
TTKong.	: Türk Tarih Kongresi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜBAAR	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu

EKLER DİZİNİ

Tablo-1 : Giresun İli Tarihi Yerleşmeleri Dönemsel Tablosu 65
Grafik-1 : Giresun İli Tarihi Yerleşmelerinin Dağılımını Gösteren Grafik..... 65
Harita-1 : Doğu Karadeniz Bölümü Haritası..... 66
Harita-2 : Doğu Karadeniz Bölümü Fiziki Haritası. 67
Harita-3 : Giresun İli Eskiçağ Yerleşmeleri Fiziki Haritası 68
Harita-4 : İdari Bölümlere Göre Giresun İli Eskiçağ Yerleşmeleri Haritası 69
Fig. 1 : Giresun Kalesi 70
Fig. 2 : Giresun Kalesi'nin Sahip Olduğu Konumu Gösteren Bir Fotoğraf 70
Fig. 3 : Giresun Kalesi Su Sarnıcı 71
Fig. 4 : Giresun Kalesi Sur Duvarlarının Restorasyon Çalışması Görmemiş Bir Bölümü 71
Fig. 5 : Giresun (Aretias) Adası..... 72
Fig. 6 : Palamar Bağlama Halkası 72
Fig. 7 : Palamar Bağlama Halkası Ve Halat Toplama Çukurları 73
Fig. 8 : Giresun Adası'nda Bulunan Sur Ve Kule Kalıntısı 73
Fig. 9 : Darı Köyü Kaya Nişi 1 74
Fig. 10 : Darı Köyü Kaya Nişi 2 74
Fig. 11 : Darı Köyü Su Sarnıçlarından Bir Götüntü 75
Fig. 12 : Darı Köyü Sur Kalıntısı 75
Fig. 13 : Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 1 76
Fig. 14 : Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 2 76
Fig. 15 : Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 3 77
Fig. 16 : Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 4 77
Fig. 17 : Erikliman Kurtarna Kazısı 78
Fig. 18 : Erikliman Kurtarrma Kazısında Bulunan Mezar 78
Fig. 19 : Erikliman Köyü'nde Bulunan Mezarın Planı 79
Fig. 20 : Erikliman Köyü'nde Bulunan Mezarın Duvar Mimarisi 79
Fig. 21 : Andoz Kalesi 80
Fig. 22 : Andoz Kalesi'nden Yağlıdere Deresi Vadisinin Görünüşü 80
Fig. 23 : Andoz Kalesi Sur Kalınlığı 81

Fig. 24 **:** Andoz Kalesi Burçarından Bir Görünüm 81
Fig. 25 **:** Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi 82
Fig. 26 **:** Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi Halat Toplama Çukurları 82
Fig. 27 **:** Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi Sur Duvarları 83
Fig. 28 **:** Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi'nin Hakim Olduğu Konumu Gösteren Bir Resim 83
Fig. 29 **:** Bedrama Kalesi 84
Fig. 30 **:** Bedrama Kalesi Su Sarnıcı 84
Fig. 31 **:** Bedrama Kalesi'ne Ulaşımın Sağlandığı Kaya Basamaklı Yol 85
Fig. 32 **:** Bedrama Kalesi'nin Hakim Olduğu Kelkit Çayı Vadisi 85
Fig. 33 **:** Koralla (Görele) Kalesi 86
Fig. 34 **:** Koralla (Görele) Kalesi Oyma Kaya Yapıları 86
Fig. 35 **:** Korolla (Görele) Kalesi Su Sarnıcı 87
Fig. 36 **:** Korolla (Görele) Kalesi Palamar Bağlama Babası 87
Fig. 37 **:** Şebinkarahisar Kalesi 88
Fig. 38 **:** Şebinkarahisar Kalesi Oval Planlı Kaya Basamaklı Su Tüneli 88
Fig. 39 **:** Şebinkarahisar Kalesi Yuvarlak Planlı Kaya Basamaklı Su Tüneli 89
Fig. 40 **:** Şebinkarahisar Kalesi'nin Hakim Olduğu Konumu Gösteren Bir Resim 89
Fig. 41 **:** Kızlar Kalesi 90
Fig. 42 **:** Kızlar Kalesi'nin İç Kısmı 90
Fig. 43 **:** Kızlar Kalesi'nde Yer Alan Küçük Planlı Oda 91
Fig. 44 **:** Kızlar Kalesi'nde Yer Alan Büyük Planlı Oda 91
Fig. 45 **:** Arda Kalesi 92
Fig. 46 **:** Arda Kalesi Doğal Su Kaynağı 1 92
Fig. 47 **:** Arda Kalesi Doğal Su Kaynağı 2 93
Fig. 48 **:** Arda Kalesi Etrafında Bulunan Mağaralardan Bir Görünüm 93
Fig. 49 **:** İkiztepe Tümülüsleri 94
Fig. 50 **:** İkiztepe Büyük Tümülüsünün Kaçak Kazılar Sonucu Ortaya Çıkan Dromosu 94
Fig. 51 **:** İkiztepe Büyük Tümülüsünden Bir Görünüm 95
Fig. 52 **:** İkiztepe Tümülüsleri'ndeki Kaçak Kazı İzlerinden Bir Görünüş 95

Fig. 53 **:** Sivritepe Tümülüsü 96
Fig. 54 **:** Sivritepe Tümülüsü'nün Kaçak Kazılar Sonucu Ortaya Çıkan Dromosu 96
Fig. 55 **:** Sivritepe Tümülüsünün Dromosunun İçinden Bir Görünüş 97
Fig. 56 **:** Sivritepe Tümülüsü'nde Yapılan Kaçak Kazılardan Bir Görünüş..... 97
Fig. 57 **:** Kaledere Köyü Kalesi 98
Fig. 58 **:** Kaledere Köyü Kalesi Kaya Basamaklı Su Tüneli 98
Fig. 59 **:** Kaledere Köyü Kalesi'nin Sur Duvarlarından Bir Görünüş 99
Fig. 60 **:** Kaledere Köyü Kalesi'nin Toprakla Kapanmış Olan Su Tünellerinden Bir Görünüş 99
Fig. 61 **:** Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi 100
Fig. 62 **:** Hacıahmetoğlu Kalesi Sur Duvarları 100
Fig. 63 **:** Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi'nin Hakim Olduğu Kelkit Çayı Vadisi 101
Fig. 64 **:** Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi'nin Sur Duvarlarından Bir Görünüm..... 101

ÖNSÖZ

Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Giresun İli ve İlçelerini kapsayan bu çalışma bölgenin tarihi ve arkeolojik zenginliğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışma bölgemiz Eskiçağ araştırmaları ve arkeolojik kazılar açısından yetersizdir. Bu sebeplerle bölge hakkında yapılan çalışmalar sınırlı sayıda kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen yapmış olduğumuz bu çalışmayla ilgili tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve saha çalışmasıyla desteklenerek, Giresun İli'nin Eskiçağ Tarihi'ne ışık tutulmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde bölgenin coğrafi özellikleri detaylı şekilde ele alınarak coğrafyanın bölgenin Eskiçağına etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde çalışma bölgemizi oluşturan Giresun İli'nin ilk yerleşimlerinden başlayarak Roma İmparatorluğuna kadar olan tarihsel süreci ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise yapılan yüzey araştırmaları sonucu, il sınırları içerisinde yer alan tarihi ve arkeolojik yerleşmeler ile ilgili elde edilen bilgiler değerlendirilerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda yapmış olduğumuz çalışma bölgenin fiziki şartları ve bilim adamlarının eksik ilgisi nedeniyle karanlıkta kalmış olan erken dönem tarihini aydınlatmakta bir nebze de olsa faydalı olduğunu düşünmekteyiz. Tabi ki çalışmalarımız bütün İli aydınlatmak için yeterli olmamakla birlikte bu tür çalışma veya çalışmalarımıza bir başlangıç teşkil etmesi bakımından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Eskiçağ dünyasında yer almamda en büyük paya sahip olan değerli hocam Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN'a, yapmış olduğum bu çalışmada bana yol gösteren ve hiçbir yardımı esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU'na, yüzey araştırmaları esnasında beni yalnız bırakmayan sevgili arkadaşım Alper ŞİMŞEK'e, bu çalışma esnasında verdiği desteklerden ötürü eşim İlknur PEKŞEN'e ve bilhassa hiçbir zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen babam Ömer PEKŞEN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum 2012 **Okay PEKŞEN**

GİRİŞ
YÖNTEM ve İLGİLİ ÇALIŞMALAR

I. Konunun Niteliği, Amacı ve Önemi

Çalışma bölgemiz olan Giresun İli İle ilgili tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve saha çalışmasıyla desteklenerek, Giresun İli'nin Eskiçağ Tarihi'ne ışık tutulmak amaçlanmıştır. Günümüze kadar bölgede yapılmış olan yüzey araştırması, kazılar ve bölgeden bahseden antik kaynaklar bir araya getirilerek bölgenin tarihi ve tarihi coğrafyası sistematik olarak ele alınmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kazı ve yüzey araştırması açısından diğer bölgelere kıyasla daha yetersiz oluşu bu bölgenin Eskiçağ tarihinin daha az bilinmesine neden olmuştur. Bölgenin gerek coğrafi yapısı ve bitki örtüsü gerekse iklimi bölgedeki arkeolojik malzemenin yeri ve yapısının belirlenmesine engel olmaktadır.

Karadeniz'in, bölgenin siyasi, ekonomik, nüfus ve demografik yapısının belirlenmesinde üstlendiği rol, tarihi bütünlük içerisinde kronolojik olarak ele alınmıştır. Bölgede süreklilik gösteren kültürlerin ve devletlerin nasıl yapılandığı, bölge üzerindeki siyasi, askeri ve ticari mücadeleler arkeolojik ve tarihi eserler ışığında tarafımızdan detaylı olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra yapmış olduğumuz araştırmalarda ve yüzey çalışmalarında daha önceden belirlenmiş merkezlerle birlikte ilk kez tarafımızdan bulunmuş merkezler de değerlendirilmiş ve bölgenin Eskiçağ tarihine yeni bir yaklaşım kazandırılmaya çalışılmıştır.

II. Uygulanan Yöntem ve Kullanılan Terimler

Giresun İli merkez ilçe dahil olmak üzere 16 ilçe 549 köy ve 33 belediyeden oluşmasına rağmen çalışma bölgesi olarak belirlediğimiz Eynesil, Görele, Tirebolu, Espiye, Keşap, Bulancak'tan oluşan 6 sahil ilçesi ve Alucra, Şebinkarahisar, Çamoluk'tan oluşan üç ilçe ve Giresun Adası ile sınırlandırılmıştır. Çalışma bölgemizde ki sahil ilçeleri kendi aralarında benzer bir coğrafi yapı arz ederken iç bölgedeki Alucra, Şebinkarahisar, Çamoluk ilçeleri farklı bir yapı sergilemektedir. Bölge ikliminin günümüz şartları ile aynı olmasa bile tarih boyunca benzer özellikler içerisinde olduğunu kabul ederek, günümüzde mevcut olan iklim şartlarını esas alıp çalışmamızı da bu çerçevede şekillendirmeye çalıştık. Ancak bölgenin dağlık arazi yapısı ve güney –

kuzey yönünde uzanan akarsuların da bölgedeki yerleşmelerin oluşturulmasında önemli bir etken olduğu dikkatten kaçmamaktadır.

Çalışma bölgemizin kuzeyinde yer alan Karadeniz'in de bölgedeki yerleşmeler ve yerleşim stratejileri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle Yunan kolonizasyonu döneminde bölgede kurulmuş olan kale yerleşmeleri Karadeniz'e hakim yerlere kurulmuş olmakla birlikte bu yerleşmelerin oluşturulmasında Karadeniz'in önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çalışmada öncelikle genel bir değerlendirme yapılarak bölgenin coğrafi özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma alanımızı oluşturan bölgenin Eskiçağ'daki durumunu daha iyi tanıyabilmek için Eskiçağ'da bölgeye hakim olan devletlerin siyasi ve kültürel özellikleri anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda şimdiye kadar tespit edilmiş olan merkezler, bölgede hâkimiyet kurmuş olan Hitit, Azzi, Gaşka, Miletos, İskit, Pers, Pontos ve Roma Devletlerinin genel tarihi ve kültürel özellikleri değerlendirilip, Doğu Karadeniz ile çalışma bölgemiz için önemi ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bölgede geçen yer isimleri ve lokalizasyon sorunları, ulaşılabilen tüm kaynaklar incelenerek araştırmacıların görüşleri ışığında yorumlanmıştır. Ayrıca antik kaynaklarda geçen bilgilerle bölgedeki askeri, siyasi ve ekonomik faaliyetlerin bölgeye etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın görsel malzemesinin hazırlanması sırasında ve çizimlerde güncel teknolojik yöntemlerinden faydalanılmaya çalışılmıştır.

Saha çalışması esnasında tespit edilen her bir merkez için aşağıda belirtildiği gibi bir fişleme yapılmış, bu fişleme FileMaker programında bir veri tabanı oluşturulmuştur. Daha sonra bu veriler düz yazı şekline dönüştürülmüştür.

Yerleşmenin İsmi:

Türü: Buluntu merkezinin niteliği.

Rakım: Varsa denizden yüksekliği.

Koordinat: Varsa GPS koordinatı.

Bölge: Çalışma alanı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Giresun İli ve sahil ilçeleri.

İl: Günümüzde sınırları içerisinde bulunduğu Giresun İli.

İlçe: Günümüzde sınırları içerisinde bulunduğu ilçe.

Köy: Günümüzde sınırları içerisinde bulunduğu köy.

Araştırma Yöntemi: Kazı, Yüzey Araştırması, Rapor.

Yeri ve Konumu: Harita üzerindeki konumu, topografik özellikleri, yerleşme özellikleri.

Araştırma ve Kazılar: Merkezde yapılmış olan kazı ve yüzey araştırmaları.

Tabakalanma: Stratigrafik özellikleri, tabakanın altında ve üstünde hangi tabakanın olduğu, nasıl bir ortamda bulunduğu, tabaka nitelikleri.

Buluntular: Mimari, Çanak-çömlek, taş alet, kil malzeme, maden, ahşap, taş, cam, obsidiyen, figürün, heykel ve kabartma, sikke, mühür, yazıt, tablet, insan kalıntıları, hayvan kalıntıları, libasyon çukuru, sunak, mezar, kaya işareti, kaya resmi, mozaik, diğer.

III. İlgili Araştırmalar

Karadeniz Bölgesi sahil şeridi ve yakın bölgelerinde, özellikle de Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bu konuda yapılan çalışmalar ne yazık ki Karadeniz Bölgesi'nin iç kısımlarında yer alan Hitit başkenti Hattuşa ve yakın çevresi ile kıyaslanamayacak kadar azdır. Bölgenin önemli su kaynakları olan Harşit Çayı ve Yağlıdere Deresi tarih boyunca bölgenin iç kısımlarla bağlantısını sağlayan tarihi yol güzergâhlarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu yollar iç bölgelerin de Karadeniz'deki ticari faaliyetlere katılmasını sağlamaktadır.

Ksenophon, Strabon ve Herodotos gibi antik çağ yazarları bölge hakkında bilgi vermektedir. Özellikle bölge üzerinde son yıllarda yapılmaya başlanan arkeolojik çalışmalar bölgenin Eskiçağ tarihini aydınlatma açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu çalışmalar bölgesel olmaktan ileri gidememiştir. Birçok ilçelerde herhangi bir kazı çalışması yapılmadığı gibi herhangi bir yüzey araştırması da yapılmamıştır.

Çalışma bölgemizi oluşturan Giresun İli'nde şimdiye kadar yapılmış olan bilimsel arkeolojik çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Erikliman Köyü Kurtarma Kazısı – Giresun Müze Müdürlüğü (1991)
- Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları – E.M. Doksanaltı, E. Aslan, İ.M. Mimiroğlu (2009)
- Giresun Adası (Aretias) Kazısı – E.M. Doksanaltı (2011)

Bundan sonra yapılacak çalışmalarla bölgenin coğrafi ve bitki örtüsü gibi olumsuzluklara rağmen Giresun İli ve ilçelerinin saklı kalan tarihinin gün yüzüne çıkarılacağı kanısındayım.

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRESUN İLİ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1.1.COĞRAFİ KONUMU

Çalışmamızın oluşturan Giresun İli'nin coğrafi konumundan geçmeden önce bir parçasını oluşturduğu Karadeniz Bölgesi'nden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Azak Denizi ile birlikte 459.064 km² yüzölçümü olan Karadeniz'in en derin noktası 2245 m'dir. (Atalay, 1992: 94) Adını kuzeyinde bulunan bu denizden alan Karadeniz Bölgesi, doğuda Gürcistan sınırında bulunan Artvin ile batıda Sakarya arasında bulunmaktadır. Bölgenin güney sınırını ise Kuzey Anadolu Dağları'nın en güneyinde bulunan ve doğu – batı doğrultusunda uzanan dağ sırasının doruk çizgisi boyunca uzanan hat oluşturmaktadır. Bölge Batı, Orta ve Doğu Karadeniz olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Giresun İli, doğuda Türkiye – Gürcistan sınırından başlayıp batıda Ordu İli'nin doğusunda yer alan Melet Çayı'na kadar uzanan Doğu Karadeniz Bölümü'nde 40.07 – 41.08 kuzey enlem ve 37.50 – 39.12 doğu boylamlarında bulunmaktadır. (Giresun Valiliği, 1967: 65) İlk olarak bir kale yerleşmesi olarak kurulan (Bekdemir – Ertürk ve diğer, 2000: 1) Giresun İli, Eskiçağlardan beri Giresun Dağları'nın güneyinde bulunan bölgeleri Karadeniz sahiline bağlayan en kısa ve en iyi yollardan olan Giresun – Şebinkarahisar kervan yolunun sahile ulaştığı yerin batısında kurulmuştur.

İl, 140 – 150 m rakımda, eski bazalt lavlarından oluşan bir yarımadanın boyun kesimi merkezli olarak kurulmuştur. (Bekdemir – Elmacı, 2009: 396) Diğer Karadeniz illeri ile kıyaslandığında onlardan farklı olarak hem doğu hem de batı yönlerine hakim olan bir tepe üzerinde kurulmuş olan (Emecen, 2009: 34) kentin kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Trabzon ve Gümüşhane, güneyinde Sivas ve batısında Ordu illeri bulunmaktadır. (Baldıran – Ulubay, 2008: 403) Sahip olduğu limanla ön plana çıkan illerden biri olan Giresun, sahip olduğu coğrafi mevkiin stratejik konumu nedeniyle büyük bir önem arz etmektedir. (Emecen, 1998: 23)

Giresun İli'nin yüz ölçümü 6934 km² olup, yüzölçümü ile ülke topraklarının %0,89'luk kısmını kaplamaktadır. İl bünyesinde 16 ilçe, 33 belediye, 549 köy bulunmaktadır. 8 İlçe Karadeniz kıyısında, 5 ilçe Karadeniz'e bakan yamaçlarda, geriye

kalan 3 ilçe ise iç kesimde Kelkit Vadisi'nde kuruludur. (Giresun Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü - GVİÇOM: 2005, 5)

Giresun İli Doğu Karadeniz'de adası olan tek ilimizdir. (Baldıran – Ulubay, 2008: 403; Örenç, 2009: 40) Giresun (Aretias) Adası olarak bilinen ada tarihi ve kültürel açıdan önemli bir yere sahip olup, yaklaşık 40 dönümlük bir arazi ile Giresun şehrine 2 deniz mili uzaklıktadır.

1.2.JEOMORFOLOJİK YAPISI

Doğu Karadeniz Bölümü topografik olarak ülkemizin en yüksek ve en engebeli arazi yapısına sahip yerlerinden birisidir. Bu sebeple bölümde bulunan en büyük yerleşme merkezleri genel olarak Karadeniz kıyı şeridi ve iç kesimlerden sahile uzanan tarihi yolların kesiştiği yerlerde kurulmuştur. (Bekdemir, 2004: 5)

Giresun ilinin arazi yapısı 3. jeolojik zamanda gerçekleşen volkanik patlamalar sonucu meydana gelmiş olduğundan dolayı, üzerlerinde buzul gölleri ve bazalt billûr kayaları bulunan genç sıradağlar dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Çakrak yakınlarında bulunan "Ördek Gölü" denilen ve etrafında volkan tüfleri hala kısım kısım görülen bir gölcük bulunmaktadır. (Giresun Valiliği, 1967: 65 – 66) Genel olarak bölgenin coğrafi yapısını, 3.jeolojik zamanda Alp kıvrımlarıyla meydana gelen dağ kütleleri, bunların arasındaki ovalar ve havzalar oluşturmaktadır. Karadeniz boyunca uzanan ve ülkemizin en yüksek dağlık alanlarını oluşturan bu dağ silsilesine genel adıyla Kuzey Anadolu Dağları denmekte olup, batıdan doğuya doğru Köroğlu, Canik ve Doğu Karadeniz dağları şeklinde sıralanmaktadır. (Çınaklı, 2008: 4) İl yerleşim alanı jeolojik olarak karışık bir yapı göstermektedir. Bu yapı sediment kayaçlar ile volkanik kayaçların karışımından oluşmuştur. Ancak kum ve alüvyal sahalara da rastlamak olasıdır. (Bekdemir, 2007: 17) İlin güneyinden geçen Kelkit fay hattı hala faal durumda olduğundan, yoğun yağışlardan sonra toprak aşınma ve toprak kayma olayları görülebilmektedir. (Giresun Valiliği, 1967: 66)

Orta Karadeniz Bölgesi'nde alçalan dağların aksine Doğu Karadeniz Bölgesindeki dağların çok yüksek olduğunu ve geçilmesi zor bir yapıya sahip olduklarını görmekteyiz. (Kıymet, 2004: 16) Doğu Karadeniz sıra dağları sahile 50 – 70 km uzaklıkta, yüksekliği yer yer 3000 m'yi bulmakta ve batıya doğru gidildikçe yükseltileri azalmaktadır. Orta kesimi Giresun İli sınırları içinde olan bu dağlar, Giresun Dağları olarak

adlandırılmaktadır. Yine bu bölgeye kadar uzanan Canik Dağları, Doğu Karadeniz'in diğer yerlerinde olduğu gibi burada da denize paralel uzanarak güney kısım ile kuzey kısım arasındaki ulaşımı zorlaştırmaktadır. (Giresun Valiliği – GV: 1967: 66)

1.3.İKLİM ve BİTKİ ÖRTÜSÜ

Çalışma alanımız olan Giresun İli'nin sahilde yer alan kısımlarında tipik Karadeniz iklimi özellikleri görülmektedir. Her mevsim yağış alarak kışları ılıman, yazları ise çok sıcak olmayan Karadeniz ilkimi, kıyı boyunca uzanan yerleşmelerde çay ve fındık tarımının yapılmasına imkân sağlamaktadır.

Karadeniz bölgesi iklim özelliklerine tamamıyla sahip olan Giresun'da yıllık ortalama sıcaklık 14.2 ˚C olup en soğuk ay olan şubat ayında ise 7.0 ˚C'dir. (Çoban – Aylar, 2009: 411) Yıllık ortalama yağış miktarı ise 1296 mm civarındadır. (Serencam, 2007: 21) Özellikle yaz ayları boyunca artan bağıl nem sayesinde ortaya çıkan nemli ve ılıman iklim ile birlikte bitki örtüsünün büyük bir gelişme göstermesi paralellik içerisinde süregelmiştir. Her mevsim yağışın görülmesi orman alanlarının gelişmesi ve tarımsal faaliyetlerin yapılması gibi olumlu sonuçların yanında bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Bu olumsuz sonuçlar arasında ilk sırada kent merkezi ve çevresinde yağışlar nedeniyle oluşan heyelan riski gelmektedir. (Bekdemir – Elmacı, 2009: 400 vd.) Kıyı bölgelerde hakim olan bu iklim tipine karşılık Giresun ve Canik Dağları'nın güneyinde kalan Şebinkarahisar gibi ilçeler gerek dağlık coğrafi konumları gerekse sahip oldukları rakım nedeniyle Karadeniz ikliminden uzak bir görüntü çizmektedirler. Öyle ki Türkiye karasallık haritalarına bakıldığında Şebinkarahisar'ın %35 – 40'larda olduğu görülmektedir. (Yılmaz, 2006: 9)

İklim ve topografik şartların doğal bir getirisi olarak ortaya çıkan gür ormanlar İl topraklarının büyük bir kısmını kaplamakta olup İl ekonomisinde önemli bir yer tutan ormancılık faaliyetlerinin gelişmesinde etkili bir rol üstlenmiştir. Öyle ki İl topraklarının %25'ini tarımsal alanlar, %23'ünü tarım dışı alanlar, %18'ini çayır ve meralar oluştururken ormanlık alanların oranı %34 gibi ciddi bir rakamdır. (Çoban – Aylar, 2009: 411) İç bölgelerde en geniş alanı kapsayan bitki örtüsü sarıçam ormanlarıdır. (Zengin, 2010: 14) Giresun İli, doğu komşusu olan Trabzon İli gibi zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Öyle ki Trabzon İli'nin kuzeye bakan yamaçlarında görülen kızılağaç, kestane, gürgen, kayın, köknar ve ladin ağaçları (Beşiktaş, 2010: 14) Giresun İli sınırları

içerisinde de varlık göstermektedir. Bitki örtüsü kuşağına bakıldığında ise 800 m rakıma kadar olan bölgeyi fındık dikili anlalar, 800 – 1600 m rakım arasında olan bölgeyi kayın, gürgen, akçaağaç, kızılağaç ve meşe gibi yayvan yapraklılardan oluşan ormanlar, 1600 – 2000 m rakım arasında olan bölgeyi sarıçam, karaçam ve ladin ormanları, 2000 m rakımın üstünde kalan bölgelerde ise alpin çayırlarının yayılım alanı bulunmaktadır. (Çoban – Aylar, 2009: 411) Dağları adeta bir örtü gibi saran bu alpin çayırları her mevsim bol yağış aldığı için yaz mevsimi boyunca da yeşilliğini korumaktadır. (Giresun Valiliği, 1967: 68) Kuzeye bakan yamaçların bu denli zengin bir bitki örtüsüne sahip olmasına karşılık Giresun dağlarının güneyinde kalan ve Çoruh – Kelkit vadi oluğuna bakan kesimlerde ise daha çok meşelerden oluşan kurakçıl ormanlar ve bozkır bitkileri görülmektedir. (Baltacı, 2010: 40)

1.4.HİDROGRAFYA ÖZELLİKLERİ

Doğu Karadeniz Bölümü dağlarının doruk çizgisi kıyıya çok yakın olması sebebiyle bölgede büyük akarsular oluşmamıştır. Ancak buna karşılık volkanik dağlardan oluşan dik arazi yapısının bulunması ve bölgenin bol yağış alması sebebiyle sık bir akarsu ağı oluşmuştur. (Birinci, 2007: 39)

Giresun İli de diğer Doğu Karadeniz Bölümü illeri gibi dar ve "V" şeklinde vadilere sahiptir. Bu sebepten ötürü akarsuların debisi yüksektir. Kuzey Anadolu Dağları'nın kuzeye bakan yamaçları daha fazla yağış aldığı için kuzey kısımda yer alan akarsular taşıdıkları su bakımından güneye bakan yamaçlardakilere kıyasla daha zengindir. Özellikle kış mevsiminde kar yağışları nedeniyle azalan sular baharda karların erimesiyle artarak akarsuların debisini arttırmaktadır. Mart ayında başlayan bu artış Mayıs ayı ile birlikte en yüksen seviyeye ulaşmaktadır.

İl sınırları içerisinde denize dökülen akarsulara baktığımızda ise, bunlar; Keşap İlçesi sınırları içerisinde denize dökülen ve aynı isimle anılan Keşap Deresi, Espiye İlçesi'nin batısından denize dökülen Yağlıdere ve doğusundan denize dökülen Galiver Deresi, Görele İlçesi sınırları içerisinde denize dökülen Görele Deresi (Bekdemir, 2007: 17 vdd.), Gümüşhane İli sınırları içerisinden doğan ve Giresun İli Tirebolu İlçesi sınırları içerisinde denize dökülen Harşit Çayı'dır. Bu çayın kuzeyi ve güneyi arasında farklı iklim koşulları hüküm sürmektedir. (Güngördü, 2010: 455)

Giresun ve Canik Dağlarının güneyinde kalan kısımlarda ise akarsuların kuzeyden güneye doğru bir akış yönü izlediklerini görmekteyiz. Bu bölgede bulunan akarsulara baktığımızda; Hızar Deresi, Balkovan Deresi, Karaorman Deresi, Taşköprü Deresi, Kuzuluk Deresi, Avu Deresi ve Büyük Dere'nin bölgede bulunan başlıca akarsuları ve akarsu kollarını oluşturduğu görülmektedir. (Şaşmaz, 1993: 3)

Antik yazar Ksenophon Anabasis adlı eserinde akarsulardan şu şekilde bahsetmektedir:

"Yunanlılar ordan Makronlar ülkesinde üç günde on fersenk aştılar. İlk gün Makronlarla Skythenler arasında sınırı çizen ırmağa vardılar. Yukarılarında sağ tarafta aşılması çok güç bir arazi, sağ taraflarında da iki ülkeyi ayıran ırmağın gelip döküldüğü ve aşılması gereken başka bir ırmak vardı. Irmağın kenarına ince ama sık ağaçlar dikilmişti. Yunanlılar ırmağa yaklaşınca, buradan elden geldiğince çabuk kurtulmak istedikleri için ağaçları kesmeye başladılar. Sorgun ağacından kalkanlarla ve mızraklarla silâhlanmış olan ve kıldan elbiseler giyen Makronlar, ırmak geçitinin öbür kıyısında savaş düzeninde beklemekteydiler; birbirlerine cesaret veriyor ve ırmağa taş savuruyorlardı; attıkları taşlar Yunanlılara erişmiyor ve hiçbir zarar vermiyordu." (Ksenophon, 2010: IV/VIII, 140)

1.5.YOLLAR

Karadeniz sahil şeridi, fiziki yapısı nedeniyle doğu-batı doğrultusunda ulaşım için elverişli bir yapı içerisinde değildir. Öyle ki, günümüzden birkaç yıl öncesine kadar bile kıyı boyunca güçlüklerle sürdürülen kara ulaşımı, ancak modern sahil yolunun yapılmasıyla kolaylaşmıştır. Bu günkü bilgilerimize göre sahil şeridi boyunca uzanan eski bir kara yolu kalıntısı, ya da bir yola işaret edecek arkeolojik bulgular yoktur. Ancak, gerek Ksenophon'un aktardığı bilgiler, gerekse 15. ve 16. Yüzyıllarda yaşamış Alman bilim adamı Conrad Peutinger'in Roma Dönemi dünyasının askeri yollarını gösteren tablosu yardımıyla, Eskiçağ'da Karadeniz sahil şeridi boyunca uzanan bir yolun var olduğu görülmektedir. (Peutinger, 1508: Harita: 8) Ksenophon, ünlü eseri Anabasis'de (Onbinlerin Dönüşü) M.Ö. 400'de Trabzon'a gelişleri (Zehiroğlu,1999:7) ve oradan da sahili takiben Ordu İli'ne kadar yaptıkları yolculukta yaşadıkları gelişmeleri ve izledikleri güzergâhı şu şekilde aktarmaktadır;

"*… Ordan iki günde yedi fersenk aşıp deniz kıyısında Yunan şehri Trapezos'a ulaştılar. Pontos Eukseinos kıyısındaki bu şehir Sinope'nin Kolkh ülkesindeki kolonisidir. Orda otuz gün kadar Kolkh köylerinde kaldılar. Bu köyleri üs gibi kullanarak Kolkhlar ülkesini talan ettiler. Trapezoslular, onları şehirlerine kabul edip konukseverlik armağanı olarak öküzler, arpa unu ve şarap verdikten sonra ordugaklarında bir Pazar kurmuşlardı. Ayrıca çoğu ovada yaşayan komşuları Kolkhlarla onlar lehine görüştüler ve Kolkhlar da Yunanlılara konukseverlik teminatı olarak öküzler verdiler. Bundan sonra Yunanlılar tanrılara adadıkları kurbanları hazırlamaya başladılar."* (Ksenophon, 2010: IV/VIII, 144)

Ksenophon'un aktardığı bu bilgilere göre; Kunaksa Savaşı'ndan (M.Ö. 401) dönen Hellen ordusu Doğu Anadolu Dağlarını aşarak Trapezus'a (Trabzon) ulaştığında kadınlar ve çocuklar deniz yoluyla, ordu ise kara yolu ile seyahatlerine devam etmiştir. (Işık, 2001: 145)

"*…Üç günlük yürüyüşten sonra Kolkhlar ülkesinde, deniz kıyısında Sinope'nin kolonisi olan Yunan şehri Kerasus'a varıldı…"*(Ksenophon, 2010: V/III, 153)

"…Yunanlılar gerek dost gerek düşman Mossynoiklerin ülkesinde sekiz gün yürüdükten sonra, Khalybler ülkesine vardılar. Fazla kalabalık bir halk olmayan Khalybler, Mossynoiklerin boyunduruğu altında yaşıyor, özellikle demir işçiliği ile geçiniyorlardı. Ordan Tibarenlerin ülkesine vardılar. Tibarenmerin ülkesi çok daha düzdü ve deniz kıyısındaki şehirleri daha az tahkim edilmişti: komutanlar, orduya biraz ganimet sağlamak için bu şehirlere saldırmak istiyorlardı; bu yüzden Tibarenlerin gönderdiği konukseverlik armağanlarını kabul etmediler. Temsilcilerine aralarında görüşmelerini beklemelerini söyleyip kurbanlar kestiler. Bir çok kurban kesildikten sonra kâhinlerin tümü tanrıların savaşı asla onaylamadıklarını bildirdiler. Bundan sonra armağanlar kabul edildi, ülke dost bir ülkeden geçiliyormuş gibi aşıldı ve iki günlük yürüyüşten sonra Tibarenlerin topraklarındaki Sinope kolonisi Kotyora'ya varıldı. (buraya kadar ordu karadan ilerlemişti. Babil ülkesindeki savaş alanından Kotyora'ya kadar

inilen yolun uzunluğu yüz yirmi iki günde aşılan altı yüz yirmi fersenk, geçen süre ise sekiz aydı.)(Ksenophon, 2010: V/V,161)

Kara yolu ile seyahatini sürdüren ordu sahil kentleri tarafından düzenlenmiş olan yolu takiben ilk önce Kerasus'dan (Giresun) geçerek Mossynoikler memleketinden geçtikten sonra Kotyora'ya (Ordu) ulaşmıştır. Ordu, buradan sonraki kısma deniz yolu ile devam ettiği için yolun geriye kalan kısmı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. (Adatepe, 1988: 39 – 40) M.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Yunan tarihçisi Diodurus Siculus' un aktardığına göre, Trapezus ile Kerasos arasında üç günlük mesafe vardır. (Işık, 2001: 145)

Giresun'un da içinde bulunduğu Doğu Karadeniz bölgesinde en büyük ve önemli yerleşim merkezleri iç kısımları sahile bağlayan tarihi yolların bitiş noktasında kurulmuştur. Bu kıyı yerleşmeleri daima bir vadinin ağız kısmı olan sahilde lokalize edilmiş olup bölgenin coğrafi konumu fonksiyonel etki alanının ve ard bölgesinin ekonomik gelişmişlik düzeyi, nüfus sıklığı ve özellikle de hakim olduğu vadi yollarının önemi gibi nedenlere bağlı olarak az yada çok gelişmişlerdir. Kıyı kesimindeki kentlerin hemen hepsinin tarihi bir önemi olup bu kentleri iç kesimlere bağlayan tarihi yolların hemen hepsinin sahile kavuştuğu yerde antik kaleler bulunmaktadır. (Bekdemir – Ertürk ve Diğ., 2000: 2)

Bulancak, Keşap, Espiye, Tirebolu gibi kıyı yerleşmelerinde tarihi yollar bugün bile halen kullanılmaktadır. Öyle ki Sivas ve Erzincan'dan geçtikten sonra Şebinkarahisar üzerinden geçen tarihi yol kuzeye yönelerek Giresun'da sahile ulaşmaktadır. Bunun yanı sıra Gümüşhane – Erzincan bölgesinden gelen Harşit Çayı Vadisi üzerinden Tirebolu'ya ulaşan bir yol daha bulunmaktadır. Bu yol Eskiçağlardan beri kullanılmasına rağmen bugün bu yoldan yeterince verim alınamamaktadır. Bunun sebebi ise ırmak ağzı ile Torul arasının sarp ve derin vadilerden oluşmasıdır. (Güngördü, 2010: 458 – 460)

Antik yazarlardan Strabon, Geographika adlı eserinde Samsun'dan yola çıkan birinin sahil boyunca ilerleyerek Giresun'a hangi yoldan ulaşılabileceğini şu şekilde aktarmaktadır.

"Amisos'dan kalkıp denizden kıyı boyunca gidilirse ilk önce Herakleia burnuna ondan sonra Jasonion denen başka bir burna ve

Genetes'e ve sakinleri Pharnakia'yı iskân etmiş olan Kytoros'a ondan sonra şimdi harabe halinde olan İskhopolis'e ve ondan sonra orta büyüklükteki Kerasos'a ve Hermonassa yakınında Trapezus'a ve ondan sonra da Kolkhis'e gelinir." (Strabon, 1993: 22)

İKİNCİ BÖLÜM
TARİHİ ÇAĞLARDA GİRESUN VE ÇEVRESİ

Doğu Karadeniz Bölgesi, coğrafi konum itibariyle güneyde Doğu Anadolu, kuzeyde Karadeniz, kuzeydoğuda Kafkasya ve güneybatıda Orta Anadolu bozkırları arasında kalan bir orta bölge durumundadır. Bu bölge, tarih öncesi çağlarda yaşayan insanlar için, su kaynaklarının çokluğu, tabii kaya sığınaklarının varlığı, çayır ve ormanlık alanları ve özellikle zengin av hayvanlarının bolluğu nedeniyle önemli bir yer tutmuştur. (Ünsal, 2006: 131)

Tüm Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi Giresun İli de tarihi araştırmaların yetersizliği ve coğrafi özellikler nedeniyle karanlıkta kalmış bir tarihe sahiptir. Bölge tarihi üzerine yazılmış olan mevcut eserlere baktığımızda ise çalışmaların büyük bir kısmının gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. Zira bölge tarihinin Yunanlı kolonicilerle başlatılması bu yanlışın önemli bir göstergesidir. Bu çerçevede Yunanlılardan önceki ve sonraki halklar yok sayılmaktadır. (Biber, 2006: 17)

Bugüne kadar yapılmış olan araştırmalara rağmen Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında Erken Demir Çağı'nın ilk dönemlerini oluşturan ve Hitit'in yıkılışından sonraki dönemine gelen M.Ö. 1190 – 1000/950 tarihleri arasındaki dönem karanlık bir çağ olarak değerlendirilebilir. Bu döneme ait belirlenmiş herhangi bir yerleşim yerinin olmayışı, Anadolu'daki insan hareketlerinin Karadeniz üzerinden yapılmadığının açık bir göstergesidir. (Dönmez, 2011: 141; Dönmez, 2008: 421.) Buna rağmen Karadeniz havzası sahip olduğu stratejik önem nedeniyle tarihin her döneminde önemli bir yer tutmuş ve birçok kavim bu coğrafyayı hakimiyeti altında tutmak istemiştir. Ancak Doğu Karadeniz Bölümü'nde Prehistorik yerleşim yerleri ile ilgili bir takım bilgiler bulunmasına rağmen bu bölgede ikamet etmiş olan halkların bölgenin Eskiçağ toplumlarını oluşturup oluşturmadığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Gerek göçlerle bölgeye gelmiş olan, gerekse bölgenin yerli halkı konumunda olan bir çok kavim bulunmaktadır. (Tellioğlu, 2007: 15 – 16)

M.Ö.II. binde bölgede yaşamış olan önemli topluluklardan birasi de Kaşkalar olduğunu görmekteyiz. Kaşkalar özellikle M.Ö. 2000 – 1500 yılları arasında Eskiçağ dünyasının en güçlü devletlerinden olan Hititler'e rağmen Karadeniz Bölgesi'nde bölgesel de olsa varlıklarından söz ettirmişlerdir. (Demirel, 2010: 37) Kaşkalr'ın bu

varlığı doğuda Hayaşa, batıda Tummana ile Pala, güneyde Yukarı Memleket olarak tanımlanan coğrafya kuzeyde ise Karadeniz'le çevrilidir. Günümüz yer adları ile belirtecek olursak; Sinop'un batısı ile Giresun arasındaki sahil boyu ve bunun ard bölgesinde kalan Tosya – Merzifon – Amasya – Tokat – Niksar – Koyul Hisar – Şebinkarahisar hattının kuzeyde kalan bölgeleri Kaşka topraklarını oluşturmaktaydı. (Pehlivan, 1991: 34) Karadeniz Bölgesi'nin engebeli ve aşılmaz dağlık yapısı Kaşkalar'a hem avantajlar hem de dezavantajlar sağlamıştır. Kaşkaların ezeli düşmanı olan Hititlerin bu engebeli arazi yapısı sebebiyle bölgeye sefer yapamaması bu avantajların en önemlisidir. Ayrıca bölge ikliminin bölgede yaşayan insanlar üzerinde oluşturduğu sert ve bağımsızlık hisleri yüksek olan karakter yapısı Hititleri çok uğraştırmıştır. (Taşdöner, 2005: 34) Kaşkaların yanı sıra, M.Ö. VII. Yüzyılda kuzeyden gelen Türk kökenli Kimmer – İskitlerin bölgede iskan faaliyetlerinde bulundukları görülmektedir. (Tellioğlu, 2007: 16)

Antik dönemde bir Grek kolonisi olarak kurulan ve güvenliği anakent tarafından sağlanarak belli bir vergiye bağlanan (Drews, 1963: 318) Giresun İli sınırları içinde, özellikle de kıyı hattına kurulmuş, Kerasous/Pharnakeia (Giresun), Zephyrion (Ulu Burnu/Çam Burnu), Tripolis (Tirebolu), Argyria (Halkavala), Philokaleia (Görele), Koralla (Görele Burnu) ve Kordyle (Akçakale) gibi önemli Grek koloni kentleri, kale kentleri ve gemiler için limanlar dikkat çekmektedir. (Doksanaltı – Aslan ve Diğ, 2010: 143)

Sinop'un 374 km doğusunda yer alan Giresun şehrinin ilk olarak Sinoplular tarafından yaptırıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Bu şehir halkından vergi toplamış olan Sinoplular burada birçok imar faaliyeti içerisinde bulunmuşlardır. (Bijişkyan, 1969: 37)

Yunanlı tarihçi Ksenophon'un aktardığına göre Orta ve Doğu Karadeniz bölgesine M.Ö. VII. yüzyılın sonlarından itibaren Kimmerler, Miletler, Persler ve Büyük İskender'e bağlı kuvvetlerin egemen olduğu görülmektedir. M.Ö. 400 yıllarında bölgede Kolkhlar, Driller, Khalybler ve Tiberenler gibi topluluklar yaşamışlardır. (Fatsa, 2002: 15) Bu kavimler içerisinde demir madenini bulan Khalybler ayrı bir önem arz etmektedir. (Demir, 2009: 68)

Antik yazar Ksenophon ise ünlü eseri Anabasis'te bölgenin yerli halkı olan Makronlar ve Kolkhlar'dan şu şekilde bahsetmektedir.

"O zamanlar Atina'da kölelik ettiğini ileri süren bir hafif piyade, Ksenophon'un yanına gidip bu halkın dilini bildiğini söyledi. «Sanırım burası benim ana yurdum. Bir sakınca yoksa onlarla konuşmak isterim,» diye ekledi. Ksenophon «Hiçbir sakınca yok, haydi konuş onlarla ve önce kim olduklarını öğren,» dedi. Hafif piyade soruyu onlara sordu. «Makronlarız» diye diye cevap verdiler. Ksenophon «Şimdi de bize karşı neden savaş düzenine girdiklerini ve neden bize düşman olmaya gerek duyduklarını sor,» dedi. «Çünkü ülkemizi istilâ ediyorsunuz,» diye cevap verdiler. Hafif piyade, komutanının buyruğuyla onlara şu açıklamayı yaptı: «Ama ülkenize asla kötülük için giriyor değiliz. Kralla savaştıktan sonra ülkemize dönüyor ve denize ulaşmak istiyoruz.» Makronlar bu niyetlerini doğrulayacak teminat verip vermeyeceklerini sordular. Komutanlar, vermeye ve almaya hazır olduklarını bildirdiler. Bunun üzerine Makronlar Yunanlılara bir barbar mızrağı Yunanlılar da onlara bir Yunan mızrağı verdiler. «Ülkemizde kullanılan teminatlar bunlardır,» dediler. İki taraf da tanrıları tanık aldı. Karşılıklı teminatlar verilir verilmez, Makronlar hemen Yunanlıların ağaç kesmesine yardım ettiler, yol açtılar ve aralarına karıştılar, ellerinden geldiğince bir pazar kurdular ve onlara Kolkhların sınırına kadar üç gün eşlik ettiler. O zaman Yunanlılar kendilerini Kolkhların savaş düzeninde bekledikleri bir dağın yamacında buldular. Önce onların karşısında, dağa bu düzenle yürümek amacıyla bir saf kurdular; sonra komutanlar savaşta izlenecek taktiği görüşmek için toplanmanın yerinde olacağına karar verdiler. Bunun üzerine Ksenophon sıkışık safı bozmak ve bölükleri kol halinde ilerletmek görüşünde olduğunu söyler: «Saf hemen parçalanacaktır, çünkü dağın bazı kısımlarının tırmanmaya elverişli bazı kısımlarınınsa elverişsiz olduğunu göreceğiz ve saf halinde dizilen askerler hatlarının parçalandığını görünce hemen cesaretsizliğe kapılacaklar. Derinlemesine sıralar halinde saldırırsak düşman kanatlarımızdan taşar ve taşan kanatlarını dilediğince kullanır; tersine hattımız derinlemesine olmazsa, Barbarların ve üstlerine yağdıracakları okların çokluğu göz önünde tutulunca, parçalanması şaşırtmaz beni; herhangi bir noktada da böyle bir kopma olursa tüm saflar

halinde kuvvetimiz zarar görecektir bundan. Bu yüzden bölükleri kol halinde yerleştirmeyi ve aralıklı dizerek iki uçtan düşmanın kanatlarını aşmalarına yetecek kadar yer kaplamayı düşünüyorum. Böylece iki uca yerleştirilecek bölüklerle düşmanın yanlarına sarkarız ve bu yerleşme düzeninde ilk çarpışmayı aramızdan en iyileri yapar; her yüzbaşı da bölüğünü yolun ilerlemeye elverişli kısmından yürütür. İki yandan sıkışacak düşmanın aralıklara sızması güçleşir, kol halinde ilerleyen bir bölüğü ikiye bölmesi de kolay olmaz. Bir bölük esnerse de yanındaki ona yardım eder. Tek bir manga bile doruğa varmayı başarırsa düşmanın kaçacağından emin olabilirsiniz.» Ksenophon'un tasarısı kabul edildi ve bölükler sıra halinde dizildi. Ksenophon sağ kanattan sol kanada giderek askerlere: «Arkadaşlar uzun süredir yöneldiğimiz amaca erişmemize engel olan tek şey, şu gördüğünüz insanlar; onları becerebilirsek çiğ çiğ yememiz gerek,» diyordu. Yüzbaşılar yerlerini alıp bölüklerini sıra halinde yerleştirince, ortaya her biri yüz kadar asker kapsayan seksen ağır piyade bölüğü çıktı. Hafif piyadelerle okçular üçe bölündü; bir bölümü sol kanadın ötesine, öbürü sağ kanadın ötesine, üçüncü bölüm de ortaya yerleştirildi. Sonra komutanlar dua etme buyruğunu verdiler; dualar edilince zafer türküleri söylenip harekete geçildi. Hafif piyadeleriyle düşman hattının iki yanından taşan Khirisophos ile Ksenophon ilerlediler. Düşmanlar onları görünce karşı çıkmak için bir kısmı sağa öbürleri sola saparak koştular ve böylece birbirlerinden ayrılarak saflarının ortasında büyük bir boşluk oluşturdular. Arkadialıların önüne yerleştirilen ve Akarnanialı Aiskhines'in buyruğuna verilen hafif piyadeler, Kolkhların kaçtıklarını sanarak çığlıklar atarak koşmaya başladılar ve dağa herkesten önce vardılar. Onları hemen arkalarından Orkhomenoslu Kleanor'on komuta ettiği Arkadialılar izliyordu. Onların koşmaya başladığını gören düşmanlar yerlerini bırakıp her yöne kaçmaya başladılar. (Ksenophon, 2010: IV/VIII, 141 – 142)

Yolculuğa devam eden Ksenophon daha sonra karşılaştığı Drillerden de şu şekilde bahsetmiştir:

"Aynı gün içinde yiyecek aramaya gidip ordugâha dönmek imkânsızlaştığından Ksenophon birkaç Trapezosluyu kılavuz alarak

ordunun yarısıyla Drillerin üstüne yürüdü öbür yarısını da ordugâhta bıraktı, çünkü yurtlarından kovulan Kolkhlar bir araya toplanıp tepelere yerleşmişlerdi. Trapezoslularsa, Yunanlıları yiyecek sağlamanın kolay olduğu yerlere götürmüyor (buraları dost bölgelerdi çünkü) ama zarar gördükleri Drillerin ülkesine seve seve götürüyorlardı. Bu halk dağlık ulaşılması güç bir bölgede oturuyordu ve Pontos'un en savaşçı halkıydı.

Yunanlılar yüksek bölgeye varınca, Driller alınması kolay gözüyle baktıkları her yeri yakarak geri çekildiler; alevlerden kurtulan birkaç domuz, birkaç öküz ya da davar dışında alınacak hiçbir şey kalmamıştı. Ama başkentleri olan ve tümünün içine toplandığı müstahkem bir yer vardı. Bu kale olağanüstü derinlikte bir ırmak yatağıyla çevriliydi ve içine girilmesi çok zordu. Önden koşan ve ağır piyadelerden beş altı stadion öne çıkan hafif piyadeler ırmak yatağını aştılar ve içinde pek çok hayvan ve başka değerli şeyler olduğunu fark edince buraya saldırdılar. Peşlerinden alınacak yiyecekleri taşımak için doryphoros geliyordu; öyle ki, hendeği iki bine yakın insan aşmış oldu. Kale kazıklarla ve birbirine çok yakın tahta kulelerle donatılmış bir hendekle çevrili olduğundan saldırıyla alamayınca, geri çekilmeyi denediler, ama Driller fırsat vermeden saldırdılar."
(Ksenophon, 2010: IV/VIII, 148 – 149)

Bölge daha sonraki dönemlerde ise İran, Makedon, Pontus ve Romalıların hakimiyetleri altına girmiş ve Ceneviz ile Trabzon Rumlarının kolonisi olmuştur. Bu bölgenin bir parçası olan Giresun şehri de bu tarihsel süreç içerisinde aynen yer almıştır. (Fatsa, 2002: 15)

2.1. "GİRESUN" ADI

Giresun adının kökeni hakkında bir çok görüş bulunmaktadır. Şehrin adının antik kaynaklarda geçen "*Kerasus"* kelimesinden geldiği kabul gören genel bir yargı olmasına rağmen, bu kelimenin anlamı konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birine göre kirazın ana vatanının Giresun olduğu ve çok miktarda kiraz yetiştiği için kirazın ana vatanının Giresun olduğu ve "*Kerasus"* adının da buradan geldiği kabul edilmektedir. (Emecen, 1997: 20) Romalıların Giresun'u ele geçirmesinden sonra Romalı kumandan Lucullus'un buradaki kiraz fidanlarından Roma'ya götürdüğü, bu meyvenin Avrupalılar tarafından bu şekilde tanınmasından yirmi yıl sonra da Avrupa'dan İngiltere'ye götürüldüğü aktarılmaktadır. Bu bağlamda da kirazın ana vatanının Giresun olduğu savunulmaktadır. (Bijişkyan, 1969: 37)

Romalı komutan Lucullus'un buradan aldığı yabani kiraz fidanlarını Roma'ya götürdüğü ve tüm dünyaya buradan yayıldığı fikrine karşı görüşler de bulunmaktadır. Öyle ki bahsi geçen zamandan 200 yıl öncesinde Roma'da kirazın bilindiğine dair önemli kaynaklar bulunmaktadır.

Diğer bir görüşe göre ise Giresun adının şehrin boynuz şeklindeki girintili yapısı ile denize doğru uzanması nedeniyle Yunanca "*Keras (boynuz)"* kelimesinden türediği ve kelime yapısı olarak benzerlik gösterdiği kiraz ile karışarak günümüze kadar ulaştığı görülmektedir. (Emecen, 1997: 20; İltar, 2009: 295)

Kaynaklarda Kerasus, Kerasous, Cerasous, Chirizonda, Cerasonte, Kerasunde isimleri ile bahsedilen şehrin Giresun adı ile anılmaya başlaması ise, bugün de devam eden Türk hakimiyeti ile birlikte mümkün olmuştur. (Kaçar, 2010: 61)

Antik Çağ yazarlarından Ksenophon, Anabasis adlı esrinde Giresun adından şu şekilde bahsetmektedir:

> *"Denizden yol almış olanlar Kerasus'tan aynı yolla ayrıldılar; öbürleri yollarına karadan devam ettiler."* (Ksenophon, 2010: V/IV, 155 – 156)

2.2. HAYAŞA – AZZİ HAKİMİYETİ

Araştırma sahamızı oluşturan Giresun'un da içerisinde bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgesi içerisinde yer alan Hayaşa-Azzi Krallığının lokalizasyonu hakkında yapılan çalışmalar yeterli değildir. Hitit arşivlerindeki ülke, şehir, nehir, dağ ve ova gibi

bir takım coğrafi terimlerin lokalizasyonu yapılırken, Hayaşa-Azzi'nin konumu ile ilgili olarak bilgiler verilmektedir. Hayaşa'nın Hititler ve Kaşkalar ile olan münasebetlerini incelediğimizde, lokalizasyonuna yönelik bilgilere ulaşılmaktadır.(Cavaignac, 1930: 15; Goetze, 1928: 25)

Hayaşa ve Azzi adlarının II. Murşili'nin anallarında aynı bölgeyi ifade etmek için kullanıldığı ve bu iki kelimenin de aynı anlama geldiği kabul edilmektedir. Fakat bu görüşün yanı sıra Kemah'ın güneyinde kalan bölge için daha çok "Azzi Ülkesi" tabiri kullanıldığı görülmektedir. (Adontz, 1946: 28) Bu konuda çalışan bilim adamlarından olan Garstang, bu konuyu değerlendirirken "Azzi- Hayaşa Birleşik Krallığı" tanımını kullanmıştır. Hayaşa – Azzi topaklarının lokalizasyonu üzerinde bu farklı görüşlerin ortaya çıkmasının sebebi Hitit yazılı belgelerinde bu konuda çelişkili ifadeler verilmesidir. Ancak tüm bunlara rağmen Hayaşa ve Azzi topraklarının bir bütün halinde incelenmesi gerekmektedir. (Pehlivan, 1984: 56)

Azzi-Hayaşa kültürlerinin lokalizasyonu hakkında Türk bilim adamları tarafından da çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu bilim adamlarından H.Z. Koşay, ilk başlarda, Azzi-Hayaşa'yı birbirine komşu iki ayrı krallık olarak kabul etmesine rağmen (Kosay-Turfan, 1959: 354 – 355), daha sonra yaptığı çalışmalarda "Azzi-Hayaşa Birleşik Krallığı" ifadesini kullanmıştır. (Koşay, 1964: 93) F. Kınal ise, ilk önceleri Arzava'nın konumu üzerine yapmış olduğu çalışmada Azzi ve Hayaşa'yı farklı iki ülke olarak kabul etmektedir. (Kınal, 1953: 5) Fakat daha sonraları "Azzi-Hayaşa memleketi" ifadesini kullandığı ve böylece bu kültürleri tek bir kültür olarak kabul ettiği görülmektedir. (Kınal, 1954: 78; Kınal, 1991: 140) Buradan da anlaşılacağı üzere birçok bilim adamı Azzi ve Hayaşa'yı tek bir kültürel öğe olarak ele almıştır.

Mevcut görüşlerden tamamen farklı bir düşünce ile karşımıza çıkan Cornelius'a göre; Azzi'nin başkenti olarak Hayaşa görülmekte ve Yeşilırmak'la Kelkit Çayı'nın birleşerek aktığı bölgenin hâkim noktasında yer almaktadır. Cornelius bu görüşüyle, Karadeniz kıyısında yaşamış olan halkın Hititler'den daha önce de bölgede bulunduğu (Cornelius, 1973: 38) ve Hayaşa'nın da bugünkü Erbaa / Horoztepe'nin bulunduğu yere lokalize edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Tüm bunların yanı sıra Cornelius, Azzi'nin başkenti olan Hayaşa ile anıldığını (Cornelius, 1964: 13; Cornelius, 1967: 68) ve Hititlerin son zamanlarında Hayaşa şehrinin Karadeniz sahiline taşınmış olduğunu da ifade etmektedir.

Bu görüşe karşılık M. Pehlivan ise; Hayaşa-Azzi'nin tek bir kültür olduğunu kabul etmekte ve Azzi'yi, Hayaşa - Hitit ve Hayaşa – Kaşka sınır bölgesini oluşturan, Kummuha – Aripša arasındaki topraklara lokalize etmektedir. Bunun yanı sıra doğal çevre şartları ve siyasi olayların sonucunu dikkate alan Pehlivan, çekirdek Hayaşa topraklarını Erzurum- Giresun ve Rize'nin güney batısı arasındaki bölgeye yani Kuzeydoğu Anadolu'ya yerleştirmektedir. (Pehlivan, 1984: 62; Pehlivan, 1991b: 28)

M.Ö. XV. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da görülmeye başlayan Hayaşa Krallığı, o dönemde Anadolu'da en güçlü devlet konumunda olan Hititler'in yönetimsel anlamda zaaf içerisine düştüğü veya diğer düşmanlarıyla meşgul olduğu dönemlerde batı komşuları Kaşkalarla birlikte Hititler'e karşı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Öyle ki Hayaşalılar kendilerini yeterince güçlü hissettiklerinde bazen yalnız bazen de Kaşkalar ile birlikte Hitit topraklarına saldırılarda bulunmuşlardır. (Pehlivan, 1991a: 227; 1991b: 41)

Orta Karadeniz Bölgesini iskân eden ve tarihleri boyunca Hititlerle mücadeleyi milli bir politika haline getirmiş olan Kaşkalar ile Hayaşa halkı birbirleriyle iyi ilişkiler içerisinde olmuşlar ve Hititleri ortak düşmanları olarak benimsemişlerdir. M.Ö. X.V. yüzyılın başlarından itibaren Hitit tahtına çıkan III. Tuthalya (M.Ö.1400–1381), I. Şuppiluliuma (M.Ö.1380–1345) ve II. Murşili (M.Ö. 1345– 1315) dönemlerinde Hayaşa Krallığı'yla birçok savaş yapılmıştır. (Yıldırım, 2007: 151; Goetze 1967.; Güterbock 1956, 41 vdd.) Hayaşa halkının, Hitit orduları karşısında varlığını ve bağımsızlığını korumaya çalıştığı bu savaşlar sonucunda iki ülke arasında herhangi bir barış anlaşması yapılmamasından dolayı da bu iki devlet arasındaki ilişkiler karşılıklı seferlerle gerçekleşmiştir.

M.Ö. 1400'lerde gerginleşen Hayaşa – Hitit ilişkileri sonrasında Karanni adlı bir lider komutasında birleşen Hayaşalılar, Hitit kralının başkent Hattuşa'dan uzakta olduğu bir dönemde Kaşkalar ile birleşerek Hitit ülkesine saldırmışlardır. Bu olayı haber alan Hitit kralı III. Tuthaliya geri dönmüş ve ilk olarak Kaşkaları püskürttükten sonra Hayaşalılar üzerine yürümüştür. Geri çekilen Karanni, Samuha şehrini kuşatmış ancak ele geçirememiştir. Takibe devam eden Hitit ordusu ile Karanni komutasındaki Hayaşa ordusu Kummuha yakınlarında karşı karşıya gelmiştir. Bu olayların anlatıldığı tabletin devamı kırık olduğundan dolayı tarihe Kummuha Savaşı olarak geçen bu savaşın sonucu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. (Pehlivan, 1991b: 45 – 46)

Karanni'den sonra Hayaşa tahtına çıkan ve tahta nasıl geçtiği konusunda çeşitli tartışmalar olan Mariya döneminde de Hayaşa – Hitit münasebetleri devam etmiştir. Hayaşa ile Hitit arasında yapılan Hukkanas anlaşmasından anlaşıldığı üzere Mariya, Hititler tarafından Karanni'den sonra Hayaşa tahtına çıkarılmış bir kraldır. Hayaşa ve Hitit arasındaki ilişkileri düzeltmek için Hitit sarayına giden Mariya, farklı görüşler sebebi ile III. Tuthaliya tarafından öldürülmüştür. Bu sırada I. Şuppiluliuma Hitit tahtını yasal olmayan yollardan ele geçirmiş ve ülkede bir kaos ortamı doğmuştur. Bu kaos ortamından faydalanan ve Mariya'nın öldürülmesini hazmedemeyen Hayaşalılar, Hitit ülkesine saldırmış ve Yukarı Memleketi yağmalayarak Samuha'yı kuşatmışlardır. Kuzey Suriye'deki güvenliği sağlayan I. Şuppiluliuma Hayaşa zerine yürümüş ve Hukkana'nın yardımı ile galip gelmiştir. Bu galibiyetin ardından Hukkana'yı Hayaşa tahtına çıkaran I.Şuppiluliuma kızını da onunla evlendirerek Hayaşa ile bir evlilik bağı kurmuş ve bu bölgeyi güvenlik altına almak itemiştir. (Garstang – Gurney, 1959: 37; Goetze, 1967, 95 vdd.; Ünsal, 2006: 111 – 112) Yapılan bu anlaşma ile elli yıllık bir barış dönemine girildiğinden dolayı bu dönemdeki olaylar ve Hukkana'nın sonu hakkındaki bilgilerimiz kısıtlıdır. Hukkana'nın ardından Hayaşa tahtına geçen Anniya, II. Murşili'nin Mitannilerle uğraştığı sırada Kaşka boylarını örgütleyip Tibya (Ordu) bölgesinde küçük bir devlet kuran Pihhuniya ile bir ittifak kurarak Hitit ülkesine saldırmış ve İstitina ve Kannuva şehirleri ile Dankuva topraklarını yağmalayarak aldığı esirlerle Hayaşa'ya çekilmiştir. Mitanniler ile olan sorunları büyük ölçüde çözen II. Murşili, Yukarı Memlekete yönelerek Pihhuniya'yı cezalandırmıştır. Ardından Hayaşa üzerine yürüyen II. Murşili, esirlerin serbest bırakılmasını istemiş, ancak net bir sonuç alamayarak çekilmek zorunda kalmıştır. II. Murşili tahta çıkışının onuncu yılında Hayaşa seferine çıkmıştır. Aripša/Giresun ve Dukkamma/Şebinkarahisar dışındaki şehirler savaştan çekinmişlerse de, Aripša, II. Murşili ile yaptığı mücadeleyi kaybetmiş ve şehirleri de çok ağır şekilde yağmalanmıştır.. Bu durum karşısında Dukkammalılar teslim olacaklarını, Hitit ordusuna gönüllü katılacaklarını, ancak şehirlerinin yağmalanmamasını istemişlerdir. Hayaşa tehdidini tam anlamıyla ortadan kaldırmak isteyen II. Murşili son seferi olan on birinci seferini düzenler ve bu sefer sonrasında Hayaşalılar büyük darbe alırlar. Hitit kaynaklarında son olarak IV. Tuthaliya (M.Ö.1250 – 1220) zamanına ait kayıtlarda adlarına rastlanan Hayaşa – Azziler hakkında daha sonraki dönemlere ait herhangi bir bilgi mevcut değildir. (Garstang-

Gurney 1959, 37 vd.; Cornelius 1973, 193.; Ünsal, 2006: 117 vdd.) Hayaşa hakimiyetinden sonra bölge üzerinde onların çağdaşı olan Kaşkaların hakimiyet kurduğu görülmektedir.

2.3. KAŞKA HAKİMİYETİ

Karadeniz Bölgesi'ni hakimiyeti ve etkisi altına alan Kaşkalar hakkında yazılı kaynaklar çok azdır. Kaşkalar hakkındaki en detaylı bilgileri Hitit kaynaklarından öğrenmekteyiz. Hitit kaynaklarının yanı sıra Asur ve Mısır kaynakları da Kaşkalar hakkında az da olsa bilgi vermektedir. Bu kaynaklarda Kaşka adının geçiş şekline baktığımızda ise "Gaşga, Kaşga, Kaşka" şekilinde görmekteyiz. Kaşkaların varlık gösterdiği dönem ve sonrasındaki yazıtlara baktığımızda ise, Kaşka adından II. Ramses'in yazıtlarında "KşKş", Asur kaynaklarında "mat Kaşku" (Sargon yıllıkları), Ugarit dilinde ise "ktk" olarak bahsedildiğini görmekteyiz. (Ünal, 2003: 55)

Hitit tarihinin her döneminde Hititlerin en büyük düşmanı olan Kaşkaların, Anadolu'ya nereden ve ne zaman geldikleri bilinmemektedir. (Ünal, 2003: 55) Tüm bunların yanında Kaşkaların yaşadıkları coğrafi bölge konusunda da bilim adamları arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

Cavaignac, Kaşka ülkesinin Kızılırmak'tan hemen hemen Ege Denizi'ne kadar uzanan bölgeyi kapsadığı iddiasında bulunmuştur. (Cavaignac, 1931: 101)

Hrozny ve Mayer-Garstang, ilk çalışmalarında Kaşkaların Kızılırmak'ın yukarı kısmı ile Yukarı Fırat arasında yaşadıkları görüşünü savunmuşlardır. (Mayer ve Garstang, 1923: 14,55; Mayer – Garstang, 1925: 31)

Goetze ise yaptığı ilk çalışmalarda Kaşkaların Arzava ve Hatti arasındaki bölgede yaşadıklarını kabul ederken (Goetze, 1924: 28) daha sonraki çalışmalarında Kaşka Ülkesinin, Merzifon-Amasya hattının kuzeyindeki Sinop – Ordu arasındaki bölgede yer aldığını savunmuştur.(Goetze, 1930:27; Goetze,1957:92)

Cornelius'un çalışmalarına baktığımızda ise, Kaşka yerleşim alanını kuzeyde Turhal, güneyde Gürün ve doğuda Kemah'ın bulunduğu bölgeye yerleştirmektedir. (Cornelius, 1958: 225-251) Forrer ise, Kaşka ülkesini kuzeye, yani; Yeşilırmak ve Çekerek Suyu arasındaki bölgeye yerleştirmiştir. (Forrer, 1921: 21)

Karadeniz Bölgesi'ne hâkim olan Kaşkaların yerleştikleri coğrafi bölgenin sınırları doğuda Hayaşa, batıda Tumana ve Pala, güneyde Yukarı Memleket, kuzeyde

Karadeniz arasında kalan bölgeden oluşmaktadır. Bugünkü yer adlarıyla ifade edecek olursak Sinop'un batısı ile Giresun arasında kalan bölge ve Tosya-Merzifon-Amasya-Tokat-Niksar-Koyulhisar-Şebinkarahisar'ı içine alan bölgelerdir. (Büyükkarcı, 1988: 1; Pehlivan,1991:28; Ceylan, 1996: 2)

Kaşkalar hakkında en kapsamlı çalışmalardan birini yapan Schuler, bu sınırlar içinde siyasi bir birlik oluşturamayan ve bir devlet teşkilatı teşkil edemeyen Kaşkaların ülkesini üç bölüme ayırır:

Batı Kaşka toprakları: Kızılırmak'ın batısında, Yukarı Devrez Havzası'nın kuzeyinde ve Gökırmak Bölgesi'ni kapsamaktadır.

Merkezi Kaşka toprakları: Kızılırmak ve Aşağı Çekerek, dolayısıyla Yeşilırmak arasında, klasik Phazimonitis bölgesini kapsamaktadır.

Doğu Kaşka toprakları: Kelkit Vadisi'nde, Hayaşa'nın batısını kapsamaktadır.. (Schuler, 1965: 13)

Hitit sınır yerleşmelerini tehdit eden Kaşkaların merkezi hâkimiyet bölgesinin Bafra Ovası, Aşağı Kızılırmak Vadisi, Durağan, Kargı ve Bafra Ovası'nın güneyindeki dağlık bölgede yer alan Vezirköprü, Havza ve Lâdik Ovası'nın oluşturduğu kabul edilmektedir. (Yakar, 2007: 257) Vezirköprü, Oymaaağaç Höyük, Merzifon Onhoroz Tepe, Alacapınar Tepe[1] ile Amasya Oluz Höyük[2] ve Doğantepe gibi merkezlerden edinilen bilgiler ışığında Hititlerin Orta Karadeniz Bölgesi'ni Kaşkaların merkezi hâkimiyet bölgesine karşı bir tampon bölge olarak kullanmış oldukları anlaşılmaktadır. Adı geçen bu yerleşmelerin Hitit İmparatorluk Çağında da yerleşim görmüş olması nedeniyle Son Tunç Çağı'nda da bu bölgenin tampon bir bölge olarak kullanılmış olduğu düşüncesini desteklemektedir. (Dönmez, 1999: 333)

Kaşkalar'dan bahseden en eski Hitit metni M.Ö. 15. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Hitit kralı I. Arnuvanda dönemine aittir. Bu belgeye göre Hititler, Kaşka saldırıları karşısında çok zor duruma düşmüş ve Anadolu'nun güney bölgelerine çekilmek zorunda kalmışlardır. Kaşkaların ele geçirdikleri yerlerin listesinin de verildiği

---

[1] Detaylı bilgi için Bkz. Harmankaya, S. – Erdoğu, B.ve Diğ. (2002) *TAY - Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri – 4a/4b: İlk Tunç Çağı*. İstanbul: TASK Vakfı Yayınları.; Kozbe, G. – Ceylan, A. Ve Diğ. (2008*). TAY - Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri – 6a/6b: Demir Çağı*. İstanbul: Ege Yayınları.

[2] Detaylı bilgi için Bkz. Dönmez, Ş. (2011). "Oluz Höyük Kazısı 2009 Dönemi Çalışmaları". *32. Kazı Sonuçları Toplantısı (24 – 28 Mayıs 2010)*. [Bildiri]. (c. 4, ss. 92 – 110). İsyanbul: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

bu metinde Hititler'in baş tanrısı Teşub'a ait tapınağın Kaşkalar tarafından yağmalandığı ve kral Arnuvanda'nın bundan dolayı büyük üzüntü yaşadığı belirtilmektedir. (Memiş, 2003: 46 – 47)

Hitit ülkesinin kargaşa dönemine girdiği sırada, Karadeniz kıyılarında yarı göçebe şeklinde yaşayan Kaşka boylarının Hitit ülkesi üzerine seferler gerçekleştirdiği görülmektedir. Anadolu'ya akınlar yapan bu Kaşka boylarını durdurmak isteyen Hitit kralı Hantili'nin Anadolu'daki çeşitli yerlerde birçok kale yaptırdığı görülmektedir. (Dinçol, 1982: 30)

Hitit belgelerinin aktardığına göre, Kaşkalar zaman zaman Hitit başkenti Hattuşa'ya kadar akınlar yapmışlardır. Öyle ki Hitit kralı Arnuvanda ve kraliçe Aşmunikal, Kaşka tehlikesine karşılık bazı askeri tedbirler almıştır.

Arnuvanda'dan sonra Hitit tahtına çıkan kral I. Şuppiluliuma'dan bahseden II. Murşili'nin on yıllık anallerinden anlaşıldığına göre, Tuhkanti – Tuthalya ile I. Şuppiluliuma arasındaki iç savaş döneminde Kaşkaların Hitit başkenti Hattuşa'ya saldırdığı anlaşılmaktadır. I.Şuppiluliuma dönemine ışık tutan ve *"Şuppiluliuma'nın Kahramanlıkları"* adıyla anılan metinden anlaşıldığına göre de, Hitit topraklarının Kaşkalı düşmanlar tarafından yakılıp yıkıldığı anlaşılmaktadır. (Memiş, 2003: 48 – 49)

Tüm bu bilgilere Giresun İli'nin Kaşka hakimiyet bölgesi içerisinde yer aldığını söylememiz mümkündür. Ancak yapılan çalışmaların az oluşu bu konudaki bilgileri kısıtlamaktadır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalar ile birlikte bu konu hakkında daha detaylı bilgiler edineceğimiz muhakkaktır.

2.3.1. Kaşka Kültürü

Kaşkaların siyasi ve askeri yapısı hakkındaki en detaylı bilgileri yine Hitit kaynaklarından edinmekteyiz. Hitit kralı Arnuwanda ile kraliçe Aşmunikal'in dua metninden Kaşkaların merkezi bir otoriteye sahip olmadıkları, gruplar halinde yaşadıkları ve her Kaşka grubunun kendini egemen güç olarak kabul etmekte olduğu anlaşılmaktadır. (Memiş, 1990: 110; Ceylan, 1996: 6) Bu da Kaşkaların birlik oluşturmasındaki en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaşkalar hiçbir zaman bir devlet haline gelememelerine rağmen savaş durumlarında birbirleri ile ittifak kurmuşlardır. I. Şuppiluliuma, Hitit ülkesine yapılan istilada Kaşkaların 12 bağımsız kabileden ibaret olduklarını belirtir.

Kaşka ordusu ise, yaya ve savaş arabalılardan oluşmaktaydı. Kaşkaların savaş arabalarını kullandığının en büyük kanıtı ise, Mısırlıların Kadeş Savaşı'nı tasvir ettikleri rölyeflerde "Kaşkaların Marijannu savaşçılarını" yani arabalı savaşçılarının var olmasıdır.

Tarihin en güçlü imparatorluklarından biri olan Hitit İmparatorluğu'nun Kaşkalar üzerinde hakimiyet kuramayışının en önemli nedeni hiç şüphesiz ki Kaşkaların göçebe bir yaşam tarzı benimsemiş olmasıdır. Öyle ki, Kaşkaların komşuları oldukları bilinen Pala ve Tummana'nın yerleşik hayatı tercih etmeleri sebebiyle Hitit hâkimiyeti altında kalarak, Hititlere tâbi iki eyalet durumuna gelmiş olmaları bunun en büyük kanıtıdır. (Büyükkarcı, 1988: 79-80)

Kaşkaların toplumsal yapısı hakkında yeterli bilgiye sahip olmamamıza rağmen bu konudaki bilgilerimizi bazı anlaşma metinlerinden elde etmekteyiz.

Toplum yapısında sınıf ayrılığının olmadığını sadece, Hititler'den Kaşkaların hâkimiyetine girmiş olanlar, özel bir sınıfa giriyordu. Bunun haricinde savaşlarda Kaşkalar tarafından esir alınan Hititliler ise, köle sınıfında yer almaktaydılar. Hitit Devleti'nden sadece esir veya ganimet olarak değil aynı zamanda Hitit Devleti'nin gücünden kaçan insanlar da mülteci olarak Kaşka topraklarına sığındığı anlaşılmaktadır. Bu kişiler arasında bulunan zanaatkârlar ve kullandıkları araç gereçler Kaşka ülkesinin medeniyet anlamında gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. (Büyükkarcı, 1988: 181; Taşdöner, 2005: 89)

Toplumsal anlamda göçebe bir yapıya sahip olan Kaşkaların en önemli ekonomik kaynağını hayvancılık faaliyetleri oluşturmaktaydı. Buna dayalı olarak da en yaygın meslek çobanlıktı. Hititler'de de tarımın yanında hayvancılık faaliyetlerinin yapılması, iki toplum arasında sürekli ilişkilere sebep olmuştur. Bu ilişkiler neticesinde çeşitli antlaşmalar yapılmış ve buna göre bazı tedbirler alınmıştır. Bu antlaşmalardan bir tanesi, III. Hattuşili zamanında Tiliuralılar'la olandır. Hitit kralı burada, Tiliuralılar'la Kaşkalar arasındaki ilişkiyi kontrol altına almayı amaçlamış ve aynı zamanda, sığır çobanları, koyun çobanları ve çiftçilerin Kaşkalar'la birlikte hareket etmelerini engellemek istemiştir. Bu anlaşmalara uymayarak Kaşkalar ile yakın ilişkilerde bulunanlar ise tutuklanarak cezalandırılmıştır. Söz konusu olan sığır çobanları, koyun çobanları ve çiftçiler kırsal kesimde yaşayan insanlar olmalıdırlar. (Taşdöner, 2006: 92; Yiğit 2002: 767-770)

Kaşkaların hayvancılığın yanı sıra tarımla da uğraştıkları ve tarımsal faaliyetlerin önemli bir gelir kaynağını oluşturduğunu görmekteyiz. (Büyükkarcı, 1988: 109) Bu tarımsal faaliyetler içerisinde, üzüm bağcılığı önemli bir yer tutmaktaydı. II. Murşili'nin Kaşkalar üzerine yaptığı bir seferde ordusunun ihtiyacını karşılamak için Kaşka ülkelerinden tahıl ve şarap toplatması da Kaşkaların ziraatla uğraştığının en önemli kanıtıdır. (Alparslan, 2006: 92)

Kaşkalar çok tanrılı bir inanç sistemine sahiplerdi. Bir metinde; "*Kaşka memleketinin Tanrıları*" ifadesi kullanılmış ve Hititlerle yapılan anlaşmalarda, Hitit tanrılarının yanında Kaşka tanrıları da şahit olarak gösterilmiştir. Bahsedilen tanrılar, Kaşka tanrıları olarak geçmesine rağmen bu tanrıların Hitit tanrıları ile aynı olması dikkat çekicidir. Söz konusu belgelerde Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'nın büyük bir önem arz etmesinin yanında "*Zababa*" adlı bir tanrı ayrı bir öneme sahipti. Bu tanrı Hititlerle yapılan yeminlerin bozulması ve yapılacak olan savaşlarda önemli rol oynamaktaydı. Öyle ki Kaşka askerleri bu tanrı etrafında yemin ediyorlardı. Bu da Zababa'nın Kaşka savaş tanrısı olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Her ne kadar, bazı vesikalarda bazı tanrı isimleri geçse de, Kaşkaların bir dine inanıp inanmadıklarına dair bir kayıt mevcut değildir. (Büyükkarcı, 1988: 193-196; Yalçın, 2010: 50)

Hitit kaynaklarına göre Kaşkalar sadece Orta Karadeniz Bölgesi'nde değil, tüm Karadeniz Bölgesi'nde zaman zaman kendilerini göstermişlerdir. Ancak bu bölgelerde yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda Kaşkalara ait günümüze ulaşan maddi kalıntılar elde edilememiştir. **(**Taşdöner, 2005: 35-49) Bu durumun en önemli sebepleri ise, bölgenin bol yağış alan bir iklimi ve bu iklimin sonucu olan gür bitki örtüsüdür.

Çalışma bölgemizi oluşturan Giresun bölgesinde de Kaşkalar'a ait kalıntıların yok denecek kadar az olmasının temel nedeni yukarıda bahsettiğimiz iklim ve bitki örtüsüdür. Her ne kadar Giresun İl sınırları içerisinde Kaşkalara ait bir merkez tespit edilememekle birlikte yakın çevresindeki Oymaağaç Höyük (Vezirköprü-Samsun), Onhoroz Tepe (Merzifon-Amasya), Alacapınar Tepe (Merzifon-Amasya) ile Oluz Höyük (Amasya) ve Doğantepe (Amasya) gibi merkezlerde Kaşkalara ait buluntulara rastlanmıştır. Çalışma bölgemizi içine alan bölgede Kaşkaların egemenliği muhtemelen Hititler'in tarih sahnesinden silinmesi ve Kaşkaların da Anadolu içlerine çekilerek Muşkilerle karışması ile son bulmuştur. Bu gelişmelerden sonra bölgede Miletosluların egemenliği görülmektedir.

Çalışma bölgemiz içerisindeki Alucra ilçesinde yer alan İkiztepe ve Sivritepe Tümülüsleri ile Merkez ilçede bulunan Darıköy yerleşmesi ve Boztekke Köyü'ndeki Çataltepe yerleşmesinin Kaşkalar ile aynı döneme tarihlenmesi bu yapıların Kaşkalara ait olabileceği düşüncesini akla getirse de yapılan çalışmaların yetersiz oluşu bu konuda kesin bir yargıya varmamızı engellemektedir.

2.4. MİLETOSLULAR HAKİMİYETİ

Karadeniz Bölgesinde ilk kez M.Ö. VIII. yüzyılda Grek kolonizasyonu başlamıştır. Grekler tarafından ilk zamanlarda *"konuksevmez"* (Pontos Axenos) olarak nitelendirilen ancak daha sonraları da *"konuksever"* (Pontos Euxenos) olarak nitelendirilen Doğu Karadeniz Bölgesi, muhtemelen M.Ö. VII. yüzyılda Miletosluların kolonileşme faaliyetlerine maruz kalmıştır. (Diakov – Kovalev, 1987: 350)

Miletoslular Marmara'dan Karadeniz'e çıkarak ırmakların Karadeniz'e kavuştuğu yerlerde balıkçılığa ve ticarete elverişli birçok koloni şehri kurmuşlardır. (Mansel, 2011: 168) Akdeniz ve Marmara kıyılarında bir çok koloni kenti kuran Miletosluların M.Ö. VIII. yüzyılda Karadeniz bölgesinde ilk olarak Sinope'ye (Sinop) yerleştikten sonra kolonileşme faaliyetleri içerisinde bulunmuşlardır. (Giresun Valiliği, 1973: 1) Bu doğrultuda Amisos (Samsun), Kotyora (Ordu), Kerasus (Giresun), Tripolis (Tirebolu), Trapezus (Trabzon) gibi şehirleri kurdukları veya geliştirdikleri (Işıksoluğu, 2009: 33; Emecen, 2009: 35), ayrıca Karadeniz'de bu şehirler gibi 90'a yakın şehir kurdukları kabul edilmektedir. (Kaya, 2011: 21)

Bölgede bir çok koloni kuran Miletliler bölgeye yerleşmemişledir. Ticari amaçlar güden bu milletin yerli halktan aldıkları malları batıya nakletmek için kurdukları bu şehirler, ticaret kolonileri olarak varlık göstermiştir. (Türkyılmaz, 1998: 13)

Anabasis adlı eserinde Miletoslular döneminden bahseden Ksenophon, M.Ö. 401 yılında Pers Prens Kyros'un (Keyhüsrev) kardeşi Artakserkes'e karşı giriştiği sefere ücretli Helen askerleriyle katılmış ve sefer sırasında Kyros'un ölmesi üzerine, dönüş yolunda Helen birliklerine kumandanlık yapmıştır.

Bu yolculuk sırasında ilk olarak Trapezus'a (Trabzon) gelinmiş ve ordunun bir kısmı deniz yolu ile yolculuğa devam ederken diğer kısmı sahilden devam ederek üç gün sonra ilk olarak Kerasus'a (Giresun) ardından da Kotyora'ya (Ordu) ulaşmışlardır.

Yolculuğun buradan sonrasını deniz yoluyla devam eden Ksenophon bu güzergah üzerinde geçtiği yerler hakkında bilgiler vermektedir. Öyle ki Giresun hakkında şu şekilde bahsetmektedir.

> *"Üç günlük yürüyüşten sonra Kolkhlar ülkesinde, deniz kıyısında Sinope'nin kolonisi olan Yunan şehri Kerasus'a varıldı. Orada üç gün kaldılar. Silah altındaki askerlerin sayımı yapılıp denetlendi: sekiz bin altı yüz kişi çıktı. Ordudan geri kalan buydu: öbürlerinin bir kısmı düşmanlar tarafından öldürülmüş, bir kısmı kar yüzünden, bir kaçı da hastalıktan ölmüştü*." (Ksenophon, 2010: V/III, 153)

Karadeniz çevresinde bir çok koloni kuran Miletliler bu bölgenin önemini kavramış olup doğal zenginliklere önem vermişlerdir. Öyle ki Giresun şehrinin ilk kurucuları olan Miletliler, Giresun'un 2 km. kadar batısında bulunan Çıtlakkale'de ilk Giresun (Kerasus) şehrini kurmuşlardır. (Giresun Valiliği, 1967: 55) Bölge üzerinde etkin bir konuma gelen Miletlilerin etkisi sadece kurmuş oldukları koloni merkezleri ile sınırlı kalmıştır. Çünkü bölgenin yerlisi olan Tibarenler, Khalybler ve Haldiler yaşadıkları bölgelerde kendi egemenliklerini korumuşlardır. (Şen, 1998: 13)

Marmara Denizi kıyılarında başlayan ve muhtemelen M.Ö. 750'lerde Karadeniz'e yönelen Miletos koloni faaliyetleri M.Ö. 7. yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdürmüştür. Bu tarihten sonra bölgedeki Grek varlığı tamamen yok olmamakla birlikte bölgeyi ele geçiren İskit – Kimmer hakimiyeti altında devam etmiştir. Çalışma bölgemizi oluşturan Giresun İli ilk kez bu dönemde, bugün hiçbir kalıntısına rastlanmayan Çıtlakkale mevkiinde kurulmuş olup bu döneme tarihlenen diğer bir merkez de Giresun (Aretias) Adası'dır. Çalışma bölgemizin yakın çevresinde yer alan Sinop, Samsun, Ordu, Trabzon gibi kale yerleşmelerinin de bu döneme tarihlendirildiği görülmektedir.

2.5. KİMMER – İSKİT HAKİMİYETLERİ

M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren çalışma bölgemizde varlıklarını gördüğümüz İskit ve Kimmerler, Orta Asya kökenli erken dönem Türk kültürünün en önemli temsilcilerinden sayılmaktadırlar. (Tarhan, 2002: 445 – 446)

Kimmerler, Ural – Altay kökenli bozkır göçebelerinin batı kolunu oluştururlar. (Tarhan, 1983: 109) Türk boyu olarak tanımlanan Kimmerlerin Azak Denizi bozkırlarında yaşadığını savunanların yanı sıra Mançurya kökenli olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. (Türkyılmaz, 1995: 37) M.Ö. II. bin yıl başlarından M.Ö. VIII. yüzyıla kadar ise; Karadeniz'in kuzeyinde, Doğu Avrupa bozkırlarında ve Kafkaslarda yaşadıkları bilinmektedir. (Tarhan, 1976: 355) Bu tarihten sonra sürekli bir çekişme içerisinde oldukları İskitlerle mücadeleleri sonucu ülkelerini terk ederek farklı bölgelere göç hareketleri gerçekleştirmişlerdir. (Kırzıoğlu, 1990: 86) Bu zamana kadar Karadeniz'in kuzey bozkırlarında yaşayan Kimmerlerin bir kolu, daha sonraki yıllarda Karadeniz'in güneyine yönelmiştir. (Özsait, 2000: 36)

İskitler'in baskısı ile yurtlarını terk eden Kimmerler, Kafkas geçitlerini aşarak Doğu Anadolu'ya girmişlerdir. (Durmuş, 1997: 273) Bu göç dalgası ile bir bölümü Anadolu içlerine yönelen Kimmerler, Urartu ülkesinde tutunamayınca Doğu Karadeniz Bölümü'ne yönelmiş ancak burada da uzun süre barınamamışlardır. (Türkyılmaz, 1995: 37)

Antik kaynakların aktardığına göre Miletos'un Karadeniz sahillerindeki önemli bir kolonisi olan Sinope (Sinop) Kimmerler tarafından tahribata uğratılmış ve bunun sonucunda da Sinop'tan geçici bir süreliğine kovulan Yunanlı kolonicilerin yerine Kimmerler yerleşmişlerdir. Ardından tüm Orta ve Doğu Karadeniz'e yayılan Kimmerlerin hakimiyet sürdüğü coğrafyanın, doğuda Trapezus'tan (Trabzon) başlayarak batıda Herakleia Pontika'ya (Karadeniz Ereğlisi) kadar uzandığı görülmektedir. (Tarhan, 2006: 604 – 605) Bu coğrafya içerisinde yer alan Kerasus (Giresun) şehri de Kimmer hakimiyeti döneminde önemli bir yere sahip olmuştur. Öyle ki Giresun ve çevresinde yaşayan Amazon kadınlarının Kimmer kökenli olduğunu savunan bilim adamları vardır. (Pullu, 2009: 57) Karadeniz sahillerinde bu derece etkili olan Kimmerler Anadolu'nun iç bölgelerine de akınlarda bulunmuşlar ve Herodotos'un aktardığına göre bu akınlar şehirleri zapt etmek için yetersiz olan çapulcu akınlarından ileri gidememiştir. (Herodotos, 1983: 22 – 23)

M.Ö. VIII. yüzyılın sonu, VII. yüzyılın başı ve VI. yüzyıla ait arkeolojik eserler Karadeniz Kappadokiası'nda atlı göçebe toplumların yaşamış olduğuna işaret etse de bu toplumların Kimmerler olduğunu söylemek zordur. Bu atlı göçebe toplumların Büyük

Kyros zamanında Zela (Zile) bölgesinde Perslere mağlup olan İskitler (Sakalar) olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir. (Casabonne, 2012: 304)

Bölgedeki Kimmer hakimiyetinin yanı sıra diğer önemli bir güç de İskitler'dir. Arkeolojik buluntulara göre M.Ö. I. binde batıda Tuna Nehri'nden doğuda Çin'in batı sınırına kadar yayılan İskitlerin bu bölgede de hakimiyet kurdukları görülmektedir. Bu coğrafya doğuda Pamir, Tiyen-Şan ve Altaylardan başlayarak batıda Tuna Nehri'ne kadar uzanmaktadır. (Çay ve Durmuş, 2002: 412)

Kimmerler'i takip ederek Anadolu'ya gelen İskitler, Anadolu tarihi ve Eskiçağ Türk Tarihi açısından büyük önem arz etmektedirler. Antik kaynakların belirttiği üzere İskitler, M.Ö. I. binde Anadolu'ya gelmişler, Doğu Anadolu ve çevresinde 28 yıl hakimiyet süren bir devlet kurmuşlardır. Öyle ki bu devlet tarih sahnesinden silindikten sonraki dönemlerde bile bölgedeki İskit varlığı etkisini hissettirmeye devam etmiştir. (Durmuş, 1997: 279)

M.Ö. VIII. ve VII. yüzyıllar arasında Kimmerler ile olan mücadeleleri Kafkasya'da devam eden İskitler, (Demir, 2008: 5) Karadeniz'in kuzey bölgelerini hakimiyet altına aldıktan sonra Karadeniz'in güneyine yönelmişler ve bu bölgeyi hakimiyet altında tutabilmek için Perslerle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. (Fatsa, 2002: 15)

Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki İskitlerin M.Ö. 621 yılında Medlerin ani baskınları sonucu dağılmasına rağmen bölgedeki İskit yaşamı varlığını sürdürmüştür. Öyle ki M.Ö. 400 yılında Bayburt'tan Trabzon'a gelen Ksenophon'un yolda İskitlerle karşılaştığı da bilinmektedir. Ksenophon'un "Scythenler" diye adlandırdığı insanların devlet yapısı taşımayan İskit toplulukları olduğu konusunda görüşler vardır. (Türkyılmaz, 1995: 37)

Giresun Adası'nda yaşadıkları konusunda bir çok kanıt bulunan Amazon denen kadın savaşçıların, Kimmer kadınları olduklarını savunanların yanı sıra İskit kadınları olduklarını da savunanlar vardır. (Gökdağ, 1997: 30 – 31) Antik yazarlardan Herodotos'un aktardığına göre Amazonlar Yunanlılar tarafından yenilgiye uğratılmış ve tutsak edilmiştir. Gemilere doldurulan Amazon kadınları Yunanlılara saldırarak onları öldürmüş ve Kırım civarlarında karaya çıkarak İskitler ile dost olmuşlardır.(Thomson, 1983: 196) Özellikle Ukrayna'nın güney bölgelerinde 1950'li yıllardan beri yapıla gelen kazı çalışmaları ile gün ışığına çıkarılan Amazon mezarları (Durmuş, 2008: 46) bu

bilgileri doğrular niteliktedir. Diğer bir antik çağ yazarı olan Homeros bu konuda önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca Anadolu'da kurulmuş olan bir çok şehrin kurucusunun da Amazonlar olduğu ve bu şehirlerin adlarının Amazonlar tarafında verildiği antik yazarlardan Strabon tarafından aktarılmaktadır. (Pullu, 2009: 57)

Kimmer ve İskitler'in bölge üzerinde bu denli etkili olmalarına karşın, Amasya Gümüşhacıköy'deki buluntular dışında bölgemizde herhangi bir merkez tespit edilememiştir. (Dönmez, 2006: 153) Bunda daha önce bahsettiğimiz iklim ve bitki örtüsünün etkisi ile birlikte İskit ve Kimmerlerin bölgeye yerleşme amaçlı gelmemelerinin de etkisi olmuştur. Bölgenin M.Ö. 520 yılında son bulan İskit ve Kimmer hakimiyetinin ardından Pers hakimiyetine girdiği ve İskit – Kimmer topluluklarının da Pers hakimiyeti altında bir süre daha bölgede kaldığı görülmektedir.

2.6. PERS HAKİMİYETİ VE PONT SATRAPLIĞI DÖNEMİ

M.Ö. 520'den sonra Doğu Karadeniz'i egemenliği altına alan Persler Hint – Avrupa kökenli bir halk olarak karşımıza çıkmaktadırlar. M.Ö. 1300 yıllarında Kafkasları aşarak İran yaylalarına gelen Persler ilk dönemlerde İran yaylasının güneybatısında Parsa (Fars) adını taşıyan bölgede oturmaktaydılar. Perslerin ilk kralı bilinmemekle birlikte Med kralı Astyages döneminde bu krala bağlı olan Perslerin başına II. Kyros (M.Ö. 559-529) geçmiştir. (Sevin,1982: 310; Mansel, 2011: 253) II. Kyros M.Ö. 6. yüzyılda bağlı bulunduğu Med kralı Astyages'i (İştuvegu) devirerek onun yerine geçmiş ve Pers Krallığını Ön Asya dünyasının en güçlü devleti haline getirmiştir. Bu sebepledir ki Kyros Pers dilindeki adıyla Kuraş Pers Krallığının kurucusu olarak kabul edilmektedir. (Tekin, 2008: 95)

II. Kyros Perslerin başına geçtiği yıllarda Ön Asya dünyasında Med, Lidya, Babil ve Kilikya Devletleri'nin hakimiyet kurdukları görülmektedir. Pers Krallığı'nın, Babil ve Asur Devletlerini hâkimiyeti altına alması ve Lidya ile Anadolu'yu paylaşması üzerine Ön Asya dünyasında bu çok başlılık ortadan kalkmış ve huzur dönemi başlamıştır. (Sevin, 1982: 311; Yıldırım, 2000: 127)

II. Kyros'un asıl amacı ise, Akdeniz limanları ve Anadolu kervan yolları üzerinde hakimiyet kurmaktı. İran yaylasından Anadolu'daki Kızılırmak'a kadar uzanan bölgede kurulmuş olan bu büyük devletin Anadolu üzerinde oluşturduğu tehlikeyi önlemek ve Ön Asya'da bulunan devletler arasındaki dengeyi sürdürmek için Lidya kralı Kroisos,

Babil kralı Nabonid ve Mısır kralı Amasis bir ittifak oluşturmuşlardır. Bu şekilde etrafında güç toplayan Lidya kralı Kroisos M.Ö. 547 yılı başlarında Perslerin hakimiyet bölgelerinden biri olan Kapadokya bölgesine girmiştir. Tüm bu ittifaklara rağmen genç ve güçlü bir ordunun başında bulunan Kyros'a karşı direnemeyen Kroisos bu bölgeden çıkmak ve eski sınır olan Kızılırmak'ın batısına çekilmekle kurtaramamıştır. Lidyalılar'ı kovalayan Kyros Lidya başkenti Sardes'e kadar ilerlemiş ve burada Kroisos komutasındaki Lidya ordusunu büyük bir hezimete uğratmıştır. (Mansel, 2011: 253) Böylece tüm Anadolu Perslerin eline geçmiştir. II. Kyros ele geçirdiği bu toprakları eyaletlere ayırmış ve bu bölgelerin yönetimini Yunan kaynaklarında Satrapes şeklinde bahsedilen ve Perslerin "khşatrapa" adını verdikleri valilere bırakmıştır. (Sevin, 1982: 315; Mansel, 2011: 256)

Bu bağlamda Doğu Karadeniz Bölgesi M.Ö. 520 yılında Pers İmparatorluğu'nun 19. eyaleti sınırları içerisinde yer almıştır. (Türkyılmaz, 1995: 38) Pontos, Grekçe deniz anlamına gelmekte olup kolonizasyon döneminde bölgeye gelen göçmenler Karadeniz'e ilk olarak "Pont Aşkenaz" (İskit Denizi) demişlerdir. (Tellioğlu, 2011: 529) Bu dönemde ise Karadeniz'e, karanlık – koyu anlamına gelen "Ahşaena" denmekteydi. Ancak daha sonra, Karadeniz Bölgesi'nin "Pontos Euxinus" adıyla anılmaya başlandığı görülmektedir. Bu isimde geçen "Pont" kelimesi "deniz", "Euxinus" kelimesi de "konuksever" anlamına gelmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere bu isimle bu denize "Konuksever Deniz" denmeye başlanmıştır. (Türkyılmaz, 1995: 38)

Anadolu'yu bu faaliyetler neticesinde hakimiyeti altına alan Kyros, ömrünün son yıllarında İran'ın kuzeydoğu bölgelerinde oturan step kavimleriyle ve en çok da İskitler (Saka) ile savaşmakla geçirmiş ve Aşağı Oksus bölgesinde M.Ö. 529 yılında ölmüştür. (Mansel, 2011: 254)

Büyük Pers kralı Kyros, kendine ait bir silindir mühür üzerinde kendisinden şu şekilde bahsetmektedir:

> *"Ben Kyros'um, büyük kral, güçlü kral, Babil'in kralı, Sümer ve Akad'ın kralı, dünyanın dört bucağının kralı, Anşan'ın kralı, büyük kral Kambyses'in oğlu, Anşan'ın kralı, büyük kral Kyros'un torunu, Anşan'ın kralı, büyük kral Teispes'in torununun çocuğu, ölümsüz kral ailesinin bir ferdi."*

Bu metinde Kyros, *"ölümsüz kral ailesinin bir ferdi"* veya özellikle *"ölümsüz kraliyet ailesi"* deyimi ile daima krallar yetiştirmiş olan bir soya ait olduğunun altını çizmektedir. (Casabonne, 2012: 187)

Kral II. Kyros'tan sonra Pers tahtına çıkan oğlu ve halefi Cambyses (Kambuzya) (M.Ö. 528 – 522)'te babası gibi fetih faaliyetlerine devam etmiş ve Mısır'ı ele geçirerek bu bölgedeki sınırları Habeşistan'a kadar genişletmiştir. Cambyses'in son yıllarında Gavmata adında bir rahip tarafından bir isyan çıkarılmıştır. Bir çok reform yapma vaadiyle ve kendisini Cambyses tarafından öldürülmüş olan Kyros'un ikinci oğlu Bardia olarak tanıtarak taraftar toplamaya çalışmıştır. Cambyses'in de bu sırada ölmesi tam bir kargaşa ortamı yaratmıştır. Bir yıl süren bu kargaşa ortamından yararlanmak isteyen Gavmata, Akamenid sülalesinin hakimiyetine son vererek krallığını ilan etmek istese de altı Pers soylusunun desteğini alan Akamenidler hanedanının ikinci derece bir kolundan Histaspes'in (Viştaşpa) oğlu Dareios (Darayavahuş), Gavmata'yı esir almayı ve idam ettirmeyi başarmış ve Cambyses'in meşru mirasçısı olarak Pers tahtına oturmayı başarmıştır. (Mansel, 2011: 255)

M.Ö. 521 yılında tahta çıkan Dareios ilk iş olarak çok fazla güçlenmiş olan ve kendini Frygia, Lydia ve İonia bölgelerinin bağımsız hakimi olarak gören Oroites'i M.Ö. 519 yılında Persli Bagaios'in yardımı ile Sardes'te öldürterek 7 yıldan beri süre gelen mücadelesinden sonra Pers İmparatorluğu'nun iç barışını yeniden sağlamıştır. (Sevin, 1982: 270)

Tüm Anadolu'yu hakimiyeti altına alarak Pers İmparatorluğu'nu en güçlü haline ulaştıran Dareios Balkanlar'a bir sefer yapma gereği duymuştur. Bu bağlamda da M.Ö. 513 yılında İstanbul boğazından Trakya'ya geçerek deniz kıyısını takiben batıya doğru ilerlemiş ve Tuna'nın batısında oturan İskit'lerin (Saka) üzerine yürümüştür. Yoluna devam eden Pers ordusu Tuna'yı aşarak Dinyestr ırmağına kadar ilerlemiş ve tüm Trakya'yı ele geçirmiş olmasına rağmen karşısında güçlü bir düşman bulamadığı için kesin sonuçlu bir zafer elde edememiştir. Ardından M.Ö. 511 yılında Hindistan üzerine bir sefer yapan Dareios, İndos (Sind) bölgesinde bir eyalet kurduktan sonra İran'a geri dönmüştür. (Mansel, 2011: 255 – 256)

Pers İmparatorluğu'nun iki yüz yılı aşkın bir süre güçlü kalasında baş rolü oynayan Dareios, Persçe yazılı bir yazıtta kendisinden şu şekilde bahsetmektedir:

> *"Ben Dareios, büyük kral, kralların kralı, Persler'in kralı, halkların kralı, Viştapa'nın oğlu, Arsames'in torunu, Akamenid (...). Ahura Mazda sayesinde kral oldum, Ahura Mazda bana krallığımı verdi (...). İşte bana itaat eden halklar; Ahura Mazda sayesinde onların kralıyım: Persler, Elamlar, Babiller, Assurlar, Araplar, Mısırlılar, denizden gelenler, Lydialılar, Medler, Ermeniler, Kappadokialılar, Partlar, Drangianlar, Aryanlar, Korasmianlar, Baktriyalılar, Sogdianlar, Gandharianlar, İskitler, Sattagidianlar, Arakhosienler, Masienler (...)"* (Casabonne, 2012: 188)

Tüm bu faaliyetlerden sonra İmparatorluğun feodal karakterli yapısına son verme işine yönelen Dareios, devleti yeni baştan örgütlemiştir. Tüm krallığı Herodotos'un *"nomos"* olarak tanımladığı 20 vergi bölgesine ayırmıştır. Bu yeni vergi bölgelerinin yanında Kyros'un kurmuş olduğu satraplık örgütünü de geliştirerek devam ettirmiştir. (Sevin, 1982: 270)

Persler M.Ö. 360 yılında geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Kappadokia satraplığını kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayırmışlar ve kuzeyde kalan bölgeye satraplık merkezi olarak Gaziuna'yı (Turhal) seçmişlerdir. Karadeniz kıyılarını da içine alan Kuzey Kappadokia zamanla "Pontos" sözcüğü ile ifade edilmeye başlanmış, bu da bilinenin aksine Rumlarla hiçbir alakası olmayan Pontos Krallığının kurulmasının temellerini hazırlamıştır. (Özsait, 2000: 39)

Bundan sonra M.Ö.334'de Perslere yönelik Doğu seferine başlayan Büyük İskender, Makedonya ve Yunanistan'ın güvenliğini subaylarından Antipatros'a bırakarak, yaklaşık 35.000 kişilik bir kuvvetle M.Ö. 334 baharında Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu'ya girmiştir. Perslerle ilk karşılaşma M.Ö. 334'te Biga Çayı yakınında gerçekleşmiş ve İskender'in izlediği savaş taktiği sonucu sayıca üstün Persler yenilgiye uğratılmıştır. Tarihe Granikos Savaşı olarak geçen savaş ile Anadolu'nun kapısı İskender'e açılmıştır. Granikos Savaşı'ndan hemen sonra İskender Perslerin üzerine rahatlıkla ilerleyebilmek için Parmenion'u Çanakkale Boğazı Firigyası'nın başkenti Daskyleion'u ele geçirmek için göndermiştir. Daskyleion Granikos Zaferi'nin etkisi ile direnmeden teslim olmuştur. İskender bundan sonra Anadolu'da Lidya, İyonya, Karia, Likya, Pampilya, Pisidya, Firigya, Pontos ve Kilikya gibi devletlerle kısa süreli mücadeleler yaptıktan sonra hepsi ile anlaşmaya varıp, Persler üzerine yürümüştür.

İskender'in ilerleyişi bugünkü Adana ili sınırlarındaki Mallos'a ulaştığında Pers Kralı Dareios'un Assur topraklarında karargâh kurduğu haberini alınca derhal yola koyulmuştur. Ancak Dareios'u takip yolunda yaşadığı bazı olumsuzluklar onu yavaşlatmıştır. Bu sırada İsos'a doğru ilerleyen Dareios'un farkında olmadan İskender'in izlediği yola girip Sarkü ve Pinaros Irmağı'na yönelmesiyle Pers ordusu kuzeyde, Makedonya ordusu ise güneyde kalmıştır. İskender durumu fark edince geriye dönmüş ve Pinaros Irmağı'nın güneyinde mevzilenmiş ve bazı manevralardan sonra saldırıya geçmiştir. Dareios bunun üzerine ordusunun bir bölümüne karşı taarruz emri verdi ise de sayıca daha az olan İskender karşısında mağlup olmaktan kurtulamadı. M.Ö. 333'te İsos Savaşı'nda büyük bir yenilgi alan Dareios tüm kişisel savaş aletlerini çadırında bulunan annesi, karısı ve üç çocuğuna bırakarak kaçmıştır. Hava kararıncaya kadar Makedonya ordusu Dareios'u takip ettiyse de havanın kararması Dareios'u esir düşmekten kurtarmıştır. (Tekin, 2008: 125 – 136) Bundan sonra Anadolu'da Pers egemenliğinin ortadan kalkmasıyla Anadolu'da yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde Anadolu'ya özgü yerli kültürün yerini Yunanistan'dan gelen yeni etkiler ve sonucunda da Yunan kültürü almıştır. Böylece binlerce yıldır süre gelen özgün Anadolu kültürü yerini Yunan kültürü ile sentezlenerek devam etmiştir. (Sevin, 2003: 287)

Büyük İskender'in Anadolu'yu Pers egemenliğinden kurtarmasından sonra M.Ö. III. yüzyılın başlarında Olgassis (Ilgaz) Dağları'nın eteklerinde Kimiata'da I.Mithradates tarafından kurulan Pontos Krallığı kısa süre içerisinde sınırlarını genişleterek Kızılırmak (Halys) ve Yeşilırmak (İris) çevresini hakimiyeti altına almıştır. Ardından Amisos (Samsun) alınmış ve sınırlar Thermedon Çayı'na (Terme Çayı) kadar genişletilmiştir. (Özsait, 1999: 39)

Bu olaylardan sonra Yeşilırmak (İris) yöresindeki Amasia'yı (Amasya) başkenti olarak belirleyen Pontos Krallığı'nın M.Ö. 183 yılında Sinope'nin (Sinop) Kral I. Pharnakes (Farnak) tarafından alınmasıyla başkent Sinope'ye (Sinop) taşınmıştır. İşte bu olaylardan hemen sonra Kerasus (Giresun) şehrinin Pontos Krallığı'nın hakimiyeti altına girdiği görülmektedir. Yapılan savaşlar sırasında o zamanki Kerasus (Giresun) şehrinin harap olduğu ve bunun üzerine 2 km doğuda yer alan yarımadanın üzerinde I. Pharnakes (Farnak) tarafından yeni bir şehir inşa ettirildiği görülmektedir. Böylece şehir kısa bir süreliğine de olsa Pharnakeia (Farnakya) adıyla anılmıştır. (Giresun Valiliği, 1973: 1 – 2)

2.6. PONTOS KRALLIĞI HAKİMİYETİ

Küçük Asya'nın kuzeyinde Halys (Kızılırmak) ile Kolkhis (Anadolu'nun kuzeydoğu ucu) arasındaki bölgeye Pontos adı verilmektedir. Anadolu'nun kuzey kıyı dağları Pontos dağlık bölgesi adı ile anılmaktadırlar. Bu dağların Kızılırmak Nehri'nin doğusunda kalan kısmına Doğu Pontos, batısında kalan kısmına da Batı Pontos adı verilmekte olup bu bölge Propontos adını alarak bugünkü Marmara Bölgesi'ne kadar uzanmaktadır. (Naumann, 2007: 1) Pers kökenli Mithradates ailesi M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren bölgede görülmeye başlamışlardır. (Tekin, 2008: 157)

Pontos Devletinin kurucusu *ktistes* unvanını kullanan bir Pers soylusu olup I. Mithradates'in babasıdır. Bu kral Propontis üzerindeki Kios şehrinde oturmakta idi. M.Ö. 302'de Mithradates'in amcasını öldüren Antigonos Anadolu'ya hakim bir konumdaydı. Amcasının ölmesi üzerine Mithradates Paphlagonia'da izini kaybettirmeyi başarmış, Kimiata'yı (Kurmalar, Ilgaz) kendine karargâh seçmiş ve burada Pontos Krallığı'nın temellerini atmıştır. (Magie, 1950: 189) Ancak Korupedion savaşından 20 yıl sonra Seleukos Nikator'un komutanı Diadoros, Mithradates'i yener ve onu öldürür. Mithradates'ten sonra Pontos tahtına sırasıyla Ariobarzanes, II. Mithradates, ilk kez adına para bastırmış olan Pontos Kralı III.Mithradates, I.Pharnakes, IV.Mithradates, VI.Mithradates geçmişitir. Bu krallar hakkındaki bilgimiz kısıtlı olmasına rağmen bu dönem hakkında edinilen en önemli bilgi I.Pharnakes zamanında Sinope'nin (Sinop) başkent yapılmasıdır. (Tekin, 2008: 158)

Doğu Karadeniz Bölğesi'nin yerli halkları Khalybler, Tibarenler, Mösinekler ve Makronlar Pontos Krallığı'nın kuruluşunu büyük bir sevinçle karşılamış ve bu devlete bağlılık göstermişlerdir. Bunun en önemli sebebi ise, Pontos Krallığı'nın yerliliğe ve Anadoluluğa çok önem vermesinin yanında kültürel ve uygarlık açısından da hoşgörülü bir yönetim benimsemeleridir. (Şen, 1998: 15)

Pontos Krallığı en güçlü konuma, en önemli Pontos Kralı olan ve "*Büyük*" lakabı ile anılan Pontos Kralı IV.Mithradates zamanında ulaşmıştır. Babasının ölümünden sonra annesi tarafından öldürüleceği düşüncesi ile dağlara kaçırılan IV.Mithradates bir süre sonra güçlenerek geri dönmüş ve Sinope'yi ele geçirerek annesini hapsetmiştir. Erkek kardeşini öldüren IV.Mithradates kız kardeşi ile evlenmiş ve Pontos Krallığı'nın tek hakimi olmuştur. Ardından seferlere başlayan IV.Mithradates yapılacak olan seferler için komutanı Diophantos'u görevlendirmiştir. Bu doğrultuda ilk sefer Karadeniz'in

kuzey bölgelerine ve Kırım üzerine yapılmıştır. Ardından da doğuda bulunan Kolkhis üzerine sefere çıkılmış ve buralardan önemli ganimetler elde edilmiştir. Bosporos kralı Parisades'te ülkesini Pontos Krallığı'nın hakimiyeti altına bırakmak zorunda kalmıştır. (Tekin, 2008: 158)

IV.Mithradates'in ölümünden sonra tahta geçen V.Mithradates Roma İle dostane ilişkiler kurmuş ve bu ilişkiler bağlamında Kartaca Savaşları'na katılmıştır. Ancak V.Mithradates'in M.Ö.120 yılında Sinope'de öldürülmesinden sonra Pontos tahtına VI.Mithradates geçmiştir.(Arslan, 2005: 73)

VI. Mithradates, krallığının sınırlarını Kuzeyde Karadeniz'in kuzey bölgelerine, güneyde Anadolu'nun Akdeniz sahillerine, batıda Ege adalarına ve hatta Yunanistan'a kadar genişletmiştir. VI. Mithradates'in bu genişlemeci politikaları Roma'nın Anadolu'daki emelleri ile çatışmış ve bu sebeple Roma ile ilişkileri bozulmuştur. Roma ile çoğunluğu yenilgiyle sonuçlanan ve tarihe Mithradates Savaşları olarak geçen üç savaş yapmıştır. (Erciyas, 2006: 207-208)

2.6.1. I. Mithradates Savaşı (M.Ö. 88-85)

Anadolu'daki çıkar çatışmalarından ötürü araları gergin olan Pontos ve Roma arasındaki ilk çatışma, Mithradates ile arası açık olan Bithynia kralı IV. Nikomedes'in, Romalı elçiler kurulu başkanı komutan Aquillius tarafından savaşa kışkırtılması ve Pontos'a karşı düşmanca politikalar izlemesi nedeniyle çıkmıştır. Mithradates, Bithynia tarafından gelecek olan herhangi bir saldırıyı beklemek yerine saldırmayı tercih etmiş ve Bithynia üzerine yürümüştür. Mithradates'in 300 gemilik güçlü donanması, Karadeniz'den Ege Denizi'ne geçmiştir. Buradaki savaşlar esnasında Bithynia'yı baştanbaşa geçen Mithradates, Romalıların Asia eyaletini oluşturan Batı Anadolu'ya ilerlemiş ve bu eyalette yaşayan 80.000 kadar insanı öldürmüştür. Konsül M. Aguillius'un ağzına eritilmiş altın dökülerek intikam alınmıştır. (Atlan, 1970: 127)

Savaş çeşitli cephelerde devam ederken Mithradates, komutanı Arkhelaus'u barış yapmak amacıyla Roma konsülü Sulla'ya göndermiştir. Daha sonra da Sulla ile kendisi Dardanos'da (Çanakkale) buluşarak bir barış anlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre: Mithradates işgal ettiği yerleri boşaltacak, Sulla'nın İtalya'ya dönebilmesi için donanmasının bir kısmını onun hizmetine verecek ve 3000 talent savaş tazminatı ödeyecekti. (Karayaka, 1988: 74)

2.6.2. II. Mithradates Savaşı (M.Ö. 83 – 81)

M.Ö. 83 yılında Kral Mithradates'in Kolkhis ve Kırım'da ayaklanan halklarla uğraştığı sırada Asia valisi Murena, Pontos bölgesinin önemli dinsel ve ticari merkezi Komana Pontika'yı ve tapınağını yağmalar ve Mithradates'in birçok süvarisini öldürür. Elçilerin Murena'ya bunun Dardanos anlaşmasına aykırı olduğunu söylemesi üzerine Murena böyle bir anlaşmayı tanımadığını ileri sürmüştür. Anlaşıldığı üzere, Dardonos barışı Pontos Devleti ile Roma arasındaki sorunları çözümleyebilmiş değildi. Çok geçmeden, Mithradates'in Kappadokia'yı hakimiyeti altına alma faaliyetlerinden dolayı, Roma'nın Asia valisi Licinius Murena, Pontos Devleti ile savaşa girişmiştir. Romalı tarihçilerin II. Mithradates Savaşı olarak adlandırdığı bu savaş, Sulla'nın savaşa el koyması ile sona erdirilmiştir. (Atlan, 1970:128)

2.6.3. III. Mithradates Savaşı (M.Ö. 74-64)

II. Mithradates Savaşı'ndan sonra Anadolu'da sağlanan barış ortamı çok geçmeden yeniden yerini savaş ortamına bırakmıştı. M.Ö. 74 yılında ölen Bithynia kralı IV. Nikomedes topraklarının Roma'ya katılmasını vasiyet etmişti. IV. Nikomedes'in oğlu da babasından kalan tahtı ele geçirmek için Pontos Kralı Mithradates Eupator'a sığınmış ve ondan yardım istemiştir. Bunun üzerine Mithradates Anadolu'yu hakimiyeti altına almak için aradığı fırsatı bulduğuna inanarak Paphlagonia üzerinden Bithynia'ya saldırmıştır. Ancak Kilikya valisi L. Licinius Lucullus'un ve Bithynia eyaletinin ilk prokonsülü M. Aurelius Cotta'nın komuta ettiği güçlü bir Roma Ordusu'nu karşısında bulmuştur. Zor duruma düşen Mithradates geri çekilmeye başlamıştır. Bu sırada Kilikya valisi L. Licinius Lucullus, İris'in (Yeşilırmak) doğusuna kadar ilerlemiş ve M.Ö. 72/71'de Amisos'u (Samsun) kuşatmıştır.

Ağır kayıplar veren ve oğlu Bosporos kralı Mahares ile damadı Armenia kralı Tigranes'den istediği yardımı alamayan Mithradates bazı kumandanlarının Roma saflarına geçmesine rağmen mücadelesinden vazgeçmeyerek Lykos Çayı'nın (Kelkit Çayı) üzerinde yer alan Kabeira (Niksar – Tokat yakınları) kentine çekilmiş ve savaş hazırlıklarını sürdürmüştür. (Munro, 1901: 56; Magie, 1950: 333; Atlan, 1970: 143; Karayaka, 1988: 76; Arslan, 2007: 343)

Mithradates'in geri çekilmesinin ardından yoluna devam eden Lucullus, Phanaroea ovasına girmiş ve Lycus ve İris nehirleri arasında kurulu olan Eupatoria

şehrini ele geçirmiştir. Tüm bunları izlemekle yetinen Mithradates Eupator, canını kurtarmak için kaçmayı tercih etmiş ve Kabeira'yı terk etmiştir. (Arslan, 2007: 357; Bryer-Winfield, 2007: 107) Başsız kalan Pontos ordusu dağılmış, bunu gören Lucullus ise sahipsiz kalan Pontos karargâhının askerleri tarafından yağmalanmasına izin vermiştir. Kabeira'yı ele geçiren Lucullus burada ganimetlerin yanı sıra çoğunluğunu Helen tutsakların oluşturduğu bir hapisaneyi de ele geçirmiştir. Bu tutsakları salıveren Lucullus, Kabeira yolu üzerindeki kaleleri tek tek ele geçirerek kaçan Mithradates'i izlemeye devam etmiştir. (Arslan, 2007: 360)

M.Ö. 68 yılının son baharında ülkesine geri dönen Mithradates, güç toplamaya başlamıştır. Hadrianus komutasındaki Roma ordusunu büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Bunu haber alan Triarius, Hadrianus'a yardıma gelir ve Mithradates'i Komana'ya kadar kovalar. Triarius yaklaşan kış mevsimini geçirmek için Gaziura kalesine çekilirken, Mithradates ise Zela'dan (Zile) uzak olmayan bir yerde İris nehrinin güneyinde konuşlanır. Kısa bir süre sonra Lucullus ve ordusu Pontos'a gelir. Mithradates kendi ordusundan güçlü olan bu orduyla savaşa girmeyerek korunaklı bir yere çekilir ve beklemeye başlar. Mithradates'i saklandığı yerden çıkararak savaşa sokmaya çalışan Lucullus, görevinden alınır ve yerine Pompeius getirilir. (Karayaka, 1988: 77-78)

Roma ordusunu komuta eden Pompeius, Galatia üzerinden Pontos'a girer ve iki ordu Lykos Çayı kıyısında karşılaşır. Yapılan savaş sonucunda ağır bir yenilgiye uğrayan Mithradates, Kolkhis'e kaçar. Böylece III. Mithradates Savaşı, Pontos için başarısızlıkla sonuçlanır. (Tekin, 2007: 167) Oğlunun kendisine isyan etmesini gururuna yediremeyen Mithradates'in intihar etmesiyle Pontos Devleti'nin yeniden kurulma olasılığı tamamen ortadan kalkar. (Karayaka, 1988: 78)

Tüm bu olaylardan sonra Pers kökenli olduğu ileri sürülen Mithradates ailesinin kurmuş olduğu Pontos Krallığı (Örenç, 2009: 42) , Trabzon ve çevre illeri ile Kırım bölgesini de içine alarak "Bosporus" adı ile M.S. 343 yılına kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. (Tezcan, 2007: 3) Pontos Krallığı'nın bu savaşlar sonucu tarih sahnesinden silinmesiyle bölgede Roma egemenliği başlamıştır.

Çalışma bölgemizi oluşturan Giresun bölgesinde Pontos ve daha sonrasında Bosporus Krallığı'na ait olduğu düşünülen merkezlerin büyük bir kısmı Roma döneminde de yaygın olarak kullanıldığı için yapısal özelliğini büyük oranda kaybetmiştir. Ancak buna rağmen Giresun ili sınırları içerisinde bu döneme

tarihlendirdiğimiz Giresun Kalesi ve Erikliman Köyü yerleşmesi Pontos'a ait merkezleri oluşturmaktadır.

2.7. ROMA HAKİMİYETİ

Dünyanın en uzun ömürlü devletlerinden biri olma özelliğini taşıyan Roma, 1200 yıllık uzun bir ömre sahip olup, bu uzun dönem üç ana bölümde incelenir.

Krallık Devri (M.Ö. 753-510)

Cumhuriyet Devri (M.Ö. 510-27)

İmparatorluk Devri (M.Ö. 27-M.S. 476)

Geleneksel inanca göre Roma'nın M.Ö. 753'te Romus ve Romulus kardeşler tarafından kurulmuş olmasına rağmen bu görüş tamamıyla mitolojiktir. Öyle ki M.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Romalı yazarlardan Varro, konsül seçimlerini temel alarak yaptığı hesaplamalara göre Roma'nın kuruluş tarihini M.Ö 753 olarak belirlemiştir. Ancak bu tarih tartışmaya açık olup gerçeği yansıtmamaktadır. Aksine Roma'nın kuruluş tarihi bir yüzyıl sonra yani M.Ö. 7. yüzyıldır. (Tekin: 2008: 180, 188)

Roma şehri kurulduktan sonra uzun zaman krallar tarafından idare edilmiş ve inanılan geleneksel inanca göre, Romulus şehrin ilk kralı olmuştur. Ardından ise, sırasıyla ilk üçü Latin son üçü de Etrüsklü olan altı kral gelmiştir. Bu son üç kral döneminde Roma, Etrüsklere bağlı bir şehir devleti olma özelliği taşımaktan ileri gidememiştir.

Roma'ya ait arkeolojik buluntulardan anlaşıldığı üzere ilk olarak M.Ö. X. yüzyıldan itibaren tepeler üzerinde kurulan köy yerleşmeleri ile Roma'nın temelleri atılmıştır. M.Ö. VIII. yüzyılda dağınık halde bulunan ve mezarlıkları farklı olan bu köy yerleşmeleri farklı bir teşkilatlanma içerisine girerek yedi tepenin birleşiminden oluşan federatif bir yapıya bürünürler ve bu yapı M.Ö. VII. yüzyılın ortalarındaki Etrüsk hakimiyetine girinceye kadar varlığını sürdürmüş, ardından da Etrüsk kralları dönemi başlamıştır. Zulüm ve kötü bir idare dolu Etrüsk kralları döneminde birçok isyan çıkmıştır. Latin şehirleri Etrüsk krallarına karşı ayaklanırken Roma halkı da ihtilâl çıkarmıştır. Son Etrüsk kralı Tarquius Superbus'un M.Ö. 510 yılında şehri terk etmesi üzerine Roma Krallık Dönemi sona ermiştir. (Demircioğlu, 1993: 41 – 47)

Etrüsk krallar kovulduktan sonra halledilmesi gereken ilk mesele olarak devletin yeni yönetim şeklinin ne olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Bu konuda en önemli rolü

ihtilâlın başını çeken Patrici'ler oldu. Öyle ki ilk olarak monarşi'nin yıkılmasını sağladılar ve ardından da yönetimin sadece kralın tekelinde olmadığı, halkın da yönetimde hak ve vazifeler üstlendiği bir yönetim şeklini benimsediler. Bu yeni yönetim şekline de vatandaşları ilgilendiren bir yönetim şekli olduğundan dolayı Latince "Respublica" yani Cumhuriyet ismini vererek bu yönetim başına da "Consul" (Konsül) adı verilen iki kişi bulunurdu. Bir yıl süreyle görev yapan bu konsüller, müşterek bir yönetim sergilemekte olup bir konsülün yaptığı icraatı beğenmeyen diğer konsül bu icraata itiraz edebilirdi. (Demircioğlu, 1993: 71 – 72)

Romalılar cumhuriyet yönetimi altında ilk olarak Batı Anadolu'yu hakimiyetleri altına aldıktan sonra imparatorluk döneminde de Trakya ve Anadolu'nun doğusunu ele geçirmişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun doğudaki geleneksel sınırı Fırat Irmağı'nın oluşturduğu doğal hat olduğundan ötürü, Roma'nın Karadeniz'e inmesi muhtemeldir.

Roma'da 60 yıl kadar süren iç savaşlar nedeniyle yıpranan cumhuriyet rejimi Octavianus ile M.Ö. 27 yılında değişmiş ve yerine tüm toprakların tek bir kişinin hakimiyetinde olduğu imparatorluk dönemine geçilmiştir. Oktavianus' un Mısır'ı bir Roma eyaleti haline getirmesinden sonra başlayan ve M.S. 476'da Batı Roma'nın yıkılmasına kadar geçen bu süre içerisinde devletin "imparator" unvanını taşıyan tek bir kişi tarafından yönetilmesinden dolayı "Roma İmparatorluk Dönemi" olarak adlandırılmıştır. (Akşit, 1970: 30)

Bu yeni yönetim şekli ile mutlak bir monarşi sistemi benimsenmemiş olup cumhuriyet döneminin bütün resmi kurumları varlığını aynen sürdürmüştür. Octavianus'un aldığı unvan ise doğrudan doğruya kral olmayıp yaklaşık olarak onunla eşdeğerde olan Caesar ya da Augustus'tur. Senatoların ve meclislerin giderek azalan gücüne rağmen imparatorların gücü giderek artmıştır. Bunun sonucunda da Roma'nın yönetimi aynı sülaleden gelen imparatorların himayesine geçmiştir. (Özsait, 1982: 326)

Augustus'un M.S. 9 yılında Varus'un Germenlere mağlup olmasından sonra bir türlü kendine gelemediği kabul edilmektedir. Ömrünün son dönemlerine geldiğini hisseden Augustus artık 71 yaşındaydı ve senato toplantılarına dahi katılamaz hale gelmişti. Bunun üzerine ilk olarak Roma'da bir nüfus sayımı yaptırdı ve aynı yıl içerisinde yaptığı başarıların ve devletin masraflarının listesini içeren bir kitap yazmıştır. M.S. 14 yılında Tiberius'un Illyricum'a yaptığı yolculukta ona eşlik ederek Beneventum'a kadar gitmiştir. Fakat yolda rahatsızlanarak 19 Ağustos tarihinde 76

yaşında ölmüştür. (Akşit, 1976: 64 – 66) Augustus'un ölümünden sonra 178 yıl daha devam eden Roma İmparatorluk döneminde tahta çıkan imparatorları sırasıyla;

Tiberius (M.S. 14 – 37)
Gaius (M.S. 37 – 41)
Claudius (M.S. 41 – 54)
Nero (M.S. 54 – 68)
Clodius Macer (M.S. 68)
Galba (M.S. 68 – 69)
Otho (M.S. 69)
Vitellius (M.S. 69)
Vespasianus (M.S. 69– 79)
Titus (M.S. 79 – 81)
Domitianus (M.S. 81 – 96)
Nerva (M.S. 96 – 98)
Traianus (M.S. 98 – 117)
Hadrianus (M.S. 117 – 138)
Antoninus Pius (M.S. 138 – 161)
Marcus Aurelius (M.S.161 – 180)
Commodus (M.S. 180 – 192)
Pertinax (M.S. 193)
Didius Iilianus (M.S. 193)
Pescennius Niger (M.S. 193 – 194)
Clodius Albinus (M.S. 195 – 197)
Setimius Severus (M.S. 193 – 211)
Caracalla (M.S. 198 – 217)
Geta (M.S. 209 – 212)
Macrinus (M.S. 217 – 218)
Diadumenianus (M.S. 218)
Elagabalus (M.S. 218 – 222)
Tacitus (M.S. 275 – 276)
Florianus (M.S. 276)
Probus (M.S. 276 – 282)
Severus Alexander (M.S. 222 – 235)
I. Maximinus (M.S. 235 – 238)
I. Gordianus (M.S. 238)
II. Gordianus (M.S. 238)
Balbinus (M.S. 238)
Pupienus (M.S. 238)
III.Gordianus (M.S. 238 – 244)
I. Philippus (M.S. 244 – 249)
II. Philippus (M.S. 247 – 249)
Pacatianus (M.S. 248)
Iotapianus (M.S. 248)
Traianus Decius (M.S. 249 – 251)
Herennius Etruscus (M.S. 251)
Hostilianus (M.S. 251)
Trebonianus Gallus (M.S. 251 – 253)
Volusianus (M.S. 251 – 253)
Aemilianus (M.S. 252 – 253)
Uranius Antoninus (M.S. 252 – 254)
Valerianus (M.S. 253 – 260)
Gallienus (M.S. 253 – 268)
Saloninus (M.S. 259)
Macrianus (M.S. 260 – 261)
Quietus (M.S. 260 – 261)
Regalianus (M.S. 260 – 261)
II. Claudius (M.S. 268 – 270)
Quintillus (M.S. 270)
Aurelianus (M.S. 270 – 275)
I. Licinius (M.S. 308 – 324)
Valens (M.S. 314)
Martinianus (M.S. 324)

Saturninus (M.S. 280)
Carus (M.S. 282 – 283)
Carinus (M.S. 283 – 285)
Numerianus (M.S. 283 – 284)
Iulianus (284 – 285)
Marius (M.S.268)
Victorinus (M.S. 268 – 270)
Tertricus (M.S. 270 – 273)
Diocletianus (M.S. 284 – 305)
Maximianus (M.S. 286 – 305)
(M.S. 306 – 308)
(M.S. 310)
Domitius Domitianus (M.S. 296 – 297)
I. Constantius (M.S. 305 – 306)
Galerius (M.S. 305 – 311)
II. Severus (M.S. 306 – 307)
II. Maximianus (M.S. 309 – 313)
Maxentius (M.S. 306 – 312)
Alexander (M.S. 311)
I. Constantinus (M.S. 307 – 337)
II. Constantinus (M.S. 337 – 340)
Constans (M.S. 337 – 350)
II. Constantius (M.S. 337 – 361)
Magnentius (M.S. 350 – 353)
Vetranio (M.S. 350)
Nepotianus (M.S. 350)
II. Iulianus (M.S. 360 – 363)
Iovianus (M.S. 363 – 364)
I.Valentinianus (M.S. 364 – 375)
Valens (M.S. 364 – 378)
Procopius (M.S. 365 – 366)
Gratianus (M.S. 367 – 383)
II. Valentinianus (M.S. 375 – 392)
I. Theodosius (M.S. 379 – 395)
Magnus Maximus (M.S. 383 – 388)
Flavius Victor (M.S. 387 – 388)
Eugenius (M.S. 392 – 394)

şeklinde belirtilebilir. (Tekin, 2008: 311 – 313)

Kavimler Göçü'nün etkisi ile M.S. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılması ile Doğu Roma (Bizans) hakimiyeti altında kalan bölge bu dönemde Armeniakon, daha sonra da Haldia eyaletleri içerisinde yer almıştır. (Fatsa, 2002: 19)

2.7.1. Karadeniz Bölgesinde Roma Hakimiyeti

M.Ö. II. yüzyılda Romalılar ile Pontlar arasında Pontos Krallığı bölümünde de ele aldığımız bir çok kanlı savaş cereyan etmiştir. Pontos Kralı Mithradates Eupator'un (M.Ö. 132 – 63) Romalı kumandan Lucullus'a yenilmesinin ardından topraklarının büyük kısmı Roma hakimiyetine geçmiştir. Bunun ardından damadı olan Armenia kralına sığınmış ve bir müddet sonra, kaybettiği toprakların bir bölümünü geri alsa da geri kazandığı toprakları elinde tutmayı başaramamıştır. M.Ö. 64 yılında Romalı general Pompeius tarafından kesin bir yenilgiye uğratıldıktan sonra Azak Denizi

kıyısındaki Bosporos'a (Kerç) çekilmiştir. Topraklarını geri almak için fırsat kollamaya başlamışsa da M.Ö. 63 yılında oğlu Pharnakes'in (Farnakes) kendisine isyan etmesini içine sindirememiş ve intihar etmiştir.

III. Mithradates Savaşı'ndan (M.Ö. 74 – 64) sonra M.Ö. 64/63'te Bithynia – Pontos çift eyaletini kuran Pompeius, Pontos Krallığı'nın eyalet dışında kalan bölgeleri olan Holys'ten (Trapezos dahil olmak üzere) Kolkhis'e kadar olan toprakları Mithradates'in güneye inen ordusunu yenen Galatlar'ın Tolistoag boyu prenslerinden Deiotaros'a vermiştir. (Özsait, 1999: 40)

G. Julius Caesar (Augustus) ile Pompeius arasındaki savaşı fırsat bilen VI. Mithradates'in oğlu II.Pharnakes Kırım'dan Kolkhis Bölgesi'ne girmiştir. Saldırılara dayanamayan Pompeius'un M.Ö. 64 yılında bölgeye atadığı vasal kral Aristarkhos kaçmak zorunda kalmıştır. Yoluna devam eden II. Pharnakes M.Ö. 48 yılında Roma ordusunu Kelkit (Lykus) vadisinde bulunan Nikopolis kenti yakınlarında ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Tüm bu başarılarına rağmen halkına zulüm eden II. Pharnakes, halkın desteğini alamamış ve kısa süre sonra İskenderiye'den dönen Romalı komutan I.Caesar'a M.Ö. 47 yılında Zela'da (Zile) vuku bulan savaşta mağlup olmuştur. (Özsait, 2000: 40)

Bu mücadeleler sonucunda M.Ö. 47 yılında Kerasus (Giresun) şehri kesin olarak Roma egemenliğine girmiştir. Bu bağlamda Giresun Adası da Roma ve Bizans döneminde de kutsallığını koruyarak kutsal bir tapınak yeri olarak kullanılmaya devam etmiştir. (Örenç, 2009: 42) M.S. 395 yılında Romanın ikiye ayrılması ile bölge Doğu Roma toprakları içerisinde kalmıştır.

Giresun ili sınırları içerisinde bu döneme tarihlendirdiğimiz merkezler ise; Şebinkarahisar Kalesi ve Kaledere Köyü Kalesi'dir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ KALELER VE YERLEŞMELER

3.1. GİRESUN KALESİ

Giresun Kalesi Giresun İl merkezinin hemen kuzeyinde yer alan yarımada şeklindeki şehre hakim bir tepe üzerindedir. (İltar, 2009: 295) Karadeniz'e doğru yaklaşık 1000 m'lik bir girinti yapan volkanik kayalar üzerine kurulmuş olan kalenin kuzeydoğu ve kuzey surlarını doğal kayaların oluşturduğu uçurum oluşturmaktadır. (Bryer – Winfield, 2007: 130)

Kale günümüzde büyük oranda tahrip olmakla birlikte iç ve dış kale olarak iki bölümden oluştuğu anlaşılmaktadır. İç kale bölümünde saray kalıntıları kutsal alanlar, çeşitli amaçlarla kullanıldığı düşünülen kaya olukları ve su sarnıcı görülmektedir. Kale mimari olarak M.Ö. II. yüzyıl Pontos özellikleri taşımakla birlikte ana kaya oyularak oluşturulmuş sur duvarlarının bir kısmında Helen ve Roma izleri görülebilmektedir. Kalenin ilk kez Pontos kralı I.Pharnakes döneminde inşa edildiği kabul edilmektedir. 90 cm genişliğindeki iç kalenin sur duvarlarının günümüzde 1 – 1, 5 m'lik kısmı ayakta kalmıştır. (İltar, 2009: 295) Ayrıca kuzey bölümünde günümüzde üzerinde modern yapıların bulunduğu bölümde işlenmiş dikdörtgen şekilli taşlarla oluşturulmuş Roma özelliği taşıyan yaklaşık 10 m'lik bir duvar ayakta kalmayı başarmıştır.

Kalenin bulunduğu konum itibariyle modern yerleşmelere yakınlığı ayrıca iklim yapısı işlevini günümüze kadar koruyamayan birçok kale yapısının da tahribatını hızlandırmıştır. Bunlardan birisi de sadece girişi bulunan kalenin su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığı anlaşılan su tünelidir.

Kalenin bulunduğu stratejik konum nedeniyle Roma döneminden sonra da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Osmanlı döneminde kale içerisinde bir yerleşim yeri olduğu bilinmekle birlikte günümüzde ise Kurtuluş Savaşı gazilerinden Yarbay Topal Osman'a ait bir mezar bulunmaktadır.

Kalede görülen yoğun tahribat yüzey araştırmamızı sadece mimari buluntularla kısıtlamıştır. Bölge müzelerinde de Giresun Kalesi'ne ait herhangi bir buluntu bulunmamaktadır.

3.2. GİRESUN (ARETİAS) ADASI

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tek adası olan Giresun (Aretias) Adası, Giresun şehrinin 1.7 km açığında bulunmaktadır. Antik dönemde ve ortaçağda yerleşim görmüş olan Giresun (Aretias) Adası'nın yüz ölçümü yaklaşık 40.000 m²'dir. (Doksanaltı – Aslan ve Diğ, 2010: 145)

Adanın belli bir kumsalı olmayıp karanın denizle buluştuğu noktada sarp kayalardan oluşan sahille birlikte deniz birden derinleşmektedir. (Bryer – Winfield, 2007: 133) Denizden en yüksek noktası 24.5 m rakıma sahip olan Giresun (Aretias) Adası üzerinde Klasik Döneme ve Ortaçağa tarihlenen kalıntılar bulunmaktadır. Günümüzde ada üzerinde Grek ve Roma dönemine ait kalıntıların çok az olmasına rağmen antik kaynaklar bu adanın eskiçağdaki durumu hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Ada'nın yerleşim ve kullanım süreci hakkında bir değerlendirme yapacak olursak M.Ö. V. yüzyılda Miletoslular'ın Kerasus (Giresun) kentine geldikleri dönemle aynı döneme tarihlenmesi kuvvetle muhtemeldir. (Doksanaltı – Aslan ve Diğ, 2010: 145)

M.Ö. 3. Yüzyılda yaşamış olan Antik yazar Apollonios, Argonautlar'ın yolculuğunu anlattığı eserinde, adada Phatnakeia kentinin hemen karşısında olduğunu, burada yırtıcı kuşların olduğunu ve Grekler'in Ares Adası adını verdiği bu adada Amazonlara ait tapınakların bulunduğunu söylemektedir.

M.S. II. yüzyılın ilk yarısında ise; Karadeniz'deki Roma garnizonlarını denetlemek için bölgeye gelen Arrianus bu adadan Ares adası olarak bahseder ve Pharnakeia'nın 30 stadia yani 1.7 km açığında bulunduğunu belirtir. (Arrianus, 2005: XVI, 4)

Trabzon Kommenos Kralları tarafından üzerinde ciddi bir imar faaliyeti yapılan ve surlarla çevrilen ada, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethetmesinden sonra Osmanlı hakimiyetine geçen ada, Karadeniz üzerindeki Osmanlı – Rus mücadelesi esnasında stratejik açıdan büyük önem arz etmiştir. (Örenç, 2009: 43)

Grek döneminde "Ares", Roma döneminde "Khalkeritis" ve günümüzde de Giresun Adası olarak anılan bu ada üzerinde son yıllarda M. Ertekin Doksanaltı başkanlığında yapılan yüzey araştırması faaliyetleri sayesinde bu ada üzerindeki kalıntılar belirlenerek bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Ada üzerinde araştırmalar yapan M. Ertekin Doksanaltı adaya yaklaşmak isteyen gemiler için bir limanın olmadığını, adaya yaklaşmak isteyen gemilerin adanın

kuzeydoğu ve güneydoğusunda bulunan iki doğal koyu kullandığını ve buna dağlı olarak da adanın doğusundaki kayalık sahilin gemi bağlama noktası olarak kullanıldığını söylemektedir. Bahsedilen bu noktalardaki kayalar oyularak oluşturulan halkalar kayalar oyularak oluşturulan dairesel formlu yüksek çıkıntılar bu görüşü destekler nitelikte olup bu yapıların tekne palamar bağlama halkası ya da babası olarak kullanıldığı kuvvetle muhtemeldir.

M. Ertekin Doksanaltı tarafından adada yapılan çalışmalar sonucunda günümüzde de iskele olarak kullanılan betonarme yapıdan başlayarak, kıyı hattında doğu yönüne devam eden ana kayaya işlenmiş değişik ölçülerde ve iki farklı tipte toplam 17 adet palamar bağlama halkası ve babası tespit edilmiştir. (Doksanaltı – Aslan ve Diğ, 2010: 148)

Günümüzde adaya ulaşım kısıtlı şartlarda yürütülmektedir. Öyle ki herhangi bir ulaşım aracı bulunmayan adaya, balıkçı tekneleriyle ulaşım sağlanmaktadır. Bu ulaşım şekli de yalnızca rüzgârsız ve güneşli havalarda yapılabilmektedir. Bunun sebebi ise, ulaşımın sağlandığı balıkçı teknelerinin rüzgârlı ve yağışlı havalarda adaya yaklaşamamasıdır.

M. Ertekin Doksanaltının aktardığına göre Ada, kayalık kıyı şeridinden başlayarak güçlü bir sur ile çevrelenmiştir. Yaklaşık olarak 600 m. Uzunluğunda olan surların yüksekliği ortalama 6 m. olup genişliği ise yaklaşık 90 cm. civarındadır.. bu sur duvarlarının 150 m.'lik kısmının tamamen yıkıldığı geriye kalan 450 m.'lik kısmının ise kısım kısım ayakta kaldığı görülmektedir. Bu sur duvarlarının şehre bakan kısmında yuvarlak planı iki kule bulunmaktadır. Bu kuleler yapı sistemi ve yapı malzemesi olarak surlarla bütünlük içerisindedir. Bu kulelerden daha sağlam olanından alınan ölçülerle bu kulenin 7 m. çapında olduğu görülmüştür. (Doksanaltı – Aslan ve Diğ, 2010: 150)

Bahsedilen bu yapı, kullanılan yapı malzemesi dikkate alındığında Giresun İli sınırları içerisinde bulunan diğer yerleşmeler ile benzer bir özellik taşımadığını, mimaride kullanılan taşların boyutlarının adaya en yakın yerleşme konumunda olan Giresun Kalesi ile dahi benzerlik göstermediğini görmekteyiz. Buradan da anlaşılmaktadır ki ada üzerinde yapılan bu mimari faaliyetlerde adada bulunan yapı taşları kullanılmıştır.

3.3. DARI KÖYÜ KAYA NİŞLERİ

Giresun İli, Merkez İlçe'nin 9 km güneybatısında yer alan Darı Köyü'nün hemen üzerinde yükselen tepe üzerindedir. Günümüze kadar çok fazla mimari buluntu ulaşmamakla birlikte yüksekliği 2 m'yi bulan kare planlı birkaç mimari buluntuyla birlikte sarnıç özelliği taşıyan oval planlı çok sayıda mimari buluntu günümüze kadar ayakta kalmayı başarmıştır. Bu yapılarla birlikte temel seviyesinde de olsa duvar yapıları tespit edilse de yoğun tahribat işlevlerinin belirlenmesini imkânsız hale getirmiştir. Mevcut buluntular ışığında merkezin bir yerleşme ile birlikte bir şarap üretim tesisi olabileceği düşünülmektedir. Zira kare planlı yapılar ise mezar yapılarını çağrıştırsa da bu yönde herhangi başka bir kanıt bulunmamaktadır. Kaya yüzeylerinde ahşap hatılların yuvaları olduğunu düşündüğümüz benzer çok sayıda oyuk bulunmaktadır. Bölgede yapılacak detaylı bir çalışma merkezin işlevini belirlemekte faydalı olacağını düşünmekteyiz.

3.4. ÇATALTEPE YERLEŞMESİ

Giresun İli, Merkez İlçe'nin 8 km güneydoğusunda yer ala Boztekke Köyü'nün yaklaşık olarak 1 km kuzeyinde yer alan doğal bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Darı Köyü'nde olduğu gibi merkezin yerleşme alanı tamamen yok olmakla birlikte doğuda yer alan kaya yapıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. 3 x 2,5 x 1 m ölçülerinde ana kayaya oyulmuş zemininde bir oluk bulunan ve bir tahliye deliği ile oval bir sarnıç benzeri bir yapıya bağlanan bir kaya yapısı bulunmaktadır. Darı Köyü'ndeki gibi işlevsel oyuklar bir ezme ve benzeri amaçla kullanılmak için yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Kaşkalar ait kaynaklarda bölgenin önemli bir şarap üreticisi olduğu bildirilmesi ve Hititlerin bölgeden ganimet olarak şarap alması Darıköy ve Çataltepe'nin de benzer amaçlı bir üretim merkezi olduğunu düşündürmektedir. (Alparslan, 2006: 92)

3.5. ERİKLİMAN MEZAR KALINTISI

Giresun İli, Merkez İlçe'nin 3 km batısında yer alan Erikliman Köyü'nün yalı mevkiinde 1991 yılında Giresun Müze müdürlüğünce bir kurtarma kazısı yapılmıştır.

Yapılan bu kazı esnasında 230 cm derinlikte kabaca işlenmiş kesme taşlardan yapılmış 143 x 91 cm boyutlarında bir mezar ortaya çıkarılmıştır. Açılan mezar

içerisinde 27 x 27 boyutlarında kireçten yapılmış iki adet urne bulunmuştur. Bu urnelerin içerisinde yanmış kemik parçaları, küller, madeni çiviler bulunmuş ve bu iki urnenin arasında aryballos biçimli kırık keramik parçalarına rastlanılmıştır.

Bu mezarın yapımında kullanılan malzemenin işleniş tarzına ve mimari inşa tekniğine baktığımızda ise, Giresun Kalesi'nin yapım tekniği ile büyük oranda benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Buna bağlı olarak Giresun Kalesi ile bu mezarın inşasının aynı döneme rastlaması kuvvetle muhtemeldir.

3.6. ANDOZ KALESİ

Giresun İli'nin 34 km doğusundaki Espiye İlçesi'nin 15 km batısında yer alan Arıdurak Köyü'nün kuzeyindedir. Yağlıdere'nin hemen batısında yer alan 50 x 12 m boyutlarındaki kale, bölgeye ve denize hakim bir tepe üzerine inşa edilmiştir. 120 – 150 cm arasında değişen sur duvarlarına sahip olan kale 5 adet burç ile güçlendirilmiştir. (Işıksoluğu, 2009: 17) kalenin içerisinde askeri amaçla yapıldığı düşünülen ancak işlevi tam olarak anlaşılamayan çok sayıda mimari yapı temek seviyesinden de olsa izlenebilmektedir. Günümüzde kötü bir restorasyon sonrası sur duvarları büyük ölçüde özelliğini kaybetmiştir. Kaynaklarda kale M.Ö. 1300'lere tarihlendirilmektedir. Ancak bunu destekleyebilecek herhangi bir mimari veya arkeolojik buluntuya rastlanılmamıştır.

3.7. TİREBOLU (SAİNT – JEAN) KALESİ

Giresun İli'nin 46 km doğusundaki Tirebolu İlçe merkezinin hemen kuzeyinde denize doğru uzanan bir yarımada üzerinde inşa edilmiştir doğal kayalık üzerine yapılmış 90 ile 110 cm arasında değişen sur duvarlarına sahiptir. Tek giriş kapısı ile ulaşılan kale 10 adet burç ile güçlendirilmiştir. Doğu ve batısında bulunan doğal koylar ve kuzeydoğusunda bulunan üç adet oval planlı yapı, Giresun Adası'nda araştırma yapan M.Ertekin Doksanaltı'nın adada belirlediği ve halat topmala çukuru olarak nitelediği (Doksanaltı, 2010: 160) yapılarla birebir örtüşmektedir. Bu sebeple bu yapılara da halat toplama çukuru diyebileceğimiz gibi buna bağlı olarak kalenin ticari amaçlı kullanıldığını söyleyebiliriz. Saint Jean Kalesi olarak da bilinen kale 13. yüzyılda geç Bizans dönemi kalelerindendir. Bizans öncesinde bir yerleşim görüp görmediği bilinmemekle birlikte günümüzdeki mimari özelliği tipik bir ortaçağ kalesi olduğunu göstermektedir. İlçe merkezinde bulunan kale denize ve sahil şeridine hakim

bir konumda bulunmaktadır. Kalenin doğu ve batısında bulunan koylar, doğal liman görevi üstlenmekte olup kalenin ticari amaçlarla kullanılmış olabileceği fikrini daha da kuvvetlendirmektedir.

3.8. BEDRAMA KALESİ

Giresun İli'nin 46 km doğusundaki Tirebolu İlçesi'nin 8 km güneyindeki Örenkaya Köyü sınırlarında içerisinde olmasına rağmen kale, Karaahmetli Köyü sınırlarına daha yakın bir konumdaki doğal sarp bir kayalık üzerinde inşa edilmiştir. Giresun – Gümüşhane – Erzincan karayolu güzergâhını oluşturan Harşit Çayı vadisi üzerinde bulunmaktadır. Stratejik olarak tüm çevreye ve vadiye hakim bir konumdadır. Kaleye bulunduğu konum itibariyle zor, dar bir kaya basamaklı yaya yoluyla ulaşılmaktadır. Kalenin inşa edilmiş olduğu bu sarp kayalık adeta kaleye sur duvarı vazifesi görmektedir. Kale büyük oranda tahribata uğradığından dolayı orijinal giriş kapısı tespit edilememektedir. Günümüzde sur duvarları arasındaki açıklıktan kaleye giriş sağlanmaktadır. Kalede içi taşlarla örülmüş ve sıvanmış 160 cm çapında birden çok sarnıç benzeri yapı tespit edilmiştir. 80 cm genişliğindeki sur duvarlarıyla günümüzde Orta Çağ özelliği taşımaktadır. Kale; bulunduğu konum itibarıyla hem tarihi kara yolunu hem Harşit Çayı'nı hem de zengin maden ocaklarına giden güzergahı kontrol altında tutan önemli bir kaledir. (Aktaş, 2007: 66)

3.9. KORALLA (GÖRELE) KALESİ

Giresun İli'nin 76 km doğusundaki Eynesil İlçesi'nin Eynesil İlçesi'nin 2.5 km doğusunda, deniz kıyısında yükselen doğal kayalık üzerine inşa edilmiştir. Trabzon İl sınırının hemen batısında yer almakta olan kale büyük oranda tahribata uğramıştır. Günümüzde restorasyonuyla tamamen yenilenen kalenin surları dışında herhangi bir iç mimari kalıntı günümüze kadar ulaşmamıştır. Ancak ticari bir amaçla yapıldığı düşünülen 210 x 140 cm ve 120 x 45 cm boyutlarındaki derinliği 20 cm'yi bulan kaya üzerinde oyulmuş yapılar dikkat çekmektedir. Kalenin özellikle sahil kısmındaki kayalıkta gemilerin bağlanması için yapıldığı düşünülen bir dizi kaya yapısı da bulunmaktadır. Bu yapıların, M.Ertekin Doksanaltı'nın Giresun Adası'nda yaptığı araştırmalar sonucu palamar bağlama babası olarak belirlediği yapılarla (Doksanaltı, 2010: 159) birebir benzerlik göstermesi nedeniyle, bu yapıları da palamar bağlama

babası olarak niteleyebiliriz. Kalenin altında günümüzde ulaşımı sağlanamayan doğal olduğu düşünülen mağaralar da bulunmaktadır. Kale Eynesil, Görele veya bundan türediği düşünülen Koralla Kalesi isimleriyle de adlandırılmaktadır.

3.10. ŞEBİNKARAHİSAR KALESİ

Giresun İli'nin 116 km güneyinde yer alan Şebinkarahisar İlçesi'nin hemen üzerinde yükselen sarp tepe üzerinde inşa edilmiştir. Kalenin günümüzde yıkılan sur duvarları restorasyonla büyük oranda onarılmıştır. Kale bulunduğu coğrafya itibariyle ulaşılması zor, bölgeye hakim bir konumdadır. Kaleye ulaşım ana kayanın oyularak oluşturulduğu kaya basamaklarıyla sağlanmaktadır. Kaleyi doğu yönünden başlayıp güney yönünden geçerek batı yününden devam eden bir akarsuyun çevrelediği görülmüştür.

Kale hakkında en eski bilgiler Roma dönemine ait olsa da daha erken dönemlerde de kalenin bulunduğu yerde bir yapılanmanın olduğu söylenebilir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere M.Ö. I. yüzyılda Romalılar tarafından kale genişletilmiş, M.S. XI. Yüzyılda Mengücekliler'in fethi sırasında büyük oranda tahrip olmuş, Osmanlılar döneminde ise birkaç defa onarım görmüştür. Bu nedenle kalenin mimarisinde farklı dönemlerin özellikleri görülmektedir. Kalenin sur duvarlarının inşasında yer yer doğal kayanın da işlenerek kullanıldığı görülmektedir. Kale içerisinde birisi oval, diğeri ise daha dairesel özellik taşıyan iki adet büyük kaya basamaklı su tüneli, çok sayıda su ve tahıl ambarı bulunmaktadır. Ayrıca işlevi tam olarak belirlenemeyen üç adet yuvarlak iki adet de geometrik plan arz eden kaya oyuğu bulunmaktadır.

3.11. KIZLAR KALESİ

Giresun İli'nin 116 km güneyinde yer alan Şebinkarahisar İlçesi'nin 30 km doğusundaki Gökçetaş Köyü'nün yaklaşık 1 – 2 km batısındaki doğal kayalık içerisinde yer almaktadır. Merkezin hemen güneydoğusundan Kelkit Çayı'nın bir kolu akmaktadır. Halk arasında "Kızlar Kalesi" olarak adlandırılan yapı günümüzdeki görünümüyle doğal bir mağaranın çeşitli müdahalelerle bir sığınak haline dönüştürülmesinden ibarettir. Bugünkü itibariyle yapı bir odaya bağlı bir büyük bir küçük ve bağımsız bir odadan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak 2,5 m yüksekliğindeki

girişin daha korunaklı hale dönüştürülebilmesi için ön kısmı bir duvarla örülmüştür. Merkezin tam olarak işlevini belirleyecek herhangi bir unsur tahribatlar nedeniyle belirlenememiştir.

3.12. ARDA KALESİ

Giresun İli'nin 148 km güneydoğusunda yer alan Alucra İlçesi'nin yaklaşık 20 km güneyinde sarp kayalık bir alanda yer almaktadır. Günümüzde herhangi bir mimari ve ya arkeolojik kalıntıya rastlanmayan merkezde doğal su kaynakları ve çok sayıda kaya sığınağı olduğu görülmektedir. Kale olarak tanımlanmasına rağmen stratejik konumu ve su kaynaklarına hakimiyeti dışında herhangi bir buluntu tespit edilememiştir.

3.13. İKİZTEPE TÜMÜLÜSLERİ

Giresun İli'nin 148 km güneydoğusunda yer alan Alucra İlçesi'nin 2 km doğusundaki Pürülü Köyü sınırları içerisinde bulunan aralarında 50 m mesafe olan iki tümülüsten oluşmaktadır. Kaçak kazılar sonucunda tespit edilen tümülüsler günümüzde de kaçak kazılarla tahribatı devam etmektedir. Batı ve doğu diye tanımlatabileceğimiz tümülüslerden doğu tümülüsü yaklaşık 40 m yüksekliğinde, batı tümülüsü ise yaklaşık 30 m yüksekliğindedir. Yaklaşık 50 dönümlük bir arazi üzerinde yer alan tümülüslerin dromosları kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılmıştır. Bulunduğu konum itibariyle dağlarla çevrili düz bir coğrafyada ve Bağırsak Deresi'nin doğu yanında bulunur. Her geçen gün kaçak kazılarla tahrip edilen tümülüsler kaderlerine terk edilmiş durumdadır. M.Ö. VIII. yüzyıla tarihlendirilen tümülüslerde kısa süreli de olsa Trabzon Müze Müdürlüğü tarafından kazı gerçekleştirilmiştir.

3.14. SİVRİTEPE TÜMÜLÜSÜ

Giresun İli'nin 148 km güneydoğusundaki Alucra İlçesi'nin 5 km güneybatısındaki Topçam Mahallesi'nde yer almaktadır. İkiztepe Tümülüsleri'ne yakınlığı ve benzer özelliği nedeniyle Sivritepe Tümülüsü de M.Ö. VIII. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Yaklaşık 5 dönümlük bir alanı oluşturan Sivritepe Tümülüsü yaklaşık 20 m yüksekliktedir. Güneydoğu ve kuzeybatıdan iki dromosu olduğu anlaşılan tümülüs kaçak kazılarla kesme taşlardan oluşan mezar odası soyulmuştur. Oldukça iyi

durumdaki dromos ve Tümülüs her geçen gün kaçak kazılarla biraz daha tahrip olmaktadır.

3.15. KALEDERE KÖYÜ KALESİ

Giresun İli'nin 187 km güneydoğusundaki Çamoluk İlçesi'nin 8 km doğusundaki Kaledere Köyü'nin kuzeybatısındadır. Çevreye hakim bir konumda bulunan kale, Kelkit Çayı'nın kollarından olan bir derenin doğusundadır. Köy ve kaleye verilen "Kaledere" ismi bu dere ile kalenin birleşmesi ile oluşturulmuştur. Kaleye sarp bir toprak yolla ulaşılabilmektedir. Harç kullanılarak yapıldığı görülen sur duvarları günümüzde kemer seviyesinde tespit edilebilmektedir. Kale bulunduğu konum itibariyle Çamoluk – Alucra gibi tarihi yollara, su kaynaklarına ve vadiye hakim bir konumdadır.

Kalenin batısında kaya basamaklı bir su tüneli bulunmaktadır. Günümüzde büyük oranda toprakla dolmuş olan tünelin yanı sıra kalenin sur duvarları dışında kalan batı yönünde kaya basamaklı su tüneline ait olduğunu düşündüğümüz daha küçük iki giriş daha bulunmaktadır. Ayrıca bu iki su tünelinden güneyde yer alanın hemen üst kısmında bir adet mağara bulunmaktadır. Gerek mimari gerekse daha önce tespit edilmiş olan keramik buluntuları kalenin Roma, Bizans ve Selçuklu döneminde yerleşime sahne olduğunu göstermektedir.

3.16. HACIAHMETOĞLU KÖYÜ KALESİ

Giresun İli'nin 187 km güneydoğusundaki Çamoluk İlçesi'nin 12 km kuzeybatısındaki Hacıahmetoğlu Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kalenin batısında Kelkit Çayı akmaktadır. "Avarak" olarak da isimlendirilen kale; konumu itibariyle Kelkit Çayı'na, vadiye ve çevresindeki yollara hakim bir konumdadır. Yapısal olarak doğal bir kayalık üzerine kabaca yontulmuş taşlardan inşa edilmiş küçük bir kaledir. 2 m. Sur kalınlığına sahip olan kalenin askeri ve kısa süreli konaklama amacıyla inşa edildiği anlaşılmaktadır. Herhangi bir keramik buluntusuna rastlanmayan kalenin bölge kalelerine oranla çok daha geç bir dönemde, muhtemelen Türk hakimiyeti döneminde inşa edildiği düşünülebilir. Kaçak kazıların yoğun olarak görüldüğü kale her geçen gün biraz daha tahrip olmaktadır.

SONUÇ

Medeniyetlerin beşiği olarak nitelenen Anadolu yarımadası tarihin her döneminde birçok medeniyetin doğup büyümesi ve gelişmesinin yanı sıra yok olmasına da ev sahipliği yapmıştır. Tarihin her döneminde yerleşim görmüş olan Anadolu yarımadası doğu ve batı dünyaları arasındaki köprü görevinin yanı sıra kuzey ve güney medeniyetlerinin kültür alışverişlerinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Anadolu'nun tarihin her döneminde yerleşim görmesi ve Eskiçağ Tarihi'nde eşsiz bir öneme sahip olması bu yarımadanın coğrafi özellikleri, akarsuları ve doğal zenginlikleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu coğrafya üzerinde kurulan medeniyetlerin iskan ettikleri bölgeyi belirleyen en önemli unsurlarda biri su kaynaklarına yakın olması ve ulaşım olanaklarının fazla olması ile alakalıdır. Bu açılardan baktığımızda Giresun İli'nin gerek Karadeniz'e kıyısı olması sayesinde gelişmiş bir deniz yolu ağına sahip olması, gerekse sahip olduğu akarsu potansiyeli ile bu akarsuların vadilerinden sağlanan kara yolu ağının gelişmiş olması bölgede birçok medeniyetin yaşamış olduğu sonucunu doğurmaktadır. Tüm bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda bölgede oluşturulan medeniyetlerin en önemli geçim kaynağını Karadeniz üzerinden gerçekleştirilen ticari faaliyetler oluşturmaktadır. Bu ticari faaliyetlerin doğal sonucu olarak da oluşturulan yerleşim merkezlerinin büyük çoğunluğu sahilde veya sahile yakın yerlerde teşkil edilmiştir. Bu yerleşim yerlerinin oluşturulmasında en önemli unsur olarak da yakınında doğal bir limanın olmasına özen gösterilmiştir.

Giresun bölgesinde yaptığımız yüzey araştırması verileri ve daha önceki tespitlerin ışığında değerlendirdiğimizde, bölgede ağırlıklı bir kale yerleşimin varlığı dikkat çekmektedir. Ancak tespitlerimiz arasında yer alan kaya nişi ile kayaya oyulmuş şarap yapım yerlerinin ve benzer merkezlerin varlığı tahribat sonucu ortadan kalkabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Bunların yanı sıra Alucra İlçesi sınırları içerisinde yer alan İkiztepe ve Sivritepe Tümülüsleri, yapılan kaçak kazılar nedeniyle büyük tahribatlara uğramıştır. Bundan dolayıdır ki bölgede tümülüs ve höyük tipi yapıların olabileceği ancak zamanla bu yapıların tahribata uğradığı ve yok olduğu düşünülebilir.

Bölgede yaptığımız araştırmalar sonucunda Giresun İli sınırları içerisinden geçen ve Giresun Dağları veya Doğu Karadeniz Dağları olarak adlandırılan dağ

sırasının bölgedeki kültürü kuzey ve güney olarak ikiye bölmüştür. Öyle ki bu dağların kuzeyinde kalan kültürlerin bıraktığı kültürel miras Karadeniz'in getirilerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Bunu da kuzeydeki yerleşmelerin sahile yakın yerlerde kurulması ve Karadeniz üzerinden yapılan ticarette etkin bir rol oynamasından anlamaktayız. Günümüzde dahi bu dağların kuzeyindeki kültürel yapı ile güneyindeki kültürel yapı arasında büyük farklılıklar vardır.

Bölgede yapılan kazıların ve yüzey araştırmalarının sınırlı sayıda olması bölgenin Eskiçağ Tarihi hakkındaki bilgilerimizin kısıtlanmasına sebebiyet verdiği gibi bölgenin ikliminin bol yağışlı, bitki örtüsünün de bu yağışların doğal bir getirisi olarak gür olması, bölgenin eski çağı hakkındaki bilgilerimizi kısıtlayan diğer bir önemli faktördür. Bölgedeki kazı ve yüzey araştırması faaliyetlerinin artması ile bölgenin Eskiçağ Tarihi hakkındaki bilgilerimiz artacağı gibi bölgenin kültürel mirası da gün ışığına çıkacaktır.

KAYNAKÇA

Adatepe, M.K. (1988). *İ.Ö. II. Binyıl'da Orta Karadeniz Bölgesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adontz, N. (1946). *Histoire d' Armenie*. Paris.

Aktaş, E. (2007). *Antik Çağda Doğu Karadeniz Bölgesi Kıyı Yerleşmeleri ve Yerleşim Stratejileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akşit, O. (1970). *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27 – M.S. 192).* İstanbul.

Alparslan, M. (2006). *II. Murşili ve Dönemi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arrianus, L.F. (2005). *Karadeniz Seyahatnamesi*. (Çev: Murat Arslan). İstanbul.

Arslan, M. (2005). *Arrıanus'un Karadeniz Seyahati.* İstanbul.

Arslan, M. (2007). (2007). *Mıthradates VI Eupator Romanın Büyük Düşmanı*. İstanbul.

Atalay, İ. (1992). *Türkiye Coğrafyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Atlan, S. (1970). *Roma Tarihinin Ana Hatları (I. Kısım Cumhuriyet Devri).* İstanbul.

Baldıran, Ş. – Ulubay, A. (2008). "Samsun, Sinop, Giresun ve Ordu". Gürhan Aktaş (Ed.). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. (ss.403 – 424). İstanbul: Detay Yayıncılık.

Baltacı, H. (2010). *Doğu Karadeniz Bölgesi (Rize, Trabzon, Giresun) Heyelan – Yağış İlişkisinin İncelenmesi ve Minimum Eşik Değerlerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü.

Bekdemir, Ü. (2004). *Kuruluşu – Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Bulancak Kenti*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Bekdemir, Ü. (2007). *Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun Hopa Arası)*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Bekdemir, Ü. – Elmacı, S. (2009). "Giresun Kentinin Gelişimini Etkileyen Faktörler". *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008).* [Bildiri]. (ss. 396 – 407). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Bekdemir, Ü., Ertürk, M., Güner, İ. (2000). " Giresun'un Tarihî Coğrafyası". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6 (4), 1 – 17.

Beşiktaş, M. (2010). *Doğu Karadeniz'de Debi Süreklilik Eğrilerinin Regresyon Analizi İle Belirlenmesi ve Akım Tahmini*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bıjişkyan, P.M. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası (1817 – 1819)*. (Çev. Hrand D. Andreasyan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Biber, T.E. (2006). *Milli Mücadele Döneminde Doğu Karadeniz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birinci, S. (2007). *Eynesil İlçe Merkezi'nin Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bryer, A. – Winfield, D. (2007). *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos*. Washington.

Büyükkarcı, S. (1988). *M.Ö. II. Binyıl Karadeniz Bölgesi Kavimlerinden Kaşkalar'ın Tarihi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Casabonne, O. (2012a). "Akamenid İmparatorluğu". *ArkeoAtlas*, 01, 187.

Casabonne, O. (2012b). "Kimmerler, İskitler ve Amazonlar". *ArkeoAtlas, 01, 304.*

Cavaignac, E. (1930). "Marija", *Revue Hittite et Asianique I*. Strasbourg.

Cavaignac, E. (1931). "L'extension de la zone Gasgas a I Quest", *RHA* 4. Paris.

Ceylan, A. (1996). "Arnuwanda-Asmunikal Dua Metni ve Tarihi Açıdan Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 23, 1-12.

Cornelius, F. (1958). "Zur Hethitischen Geographie; die nachbarn des Hethiterreiches", *RHA 16*, Paris

Cornelius, F. (1964). "Zur Hethitischen Landeskunde", *Bi Or XXI /1 – 2*. Paris.

Cornelius, F. (1967). "Neue Arbeiten zur Hethitischen Geographie", *Anatolıca 1*. Paris.

Cornelius, F. (1973). *Geschichte der Hethiter*. Dramstadt.

Çay, A. – Durmuş, İ. (2002). "İskitler". *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*. (c.1, s.408 – 444). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Çınaklı, M. (2008). *Doğu Karadeniz Bölümü'nde Meydana Gelen Taşkınlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çoban, A. – Aylar, F. (2009). "Giresun İli İlçelerinin Sosyo – Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri Üzerine Coğrafi Faktörlerin Etkisi". *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 408 – 422). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Demir, M. (2009). "Antik Dönemde Bir Doğu Karadeniz Kavmi: Khalybler". *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 67 – 85). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Demir, T. (2008). *Anadolu'da Kimmer – İskit İz ve Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demircioğlu, H. (1993). *Roma Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.

Demirel, S. (2010). *M.Ö. II. Binyılda Kuzey Anadolu (Karadeniz Bölgesi)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diakov, V. – Kovalev, S. (1987). *İlkçağ Tarihi.* (Çev. Özdemir İnce). Ankara: V Yayınları.

Dinçol, A.M. (1982). "Hititler". *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi.* (c. 1, s. 30). İstanbul: Görsel Yayınlar.

Doksanaltı, E.M., Aslan, E., Mimiroğlu, İ.M. (2010). "Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları: 2009". *28. Araştırma Sonuçları Toplantısı (24 – 28 Mayıs 2010)*. [Bildiri]. (ss. 143 – 162). İstanbul: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Dönmez, Ş. (1999). "Orta Karadeniz Bölgesi Yüzey Araştırması". *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi,* 330-334.

Dönmez, Ş. (2006). "Demir, Nüfus ve Karadeniz". *ArkeoAtlas*, 5, 150 – 156.

Dönmez, Ş. (2008). "Tunç Çağında Orta Karadeniz Bölgesi ve Kelkit Havzası Yerleşmeleri". *Belleten*, LXXII (264), 413 – 430.

Dönmez, Ş. (2011). "Yeni Arkeolojik Gelişmeler Işığında Orta Karadeniz Bölgesi Demir Çağı Kültürüne Genel Bir Bakış". *Anadolu Araştırmaları*, 19 (1), 137 – 196.

Drews, R. (1963). "Karadeniz'in En Eski Grek Yerleşmeleri". (Çev. Ömer Çapar). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26 (15), 303 – 327.

Durmuş, İ. (1997). "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler". *Belleten*, LXI (231), 273 – 286.

Durmuş, İ. (2008). *İskitler (Sakalar)*. Ankara: Genelkurmay Askerî ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Emecen, F.M. (1997). "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri". *Giresun Tarihi Sempozyumu (24 – 25 Mayıs 1996)*. [Bildiri]. (ss. 19 – 24). İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları.

Emecen, F.M. (1998). "Clavijo'dan Fallmerayer'e Giresun'da Seyyahlar (1414 – 1840). *Giresun Kültür Sempozyumu (30 – 31 Mayıs 1998)*. [Bildiri]. (ss. 23 – 29). İstanbul: Giresun Belediye Başkanlığı.

Emecen, F.M. (2009). "Kaleden Liman Kentine: Giresun Şehrinin Tarihi Gelişim Sürecine Dair Kısa Notlar". *Uluslar arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 33 – 39). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Erciyas, D.B. (2006). "Helenistik Dönem'de Karadeniz Yerleşimler, Anıtlar ve Sikkeler Işığında Pontos Krallığı", *Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri,* 203-219. İstanbul.

Fatsa, M. (2002). *Giresun'da Kırsalın Sosyal Tarihi*. Giresun: Giresun Belediyesi Yayınları.

Forrer, E. (1921). "Ausbeute aus den Boğazköi-Inschiften". *MDOG* 61.

Giresun Valiliği (1967). *Giresun İl Yıllığı*. Giresun. 1967: Giresun Valiliği.

Giresun Valiliği (1973). *Giresun İl Yıllığı*. Giresun. 1973: Giresun Valiliği.

Giresun Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2005). *Giresun İl Çevre Durum Raporu*. Giresun: Giresun Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.

Garstang, J. – Gurney, O.R. (1959). *The Geography of The Hittite Empire*. London.

Goetze, A. (1924). "Kleinnasien zur Hethiterzeit", *OA* I. Heidelberg.

Goetze, A. (1928). "Das Hethiter-Reich". *AO 27 /2*

Goetze, A. (1930) "Bemerkungen zu dem Hethitischen Text" *RHA I*.

Goetze, A. (1957). *Kleinasien Kültürgeschichte des alten Orients III*. München.

Goetze, A. (1967). *Die Annalen des Mursilis*, Dramstadt.

Gökdağ, B.A. (1997). "M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Giresun'daki Türk Varlığı". *Giresun Tarihi Sempozyumu (24 – 25 Mayıs 1996)*. [Bildiri]. (ss. 25 – 49) İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları.

Guterbock, H.G. (1956). "The Deeds of Suppiluliuma as Told by his Son, Mursili II". *JCS X*, (s. 41-68). New Haven.

Güngördü, E. (2010). *Türkiye'nin Coğrafyası Türkiye Fizikî ve Coğrafî Bölgeler*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

Herodotos. (1983). *Historia*. (Der: Azra Erhat). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Işık, A. (2001). *Antik Kaynaklarda Doğu Karadeniz Bölgesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Işıksoluğu, M.K. (2009) *Geçmişten Günümüze Tirebolu ve Bada (Özlü) Köyü (Geçmişi, Kültürü, Yaşamı ve Dil Özellikleri).* Ankara.

İltar, G. (2009). *Giresun Kalesi ve Restorasyon Projesi*. *Uluslar arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 295 - 307). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Kaçar, B.Z. (2010). *Çepnilerde Din ve Sosyal – Kültürel Hayat (Giresun Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karayaka, N. (1988). *Eski Çağ Tarihinde Tokat*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M. (2011). *Tarihi Serüveni ve Giresun – Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*. İstanbul: Togan Yayıncılık.

Kınal, F. (1953). *Arzava Memleketlerinin Mevkii ve Tarihi*. Ankara.

Kınal, F. (1954). "Dogu ve Güney-Dogu Anadolu'da Tetkik Gezisi Raporu". *DTCFD XII /1-2*. Ankara: AÜDTCF Yayınları.

Kınal, F. (1991). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.

Kırzıoğlu, F. (1990). "Karadenizin Doğu Kıyıları, Gürcistan ve Eski "Turabozan" Vilâyetimiz (Batum – Samsun Dahil) Bölgesinde, M.Ö. VII. Yüzyıldan Osmânlı Fethi'ne Kadar Yerleşen Türkler ve Coğrafyada Yaşayan Hâtıraları". *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Bölgesi Bildirileri (Uluslararası I) (1 – 3 Haziran 1988)*. [Bildiri]. (ss. 83 – 91) Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Kıymet, K. (2004). *M.Ö. II. Binde Orta Karadeniz Bölgesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koşay, H.Z. – Turfan, K. (1959). "Erzurum-Karaz Kazısı Raporu". *Belleten 23/91*, Ankara: TTK Yayınları.

Koşay, H.Z. (1964). "Pulur ve Güzelova (Erzurum Arastırmaları)". *Atatürk Konferansları I*, Ankara.

Ksenophon. (2010). *Anabasis On Binlerin Dönüşü*. (Çev. Tanju Gökçöl). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Magie, D. (1950), *Roman Rule in Asia Minor, I- II,* Princeton.

Mansel, A.M. (2011). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mayer, L. A. - Garstang, J. (1923). *Index of Hittite Names,* London.

Mayer, L. A. - Garstang, J. (1925). "Kizzuwatna and Other Hittite States", *JEA XI,* London.

Memiş, E. (1990). "M.Ö. II. Binyılda Hitit-Kaşka Münasebetleri". *II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*. [Bildiri]. Samsun.

Memiş, E. (2003). *Eskiçağ Türkiye Tarihi.* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Munro, J.A.R. (1901). "Roads in Pontus, Royal and Roman". *JHS*, XXI, 52-66.

Naumann, R. (2007). *Eski Anadolu Mimarlığı*. Ankara: TTK Yayınları.

Örenç, A.F. (2009). "Geçmişten Günümüze Giresun Adası". *Uluslar arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 40 – 54). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Özsait, M. (1982). "Anadolu'da Roma Egemenliği". *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*. (2, 326 – 361). İstanbul: Görsel Yayınlar.

Özsait, M. (1999). "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi". *Cumhuriyet'in 75. Osmanlı Devleti'nin 700. Yılında Trabzon Tarihi İlmî Toplantısı (6 – 8 Kasım 1998)*. (ss. 35 – 43) [Bildiri]. Trabzon: Trabzon Belediye Başkanlığı.

Özsait, M. (2000). "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi". *Cumhuriyet'in 75. Osmanlı Devleti'nin 700. Yılında Trabzon Tarihi İlmî Toplantısı (6 – 8 Kasım 1998)*. (ss. 35 – 43) [Bildiri]. Trabzon: Trabzon Belediye Başkanlığı.

Pehlivan, M. (1984). *En Eski Çağlardan Urartu'nun Yıkılısına Kadar Erzurum ve Çevresi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pehlivan, M. (1991a). "Kaşkaların Eski Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2). Van

Pehlivan, M. (1991b). *Hayaşa (M.Ö. XV-XIII. Yüzyıllarda Kuzeydoğu Anadolu.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Pullu, S. (2009). "Kimmer Kadınları Amazonlar: Karadeniz'de Proto – Türk İzleri". *Uluslar arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (9 – 11 Ekim 2008)*. [Bildiri]. (ss. 55 – 66). Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Schuler, E.V. (1965). *Die Kaskaer*. Berlin.

Serencam, U. (2007). *Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Küçük Akarsuların Hidroelektrik Potansiyellerinin Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sevin, V. (1982). "Anadolu'da Pers Egemenliği". *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* (c. II, s. 310 – 332). İstanbul: Görsel Yayınlar.

Sevin, V. (2003). *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.

Strabon. (1993). *Antik Anadolu Coğrafyası*. (Çev. Adnan Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Şaşmaz, A. (1993). *Tutak Dağı (Şebinkarahisar – Giresun) Güneybatısındaki Pb – Zn Yatakları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Şen, Ö. (1998). *Trabzon Tarihi*. Trabzon: Derya Kitabevi Yayınları.

Tarhan, M.T. (1976). "Eskiçağ'da Kimmerler Problemi". *VIII. Türk Tarih Kongresi (11 – 15 Ekim 1976)*. (ss. 354 – 369). [Bildiri]. Ankara: Türk Tarih Kurumu Başkanlığı.

Tarhan, M.T. (1983). "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler". *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı (23 – 26 Mayıs 1983)*. (ss. 109 – 120). [Bildiri] İstanbul: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Tarhan, M.T. (2002). "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler, Kimmerler ve İskitler". *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*. (c. 1, s. 445 – 460). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Tarhan, M.T. (2006). "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler, Kimmerler ve İskitler". *Türkler Ansiklopedisi*. (c.1, s. 597 – 610). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Taşdöner, K. (2005). *Hititlerin Tarihinde Gaşkaların Yeri ve Önemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, O. (2007). *Eski Anadolu ve Trakya Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğunun Ayrılmasına Kadar (M.Ö.12-M.S.4.yy*). İstanbul.

Tekin, O. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Tellioğlu, İ. (2007). *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*. Trabzon: Serander Yayınları.

Tellioğlu. İ. (2011). "Pontus Meselesini Çözümsüzlüğe İten İddia ve Talepler". *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (1), 529-543.

Tezcan, M. (2007). "Eskiçağ'da Roma İmparatorluğu'nun Karadeniz Bölgesi Vasıtasıyla Hindistan ve Çin İle Ticareti". *Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25 – 26 Mayıs 2005)*. (ss. 3 – 36). [Bildiri]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Thomson, G. (1983). *Tarih Öncesi Ege I*. (Çev. Celâl Üster). İstanbul: Payel Yayınevi.

Tsetskhladze, G.R. (1998). *The Greek Colonisation of the Black Sea Area*. Stuttgart.

Türkyılmaz, H.İ. (1995). *Dünden Yarına Tüm Yönleriyle Eynesil*. İstanbul: Eynesilliler Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.

Ünal, A. (2003). *Hititler Devrinde Anadolu*. (c. 2). İstanbul.

Ünsal, V. (2006). "Doğu Karadeniz'in Tarihi Coğrafyası". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 129 – 144.

Ünsal, V. (2006). *Yukarı Çoruh Havzası'nın Tarihi ve Arkeolojisi*. Trabzon.

Yakar, J. (2007). "Batı Anadolu'daki Hitit Yayılımı", *AS*., XXVI, 117-128.

Yalçın, H. (2010). *Niksar İlçesi Tarihi ve Arkeolojik Araştırmaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, R. (2000). *Uygarlıklar Tarihine Giriş (İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı).* İzmir.

Yıldırım, S. (2007). *Okçular / Berta Havzası ve Çevresinde Tarihî ve Arkeolojik Araştırmalar.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, G. (2006). *Şehir Coğrafyası Açısından Şebinkarahisar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğit, T. (2002). "Hititçe Çivi Yazılı Belgelere Göre Çoban", *Belleten*, C. LXVI, 247.

Yüksel, A. (2005). "Görele: Coğrafyası, Tarihi, Tarihî Şahsiyetleri". *Cumhuriyetin 80. Yılında Görele Kültür – Sanat Sempozyumu (20 Aralık 2003)*. (ss. 1 – 27). [Bildiri]. İstanbul: Görele Dernekler Birliği Yayınları.

Zehiroğlu, A.M. (1999). *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz Bölgesi*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

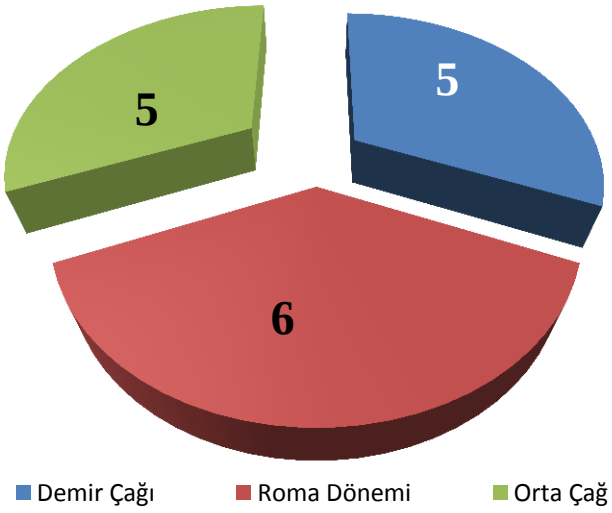
Zengin, O. (2010). *Giresun İli Alucra Yöresi Saf ve Karışık Sarıçam Meşçerelerinde Kalın Kök Kütlesinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

	Demir Çağı	Roma Dönemi	Orta Çağ
Giresun Kalesi		●	
Giresun / Aretias Adası		●	
Darı Köyü Kaya Nişleri	●		
Çataltepe Yerleşmesi	●		
Erikliman Köyü Mezar Kalıntısı		●	
Andoz Kalesi	●		
Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi			●
Bedrama Kalesi			●
Koralla (Görele) Kalesi		*	●
Şebinkarahisar Kalesi	*	●	
Kızlar Kalesi	*	●	
Arda Kalesi	*	●	
İkiztepe Tümülüsleri	●		
Sivritepe Tümülüsü	●		
Kaledere Köyü Kalesi		*	●
Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi			●

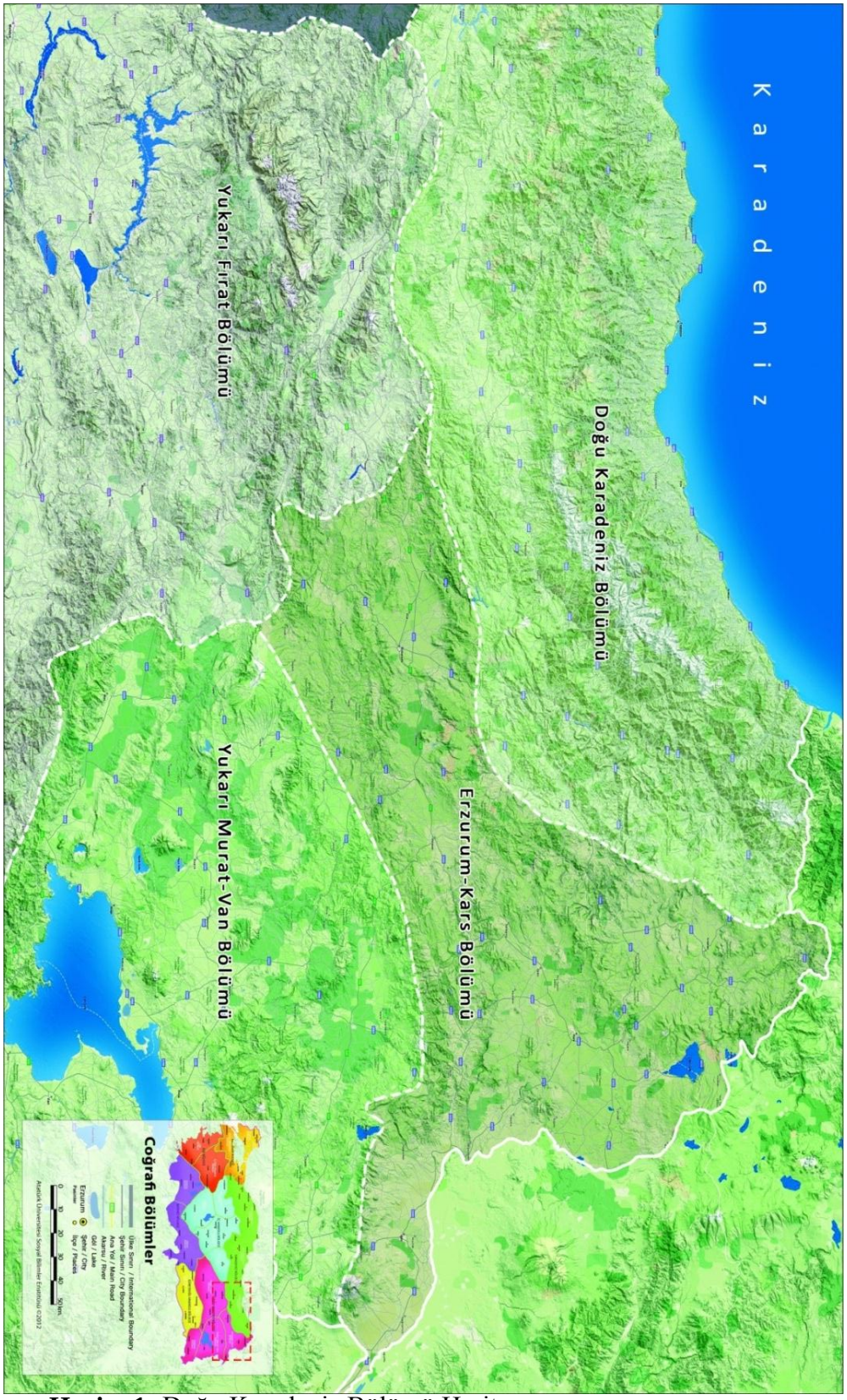
* *Tarihlendirme Şüpheli*

Tablo 1: Giresun İli Tarihi Yerleşmeleri Dönemsel Tablosu.

-5 adet Demir Çağı, 6 adet Roma Dönemi ve 5 adet Orta Çağ merkezi tespit edilmiştir.

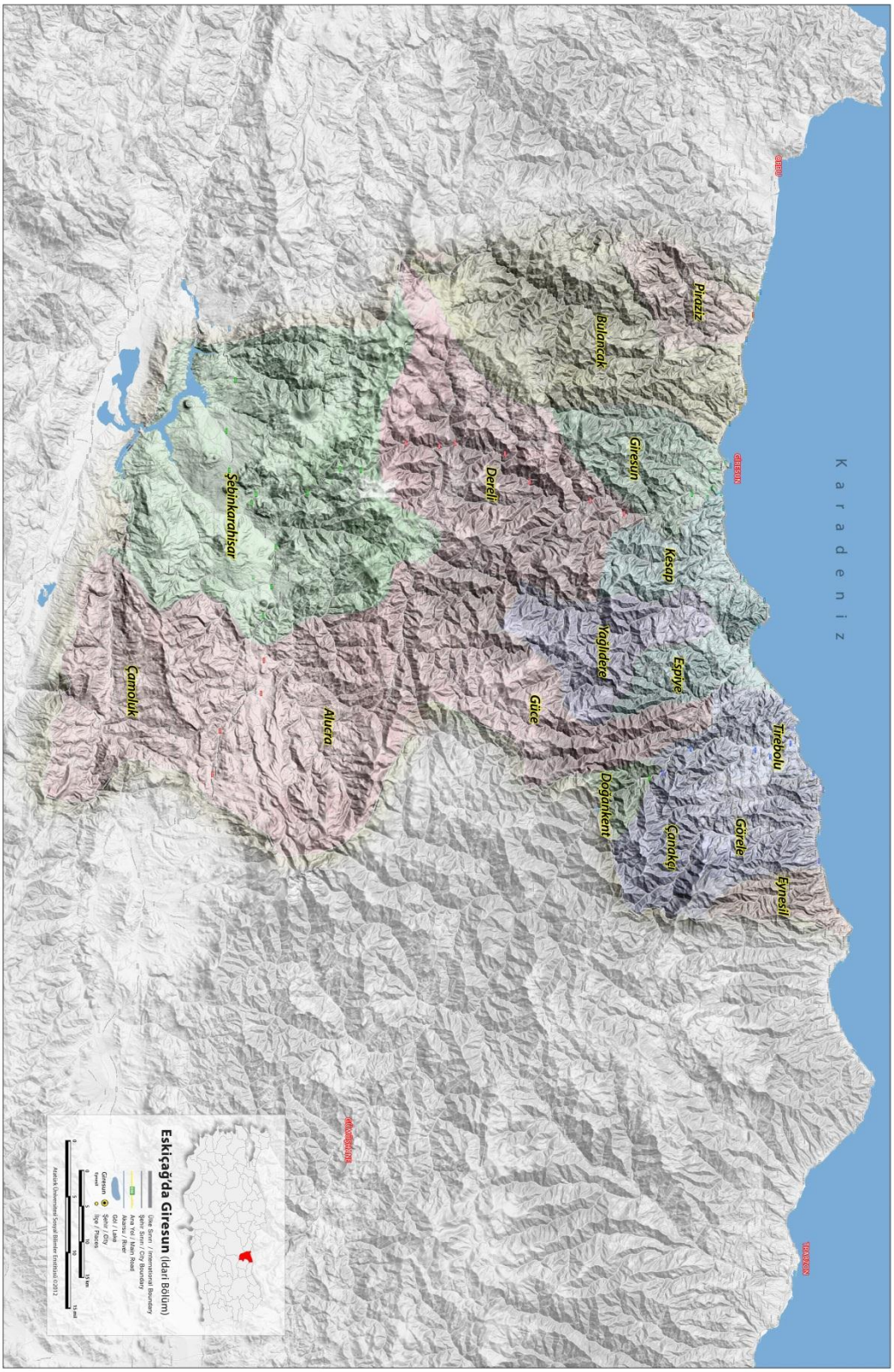
Grafik 1: Giresun İli Tarihi Yerleşmelerinin Dağılımını Gösteren Grafik.

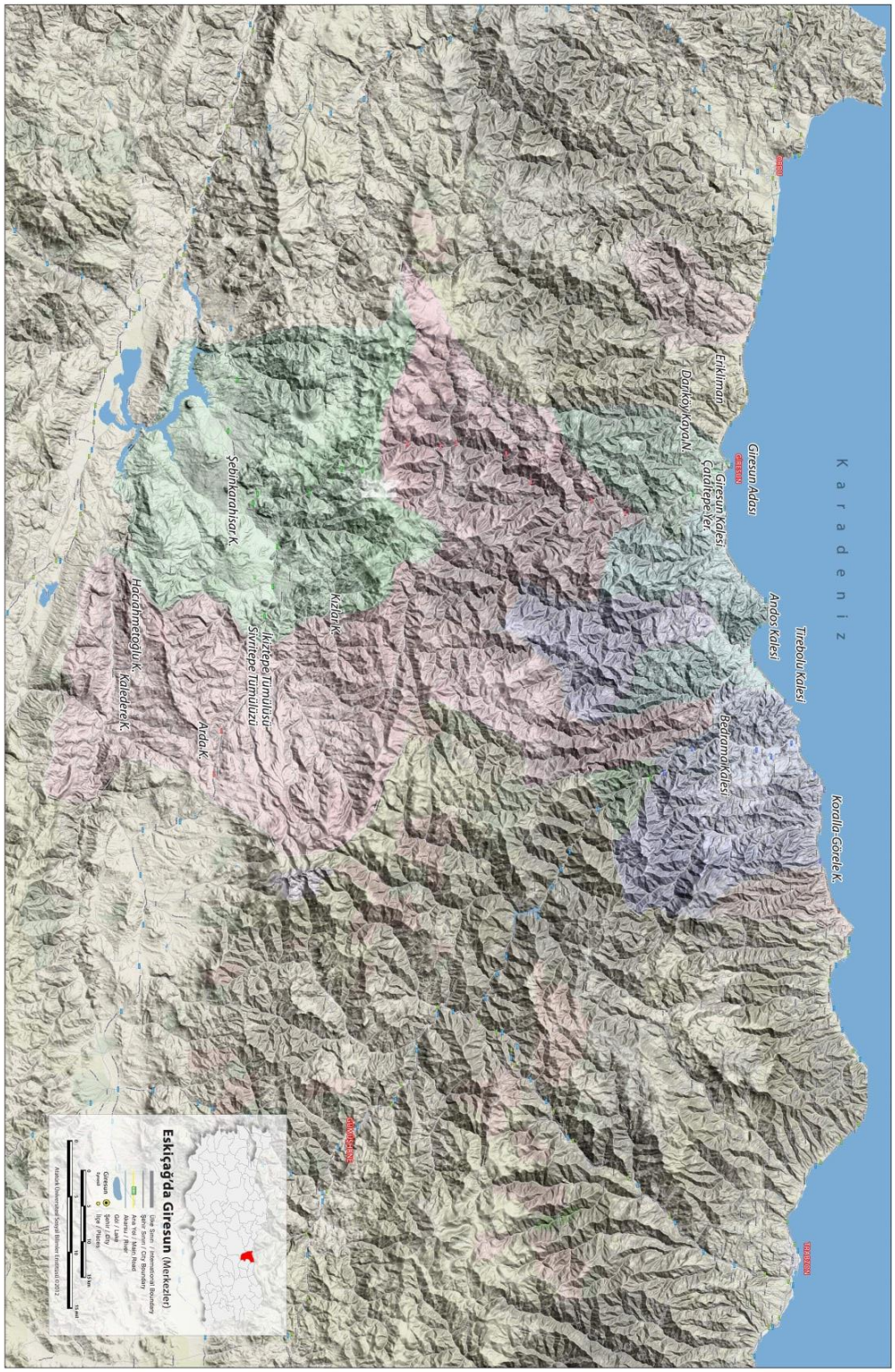
Harita 1: Doğu Karadeniz Bölümü Haritası.

Harita 2: Doğu Karadeniz Bölümü Fiziki Haritası.

Harita 3: Giresun İli Eskiçağ Yerleşmeleri Fiziki Haritası.

Harita 4: İdari Bölümlere Göre Giresun İli Eskiçağ Yerleşmeleri Haritası.

Fig. 1: Giresun Kalesi.

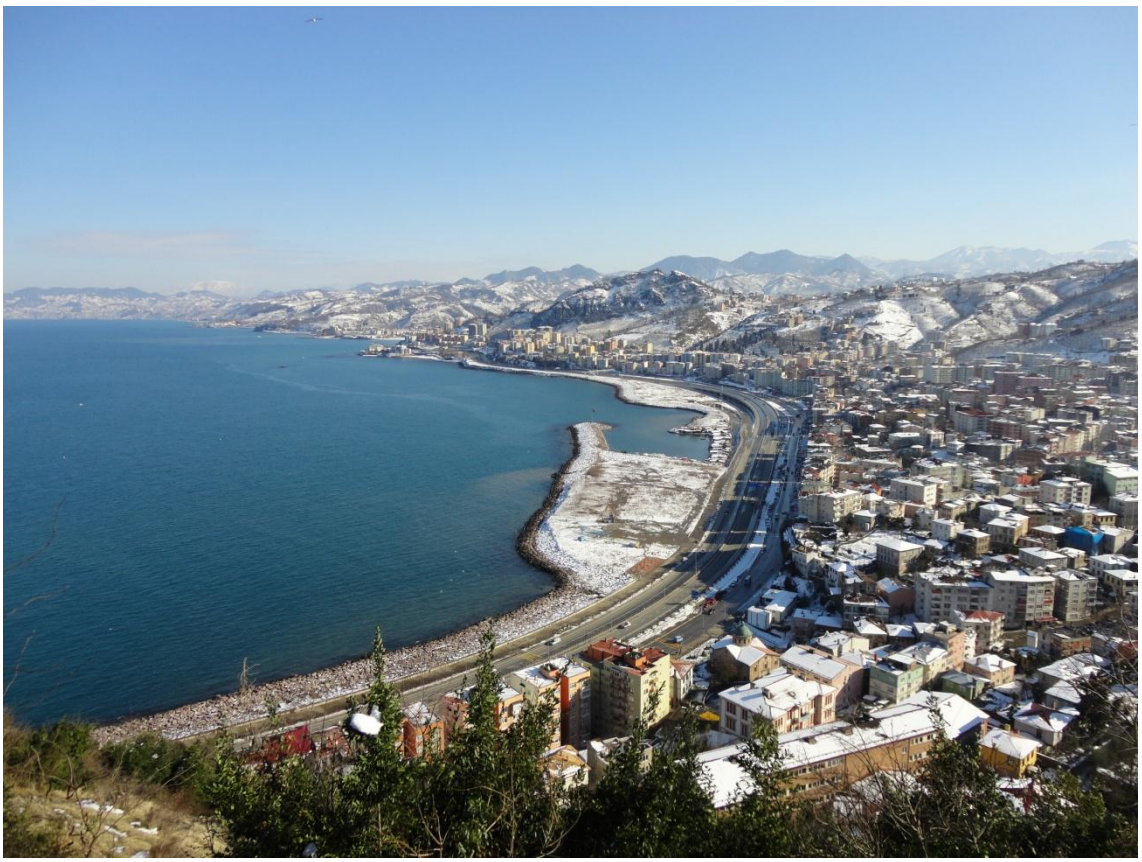

Fig. 2: Giresun Kalesi'nin Sahip Olduğu Konumu Gösteren Bir Fotoğraf.

Fig. 3: Giresun Kalesi Su Sarnıcı.

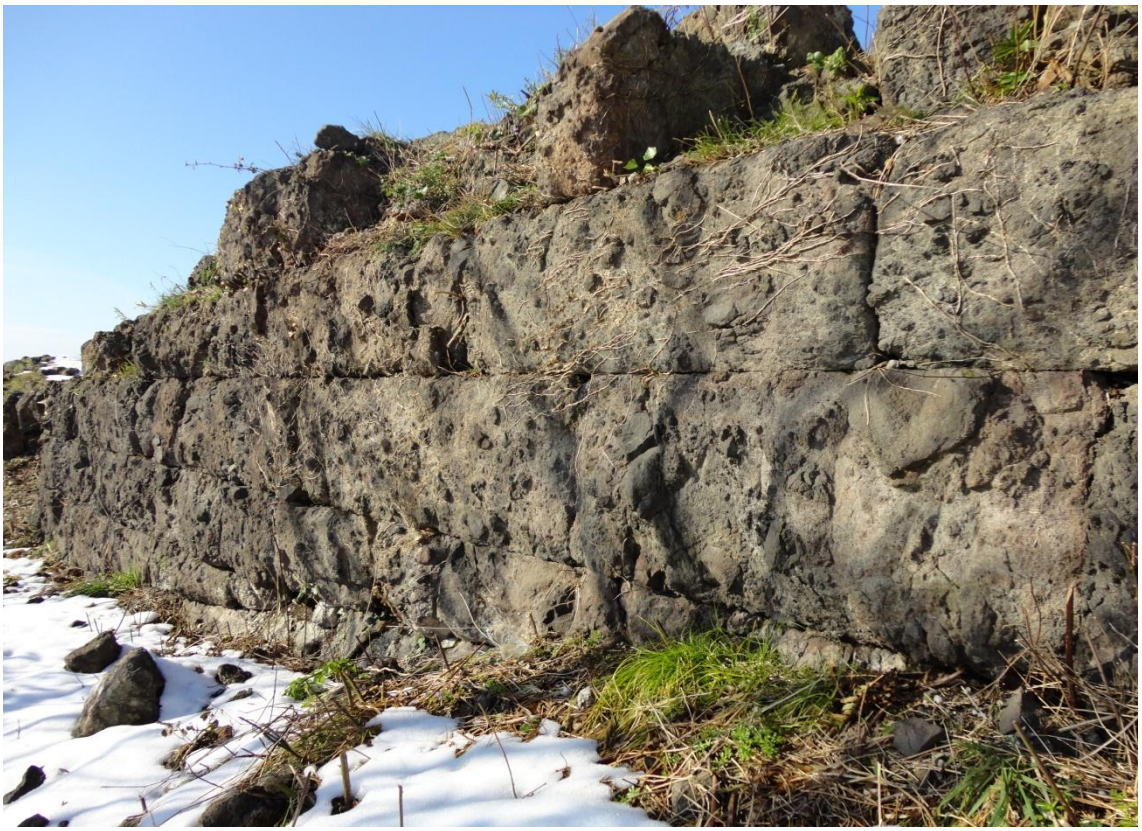

Fig. 4: Giresun Kalesi Sur Duvarlarının Restorasyon Çalışması Görmemiş Bir Bölümü.

Fig. 5: Giresun (Aretias) Adası.

Fig. 6: Palamar Bağlama Halkası. (Doksanaltı, 2010)

Fig. 7: Palamar Bağlama Halkası ve Halat Toplama Çukurları.(Doksanaltı, 2010)

Fig. 8: Giresun Adası'nda Bulunan Sur ve Kule Kalıntısı. (Doksanaltı, 2010)

Fig. 9: Darı Köyü Kaya Nişi 1.

Fig. 10: Darı Köyü Kaya Nişi 2.

Fig. 11: Darı Köyü Su Sarnıçlarından Bir Götüntü.

Fig. 12: Darı Köyü Sur Kalıntısı.

Fig. 13: Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 1.

Fig. 14: Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 2.

Fig. 15: Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 3.

Fig. 16: Boztekke Köyü – Çataltepe Yerleşmesi 4.

Fig. 17: Erikliman Kurtarna Kazısı. (Giresun Müzesi Arşivinden)

Fig.18: Erikliman Kurtarrma Kazısında Bulunan Mezar. (Giresun Müzesi Arşivinden)

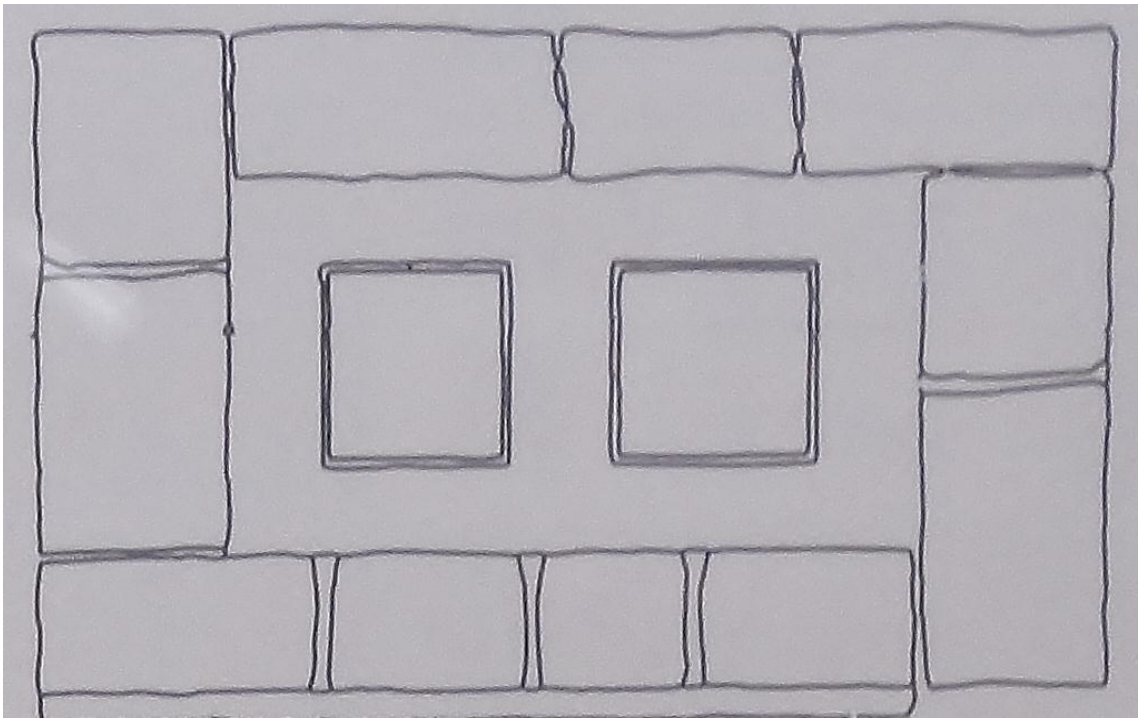

Fig. 19: Erikliman Köyü'nde Bulunan Mezarın Planı. (Giresun Müzesi Arşivinden)

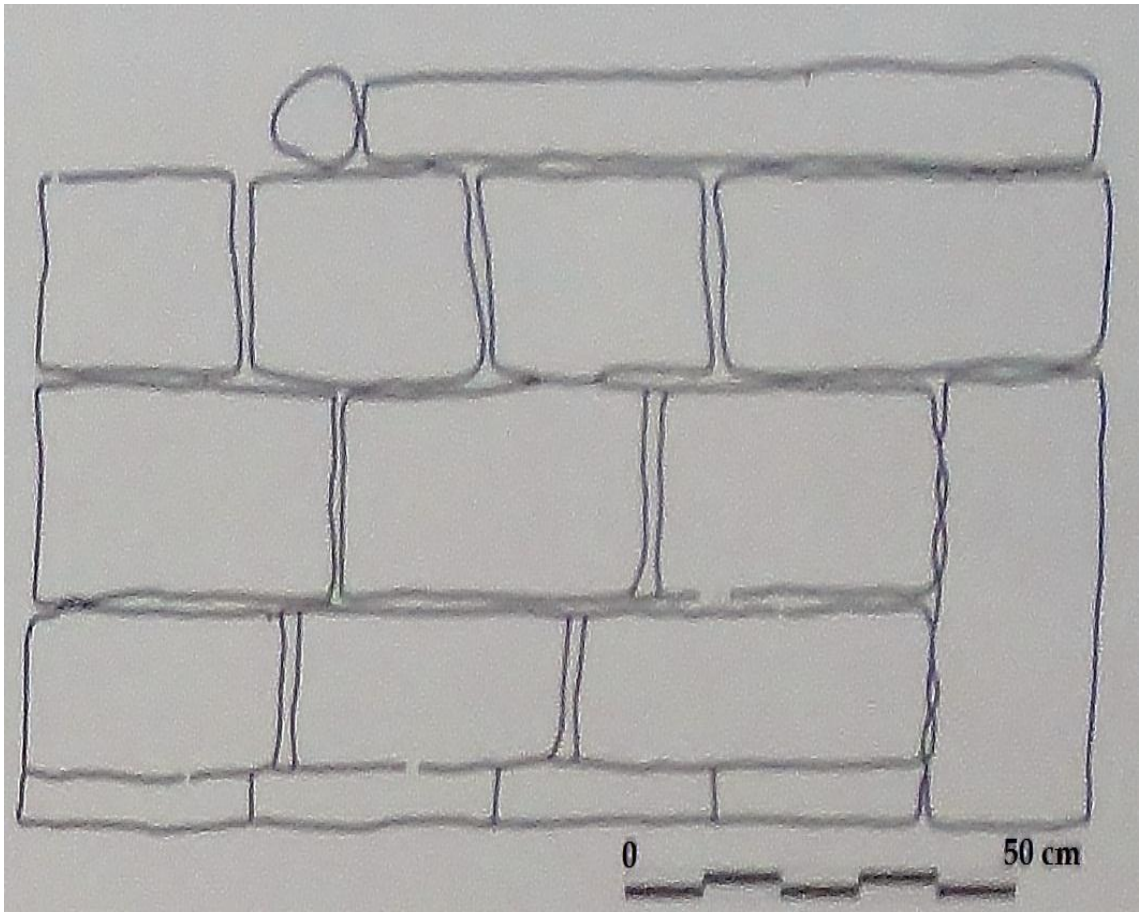

Fig. 20: Erikliman Köyü'nde Bulunan Mezarın Duvar Mimarisi. (Giresun Müzesi Arşivinden)

Fig. 21: Andoz Kalesi.

Fig. 22: Andoz Kalesi'nden Yağlıdere Deresi Vadisinin Görünüşü.

Fig. 23: Andoz Kalesi Sur Kalınlığı.

Fig. 24: Andoz Kalesi Burçarından Bir Görünüm.

Fig. 25: Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi.

Fig. 26: Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi Halat Toplama Çukurları.

Fig. 27: Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi Sur Duvarları.

Fig. 28: Tirebolu (Saint – Jean) Kalesi'nin Hakim Olduğu Konumu Gösteren Bir Resim.

Fig. 29: Bedrama Kalesi.

Fig. 30: Bedrama Kalesi Su Sarnıcı.

Fig. 31: Bedrama Kalesi'ne Ulaşımın Sağlandığı Kaya Basamaklı Yol.

Fig. 32: Bedrama Kalesi'nin Hakim Olduğu Kelkit Çayı Vadisi.

Fig. 33: Koralla (Görele) Kalesi.

Fig. 34: Koralla (Görele) Kalesi Oyma Kaya Yapıları.

Fig. 35: Korolla (Görele) Kalesi Su Sarnıcı.

Fig. 36: Korolla (Görele) Kalesi Palamar Bağlama Babası.

Fig. 37: Şebinkarahisar Kalesi.

Fig. 38: Şebinkarahisar Kalesi Oval Planlı Kaya Basamaklı Su Tüneli.

Fig. 39: Şebinkarahisar Kalesi Yuvarlak Planlı Kaya Basamaklı Su Tüneli.

Fig. 40: Şebinkarahisar Kalesi'nin Hakim Olduğu Konumu Gösteren Bir Resim.

Fig. 41: Kızlar Kalesi.

Fig. 42: Kızlar Kalesi'nin İç Kısmı.

Fig. 43: Kızlar Kalesi'nde Yer Alan Küçük Planlı Oda.

Fig. 44: Kızlar Kalesi'nde Yer Alan Büyük Planlı Oda.

Fig. 45: Arda Kalesi.

Fig. 46: Arda Kalesi Doğal Su Kaynağı 1.

Fig. 47: Arda Kalesi Doğal Su Kaynağı 2.

Fig. 48: Arda Kalesi Etrafında Bulunan Mağaralardan Bir Görünüm.

Fig. 49: İkiztepe Tümülüsleri.

Fig. 50: İkiztepe Büyük Tümülüsünün Kaçak Kazılar Sonucu Ortaya Çıkan Dromosu.

Fig. 51: İkiztepe Büyük Tümülüsünden Bir Görünüm.

Fig. 52: İkiztepe Tümülüsleri'ndeki Kaçak Kazı İzlerinden Bir Görünüş.

Fig. 53: Sivritepe Tümülüsü.

Fig. 54: Sivritepe Tümülüsü'nün Kaçak Kazılar Sonucu Ortaya Çıkan Dromosu.

Fig. 55: Sivritepe Tümülüsünün Dromosunun İçinden Bir Görünüş.

Fig. 56: Sivritepe Tümülüsü'nde Yapılan Kaçak Kazılardan Bir Görünüş.

Fig. 57: Kaledere Köyü Kalesi.

Fig. 58: Kaledere Köyü Kalesi Kaya Basamaklı Su Tüneli.

Fig. 59: Kaledere Köyü Kalesi'nin Sur Duvarlarından Bir Görünüş.

Fig. 60: Kaledere Köyü Kalesi'nin Toprakla Kapanmış Olan Su Tünellerinden Bir Görünüş.

Fig. 61: Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi.

Fig. 62: Hacıahmetoğlu Kalesi Sur Duvarları.

Fig. 63: Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi'nin Hakim Olduğu Kelkit Çayı Vadisi.

Fig. 64: Hacıahmetoğlu Köyü Kalesi'nin Sur Duvarlarından Bir Görünüm.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Okay PEKŞEN
Doğum Yeri ve Tarihi	Trabzon – 01.07.1986
Eğitim Durumu	Lisans
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Ata.Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim D.
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	-2006 Erzurum Kale Kazısı (Erzurum Müzesi) -2008 Erzurum Kale Kazısı (Erzurum Müzesi) -Doğu Anadolu Araştırmaları (Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır)
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	DYAP Projesi (ekip üyesi olarak)
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	-
E-Posta Adresi	okaypeksen@hotmail.com – okaypeksen@gmail.com
Tarih	14.08.2012